DISSERTATIO INAUGURALIS, DE DENUNTATIONE SAGARUM, IISQUE QUAE AD EAM RECTE...

Erich Mauritius, Christoph Daurer, Valenti Gonzaga

Præfatio.

QUæ ſint Magorum in rebus humanis vires, quæ Lamiarum, longa fuit omnium ſeculorum diſputatio. Unde & pœnæ modus, & quæ reliqua inde normam capiunt, Inquiſitionis ac judiciorum ratio, Denunciationum vel certa vel vana fides, ambiguitate ſæpe ſua non mediocriter exercuerunt homines literatos. Excitavit, fateor, ea res, omnis ævi viros eruditos, qui non obiter in curam omnis hujus negotii incubuere: Ex antiquis quidem Michaëlem Pſellum, exactiſſimæ doctrinæ virum: è ſuperioribus & proximis ſeculis, Nidderum, Sprengerum, Spinæum, & autores alios Mallei maleficarum, Bodinum, Remigium, Jacobum Angliæ Regem, Wierium, ac Martinum DelRio è ſocietate Jeſu. Quando tamen nec ſic quidem circa ſeculi hujus initia defuit, qui omnem Magicam artem eliminatum ivit, ſcriptis in eam rem ſeptem libris integris: lamias autem niſi melancholicas mulieres, vel deceptrices nullas agnoſcit: & in Belgio idem Dogma ferè communi conſenſu, etiam eruditorum, hodieque, receptum videre eſt; quod & publice edito in eam rem libello, quem inſcripſit urbis Harlemenſis Senatui, non ſine convitiis in omnes Judices qui graviorem illis pœnam merito ſtatuunt, defendere aggreſſus, non integro abhinc quadriennio Abraham Palinghus; unde tota recepta hactenus Judiciorum civilium ratio ac Dd. hucusque probata, ſiquidem illa veritatis aliquid habeant, vel ruunt, vel certe ruinam minantur; Ideo non exiguæ, ut quidem exiſtimo, utilitatis fuerit, de Sagarum denunciatione, ejusque præcipue efficacia pro ingenii imprimis & temporis ratione nonnulla literis mandare cupienti, circa initia, quæ confuſionis præcipuam in omni hac diſputatione cauſam dare viſa ſunt, duo hæc, disquirere; *qvam diverſa de ſagis eruditi Viri omnium ætatum ſenſerint:* tum *an qvales hodie plerumque à vulgò, &*

Judicibus quoque, esse existimantur, tales sint? an quales, Wierius, Scotus, Palingbus ac alii tradunt. Inde ab inquirendi modo, ad Denunciationum fidem delatus, ubi qualis illa hisce Sagarum assertis debeatur, explicavero, finem dissertationis faciam. Omnia enim exhaurire velle, quæ hic disputantur, id vero esset volumen, non disputationem, quod Nobilissimus & Amplissimus Ordo JCtorum postulat, conscribere. Deum T. O. M. rogo, ut sancta sua ope hæc cogitanti, adesse ne dedignetur.

CAP. PRIMUM.

Quo, quid de Sagis Eruditi diversorum seculorum, & Gentium, ad nostram usque ætatem senserint, disquiritur.

I.

MAgiæ vocabulum à Persis Europa accepit. Hinc ignota ejus ob Persicæ linguæ ignorantiam significatio, diversa de vocubuli origine ac significatione etiam sentiendi authoribus nostris causa fuit. Jacobus Angliæ Rex, qui ob commercia suæ gentis cum Persis, omnium optime scivisse vocabuli sensum videri possit, Dæmonologiæ, ut quidem illam inter opera Regia Londini 1619. latine edidit Jacobus Montacutus Wintoniensis Episcopus. (nam illa Hanoviæ edita, & ex Anglico versa non utemur, quod sæpe mentem Regis non satis assecutus sit, qui latine reddere tentavit) lib. 1. cap. 3. *Magus*, ait, *in lingua Persica divinarum scientiarum contemplatorem sonat & interpretem.* Jul. Cæsar Scaliger in Exercit. de subtilitate ad Cardanum exerc. 327: nomen, ait, *magi apud vulgum odiosum facit colluvies impostorum, at apud Persas nihil aliud quam sapientem notat.* Hinc Philo Judæus *libro quod omnis probus liber*, cum Græcorum Philosophis, Indorum Gymnosophistis, & Hebræorum Essæis Persarum magos componit, *qui naturæ*, ut ait, *opera scrutantur, veritatis cognoscendæ studio, per otium divinas virtutes clarioribus & expreßioribus rationibus docentur & docent.* Martinus DelRio è Societate Jesu, disq. mag. *lib. 1. c. 2. §. ult.* id initio proprium nomen apud Persas fuisse vult sacrorum Antistitibus, Regum Moderatoribus, Philosophis ac Theologis, ex Hieronymo,

Apulejo, Hesycnio & Suida, quibus adde non obletvatum ipsi Ciceronem lib. 1. de divinatione. Melchior Goldastus in tractatu postumo inscripto Rechtliches Bedencken von Confiscation der Zauberer und Hexen Güter. *p.6. lit. a.* ex variis, sed sequioris ævi scriptoribus, quos quod rei probandæ minime idoneos credamus, nominare omittimus; *virum doctissimum, sapientem, ac peritum physicum* eo indigitari scribit.

II. Eduardus Pocockius, quo neminem hodie Arabicæ ac aliarum Orientalium linguarum ac literaturæ illius omnis post Seldeni fata doctiorem habet Anglia, ex Abulfarei Specimine historiæ Arabum p. 146. Alfiranzabadii scriptoris Arabis sententiam de origine vocis Magus recitat, ac à Mije Gush, quod Persarum lingva aures breves exprimit, dictum censet, eo quod breves essent primo Magorum & Magiæ inter Persas doctori aures. At Elichmannus Persicæ linguæ peritissimus, ac civitatis Lugdunensis in Batavia Medicus vocem μαγος, Persice sonare Mog, Gisberto Voëtio scripsit, ut quidem ille tomo 3. selectarum disputationum, disp. 38. th. 1. tradit idqve proprium fuisse ipsius Zoroastri nomen, primi autoris, vel saltem inter Persas instauratoris Magiæ. Nos, quin quod Jacobus Rex, & Del Rio, ac cum illis scriptores alii censent, si de antiquo vocabuli sensu, Elichmanni vero sententia, si de origine quæratur, probari possit, causam videmus nullam.

III. Wilhelmus Zepperus in explicatione LL. Mosaicarum Forensium, Magiæ generali vocabulo ita utitur, ut dæmoniacam solum intelligat, eamque lib. 4. c. 4. describit: *Pactionem cum diabolis, DEI hostibus, ut illorum ope, cognoscantur, vel efficiantur, res non necessariæ, vel ad explendas malas cupiditates, vel ad ostentationem, vel ad vitæ commoditatē, spectantes; vel ut ab ipsis accipiantur, quæ à solo DEO petenda & expectanda sint:* Eamque sententiam etiam Thomæ Erasto, viro magni alioquin Judicii, placuisse, ex disputat. contra Paracelsum *part. 1.* apparet, ubi dicit, *nullam magiam inveniri licitam*; quamvis cautius non nihil deinceps, ea de re loquatur, *in Repetitione disputationis de lamiis pag. 12.* Sed & Jacobus Rævardus *in cap. 23. ad LL. XII. tabb*, ubi *magiam* definit, *rem occultam, non minus tetram, quam horribilem, plerumque noctibus vigilatam, ac tenebris abstrusam, & arbitris solitariam & carminibus murmuratam, cui non modo servorum, sed & liberorum pauci adhibentur,* in malam solum partem Magiam accipit. Et Ludovicus Mylichius tractatu Germanico quem inscripsit Zauber Teuffel / Magiam & germanicum

Zauberey / ut patet ex *cap. ejus 2. initio*, perinde accipit. Verum enim vero generali vocis ſenſu, non dæmoniacam ſolam, verum Naturalem quoqve, ac quam tertiam ſpeciem aliqui addunt, (aliis eam ſub naturali comprehendentibus) Artificialem contineri, ſatis, tum ex his, quæ in præcedenti theſi diximus, tum ex iis, quæ Philo Judæus libro *de ſpecial. legib.* & Plinius *lib. 30. Hiſt. nat. c. 1.* & è recentioribus poſt Azorium, DelRio *lib. 1. c. 2.* Carolus Molinæus *ad Conſvet. Paris. tit. 1. de matiere feodal. §. 30. n. 38.* Torreblanca *in libris de magia lib. 2. c. 1.* obſervavit, liquido apparet: Quamvis nec id diffiteamur, quod vir doctus in Hiſtoria Magorum ſcripſit, *vulgarem & uſitatisſimam eſſe acceptationem, quâ magi, maleficos & præſtigiatores, Dæmonum ope commercioque utentes, ſignificant.*

IV. Eſt ergo, ut recte dividit Voëtius *d. diſp. 38. th. 2.* vel *licita* vel *illicita*. Illa Naturali conſtat, & ſi quis ſtrictiori ſenſu vocem accipere velit, etiam Artificiali. Ita Naturalis periti celebrantur Democritus, Cardanus, Lævinus Lemnius, Joh. Baptiſta Porta (nam quod Bodinus in Refutatione Gallica opinionum Wieri, illum ideò quod magicum unguentum deſcribit, inter maleficos refert, immerito fieri ab eo omnibus conſtat, & ipſe Porta de injuria conqueſtus eſt poſtrema editione) ac alii, quos prolixius cæteris recenſet Goldaſtus *d. tr. §. 6.* Artificialis cognitione celebrantur Archimedes, Architas Tarentinus, Albertus Magnus, paulo ante noſtram ætatem Cornelius Drebbelius, mirabilium inventorum laude conſpicui. Aſt *illicita* illa eſt, *quæ mira ope & auxilio dæmonis patrat*, cujus exempla habemus certisſimorum Hiſtoricorum fide Zythonem Magum, in Wenceslai, (vide de eo Dubravium Epiſcopum Olmuzienſem *rerum Bohemicarum lib. 23.*) ac aliquandiu Scotum in Rudolfi II. Imperatoris aula, & paſſim in Germania & Italia, (vide Jacobum Regem Angliæ *in Dæmonologia lib. 1. cap. 6.*) Sagas & maleficos noſtra ætate alios. Suut autem hujus ſpecies iterum plures, quas omnes recenſere inſtituti noſtri non eſt. Videat, cui volupe eſt, præ cæteris Goldaſtum *d. tr. §. 9. p. 35. & ſeqq.* & *§. 30. p. 79.* DelRio *lib. 2. qu. 3.* Henricum Cornelium Agrippam ab Nettesheim *de incertitudine & vanitate omnium ſcientiarum cap. 45.* Zepperum de LL. Moſaicis *lib. 4. c. 4.* Bodinum *de la demonomanie des ſorciers lib. 2. c. 1.* & paſſim. quorum tamen non omnia probamus; Goldaſti, Agrippæ, Zepperi illa imprimis, cum non pauca illorum, accurati judicii cenſuram haud ferre, non difficile probari poſſe exiſtimemus. Nobis, miſſis in præſens cæteris, de illa ſaltem, cujus rei vel reæ,

Male-

Malefici, Lamiæ, Striges, Sagæ Latinis, ac barbarè, Sortiariæ hodie aliquibus dicuntur, disquirere mens est · ita tamen, ut quæ de fœminis, siquidem viris competere possint, de illis etiam, si Malefici sint, intellecta velimus.

V. Quas Latini Maleficas & Sagas, ii Græcis hodiernis accepto à Latinis nomine striges ac Gellones, Leone Allatio in epistola de nonnullis Græcorum opinationibus teste, Hispanis Bruja, Castro Palao *tom. 1. tract. 4. disp. 9. punct. 16. §. 5.* Italis Jannera, maga, fattuchiera, striga, strea, incantatrice, Wier. *c. 1. lib. 3. de præstigiis.* Gallis sorciers, Germanis variis nominibus, plerunque tamen Hexen / Zauberinnen / Alrauen / Trutten / Unholden appellantur; vide de germanicis eorum nominibus Goldast. d. tr. germ. §. 28. Eorum vetustissima apud bonæ notæ autores est memoria: ut de Mosaicis antiquissimis scriptis, & aliis Scripturæ locis, ex quibus Bodinus contra Wierum, Danæus in dialogo de veneficis *c. 2. p. 37.* ac Theodorus Thummius tractatu theologico de Sagarum impietate q. 1. testimonia colligunt, nihil dicamus. At quid eo significetur non conveniunt invicem, qui nomen agnoscunt: quare diversis primum collatis hoc capite sententiis, altero quid vere sint, dispiciendum nobis erit.

VI. Antiquissimus è profanis scriptoribus, quorum hodieque inter Græcos quidem & Latinos certa scripta existant, haud dubie Homerus. Is quin Sagas & Lamias sciverit, dubio vacat, ex iis, quæ de Circe & mutatis Ulyssis sociis commemorat. Atque isthæc quod longa nimis sint, hic exhibere prohibemur, quæ quivis apud eum legere potest. Proxima post illum, hujus Magiæ Dæmoniacæ à nobis quidem observata mentio est, apud Hyppocratem, initio Seculi quarti, post annum ab orbe condito secundum Scaligerum 3000. Ejus in libro de morbo sacro hæc, ut quidem latine versa, verba sunt: *Mihi certe, qui primi hunc morbum ad Deos retulerunt tales esse videntur, quales sunt Magi, Expiatores, Circulatores ac arrogantes ostentatores, qui se valde pios esse, plurimumque scire simulant. Hi quippe divinitatis obtentu ac prætextu, cum nulla opera prodesse possent ne inscitiam suam proderent, sacram hanc esse affectionem censuerunt.* Et paulo post: *Quanquam mihi quidem non de pietate verum de impietate potius verba facere videntur, & Deos non esse profiteri, eorumq́ pietas & divinitas, sicuti docebo, in impietatem & nefarium scelus vertitur. Si enim lunam deducere & solem obscurare, tempestatemq́ & serenitatem*

indu-

inducere, & imbres ac ſiccitates, mareque ſterile & terram facere, cateraque id genus ſe ſcire profitentur, ſive ex ſacrorum myſteriis, ſive ex alio quovis conſilio aut cura hanc ſibi potentiam vendicant, qui his rebus operam navant, mihi quidem impii eſſe videntur, neq; Deos eſſe exiſtimare, neq; ſi ſint, quicquam poſſe, neque aliquod ſummum malum propulſare poſſe, cujus rei gratia, cur non ipſis infeſti ſint? ſi quis enim magicis artibus & ſacrificiis lunam deducet & ſolem obſcurabit, tempeſtatemque & ſerenitatem inducit, non equidem horum quicquam divinum, ſed humanum eſſe cenſuerim, ſi utique divina potentia humano conſilio ſuperatur, & in ſervitutem aſſeritur. Unde ſatis apparet, & quid ea ætate ſibi tribuerint malefici, & quid ſenſerit de illis Hyppocrates.

VII. Ex Philoſophis antiquioribus Plato *lib. 2. de Legibus*, poſt legem de illis, qui pharmaco exhibito nocent ſcriptam, addit alteram de incantationibus, quibus ipſe tamen an noceri poſſit, dubitavit. videatur in locum hunc Platonis Eraſtus *pag. 8. & 9. Repetitionis.* Ariſtoteles nihil quidem admodum diſerte de Sagis memoriæ prodidit, qui tamen & ipſe & communiter Peripatetici antiquiores, Alexander, Simplicius, Averroës, ut monet Binsfeld. de Confesſ. malefic. præludio 1. quod & de Ariſtotele probat Pomponatius Bononienſis Profeſſor, libro *de incantationibus*, dæmones negabant: & pacta cum illis negaſſe, ac Sagas quales vere ſint, eſſe non crediđiſſe controverſia caret: quin *lib. 8. de Hiſtoria animalium cap. 24.* incantamenta muliercularum figmenta eſſe putat.

VIII. Auguſto Imperatoris ævo, ipſo ſeculo in quod incidit Nativitas Salvatoris noſtri, vixit Virgilius, is de Sagis his ecloga 8.

Carminibus Circe ſocios mutavit Vlyſſis

Ac eodem loco:

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

libro 4. Æneid. aqud eundem, Regina Carthaginis Dido ad Annam ſororem de Saga hujusmodi:

Hinc mihi Maſſilæ gentis monſtrata ſacerdos,
Hæc ſe carminibus promittit ſolvere mentes,
Quas velit, at aliis duras immittere curas,
Siſtere aquam fluviis, & flumina vertere retro,
Nocturnosque ciet manes: mugire videbis
Sub pedibus terram, & deſcendere montibus ornos.

Cani-

Canidia, quam ipse cognoverat, ut ex sermon. *sat. 8. v. 5.* apparet, eodem ævo invitavit Horatii calamum, ut quid posse crederetur describeret *lib. Epodon, Ode ult.*

Quæ movere cereas imagines
Ut ipse nosti curiosius, & polo
Deripere Lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos
Desiderique temperare poculum.

Sed & duarum aliarum ætate sua famosissimarum *Ode 5. Epodon* meminit. Quin Ovidii etiam lib. 14. Metam. de Circe, Epistola Hypsypeles de Medea Circis nepte, quæ exstant, ut & Tibulli, Propertii, Petronii Arbitri, Nemesiani veteris Bucolicorum scriptoris, Lucani, Senecæ, Claudiani, collectas jam à DelRio & carmine expressas sententias, (quos omnes, paria cum Virgilio & Horatio de sagis his sensisse apparet) brevitatis studio præterimus. Merentur tamen legi omnes, inprimis Ovidii, & præ iis Lucani illa, quæ de Thessalica saga Erisichto lib. 6. prolixius & reliquis accuratius memorat.

IX. Plinius Senior naturalis historiæ scriptor quid de Sagis senserit nemo dubitare potest, ex iis quæ de Magia tradit, *lib. 30. cap. 2. ibi: quæ omnia ætate nostra Princeps Nero vana falsaque comperit: quippe non cythara tragicique cantus libido illi major fuit, fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi vitiis. Primumqve imperare Diis concupivit, nec qvieqvam generosius voluit, nemo unqvam ulli artium validius favit. Ad hæc non opes ei defuere, non vires, non dicendi ingenium, aliaqve non patiente mundo. Immensum & indubitatum exemplum est falsæ artis, qvam dereliqvit Nero:* Et paucis interjectis pergit: *Magus ad eum Tyridates venerat, Armeniacum de se, triumphum afferens, & ideo provinciis gravis. Magos secum adduxerat, magicis etiam cœnis eum initiaverat: non tamen cum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit: Proinde ita persvasum sit, intestabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen qvasdam veritatis umbras, sed in his veneficas artes pollere non magicas.* Nec aliter idem *lib. 28. c. 2. ex homine remediorum primum maximæ qvæstionis, & semper incertæ est, valeant aliqvid verba & incantamenta carminum. Qvod si verum est, homini acceptum ferri oportere conveniet. Sed viritim sapientissimi cujusqve respuit fides,* & libro 29. c. 3. *Magorum solertia occultandis fraudibus sagax*

 est.

est. Haud dubie in reliquis illis quibus temporum iniquitate caremus libris, plura leguntur, unde apparere liquido possit existimasse Plinium, nihil eorum, quæ patrare se credunt, efficere Sagas.

X. Coævus Plinio fuit & Seneca Philosophus. Is Naturalium Quæstionum *lib. 4. c. 7.* de Maleficis sequentia scripsit: *Apud nos in duodecim tabulis cavetur, ne qvis alienos fructus excantasit. Rudis adhuc Antiqvitas credebat, & attrahi imbres cantibus & repelli: qvorum nihil posse fieri tàm palam est, ut hujus rei causa nullius Philosophi Schola intranda sit.* Apulejus Madaurensis Philosophus Platonicus, qui sub Antoninorum, Pii & Philosophi imperio floruit, ac aliquibus etiam Magus fuisse creditur, libris Metamorphoseon totus ferè est in sagarum suæ ætatis actionibus describendis. Merentur imprimis illa ipsius legi in eam rem quæ habet *lib. 1. Metam. editionis Hamb. Johannis Wovverii pag. 143.* de caupona Meröe anu, quæ ipse à Socrate qvodam acceperat, atqve qvorum nonnulla sibi visa ipse deinceps commemorat. Socrates is ad illum, concitatiorem in Meroen, *Tace, tace,* inqvit, *parce in fœminam divinam, ne qvam tibi lingua intemperante noxam contrahas*: excipit Apulejus; *ain tandem,* inqvam, *potens illa & Regina caupona qvid mulieris est? Saga,* inqvit, *& divina, potens cœlum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, manes sublimare, Deos infimare, sidera extinguere, tartarū ipsum illuminare.* paulo post, *qvod in conspectu plurium perpetravit, audi. Amatorem suum, qvod vi aliam temerasset, unico verbo mutavit inferam castorem. qvod ea bestia captivari metuens ab inseqventibus, se præcisione genitalium liberat: ut illi qvoqve simile, qvod venerem habuit aliam, proveniret. Cauponem qvoqve vicinum, atqve ob id æmulum, deformavit in ranam, & nunc senex ille dolium innatans, vini sui adventores pristinos in face submissus officiosis ronchis raucus appellat. Alium de foro, qvod adversus eam locutus esset, in arietem deformavit, & nunc aries ille causas agit. Eadem amatoris sui uxorem, qvod in eam dicacule probrum dixerat, jam in sarcinam prægnationis obsepto utero, & repigrato fœtu, perpetua prægnatione damnavit, & ut cuncti numerant, octo annorum onere misella illa velut elephantum paritura, distenditur.* Longior est oratio, quam ut integra adjici possit, inprimis eorum quæ ipse ibi se vidisse scribit: unde & Sagas existimasse, & vidisse Apulejum, satis liquido constat: ut prolixe, quæ de sua mutatione & unguento magico Photidis commemorat, adducere nihil necesse sit.

XI. E noſtris Arnobius inter ſeculi quarti Patres, cujus initio ætatem egit, de Maleficis his, *Qvis enim*, ait, *hos neſciat, aut imminentia ſtudere prænoſcere, qvæ neceſſariò (velint nolint) ſuis ordinationibus veniunt, aut mortiferam immittere qvibus libuerit tabem, aut familiarum dirumpere charitates, aut ſine clavibus reſerare, qvæ clauſa ſunt, aut ora ſilentio vincere, aut in curriculis eqvos debilitare, incitare, tardare, aut uxoribus & liberis alienis inconceſſi amoris flammas (ſive illi mares ſint, ſive fœminei generis) & furiales immittere cupiditates.* Auguſtinus Patrum haud dubiè doctiſſimus, eximiis illis libris de Civitate Dei, quibus tantum ex deperditis veterum, etiam Varronis Romani ſcriptis continetur, ut incomparabilis theſauri loco pridem eruditis habiti ſint, *cap. 18. lib. 18.* Lamiarum hujusmodi meminit: *Si dixerimus ea non eſſe credenda, non deſunt etiam nunc, qvi ejusmodi qvædam vel certiſſima audiviſſe; vel etiam expertos ſe eſſe aſſeverent. Nam & nos cum eſſemus in Italia, audiebamus talia de qvadam regione illarum partium, ubi mulieres ſtabularias his malis artibus imbutas, in caſeo dare ſolere dicebant, qvibus vellent, ſeu poſſent viatoribus, unde in jumenta ilicò verterentur & neceſſaria qveqve portarent: poſtqve perfuncta opera iterum ad ſe redirent: nec tamen in eis mentem fieri beſtialem, ſed rationalem humanamqve ſervari: ſicut Apulejus in libris, qvos Aurei aſini titulo inſcripſit, ſibi ipſi accidiſſe, ut veneno accepto, humano animo permanente, aſinus fieret, aut indicavit aut finxit, Hæc vel falſa ſunt: vel tam inuſitata, ut merito non credantur.* Deinceps & alia ſubjungit, inter ea quoque quibus facilius fidem adjungere videtur, *qvædam*, addit enim, *ad nos non qvibuscunqve qvalibus credere putaremus indignum, ſed eis referentibus pervenerunt, qvos nobis non exiſtimaverimus fuiſſe mentitos:* Unde Reinaldus Scot Anglus, vix abſtinet à contumeliis in illum *lib. 4. c. 3 p. 105.* Verba illius latine verſa hæc ſunt: Bodinus & alii judices Sagarum valde ſuperbiunt ideo, quod B. Auguſtinus ſimilia videatur concedere. Et in libris ſane ejus harum rerum nimia eſt copia, ut mihi quidem videatur ſatius eſſe dicere, à Pontificiis nonnulla hic addita eſſe, quam à Viro adeo erudito ſcripta; quicquid ſit non viſa ſed audita refert. Quæ tamen prior Scoti conjectura corruptorum librorum, conſtanti fide editorum & MSS. codicum facile refellitur.

XII. Qui ſecuti ſunt Auguſtinum, vel eadem cum illo ætate vixerunt, nihil fere diverſum ab illo, aut aliis quos memoravimus, quod dignum

gnum memoria ſit, & conſtet, ſatis longo temporis intervallo tradiderunt: niſi quod Hieronymus nonnullis viſus eſt, in Commentario in Epiſtolam ad Galatas c. 3. v. 1. negare ſortilegos. Sed non negaſſe, verum de faſcinationis negotio dubitaſſe Patrem eruditum, ſatis illa ipſius oſtendunt, *hoc utrum verum nec ne, Deus viderit*. At ſeculo duodecimo, Michaël Pſellus, Græcus, Vir Doctisſimus, & Philoſophus ſine pari aliquot in Græcia ſeculis, novi aliqvid circa hoc negotium molitus eſt. Is à Marco Monacho & ſene, Magicam artem plurimis annis edocto, & deinceps ad Chriſtiana ſacra ſalubriori conſilio iterum converſo, multa quæ de Dæmonum natura, de Magis, Sagis, morbisqve ab illis immiſſis acceperat, literis tradidit, peculiari in Dialogi modum edito libello, ubi ipſi percunctanti & objicienti reſpondet Marcus. Ejus libri partem, ſed valde mutilam, jam olim nactus erat & latine verſam edidit tom. 2. operum ſuorum Marſilius Ficinus: ſed longe auctiorem, ex Regiæ, qvæ Lutetiæ Pariſiorum eſt Bibliothecæ, immenſo illo græcorum Codicum MSStorum theſauro, ſeorſim edidit Fredericus Morellus Profeſſor Græcarum literarum Regius. Sane luculenter inde, ſi usqvam, patet, illum cum Marco ſuo & Sagas credidiſſe, & eorum effectus plures. Undè nec difficili conjectura qvid reliqva Græcia tum ſenſerit, colligere licet, perſpecta Viri inter illos doctiſſimi & Philoſophi & Epiſcopi primarii ſentẽtia.

XIII. Scholaſticorum mentem in hoc negotio non difficile ex Sprengeri Maleficarum malleo qv. 1. & Binsfeldio *de Confesſionibus Maleficorum, præludio ſexto* aliquis collegerit, inprimis p. 24. & 25. ubi Thomæ, Scoti, Guilhelmi Pariſienſis, Silveſtri, Gabriel. Angeli, Gerſonis, Martini, Arles, Victoriæ, Caſtrenſis, Turrecrematæ ſententias, approbantium dari verum & reale pactum cum Diabolo & Maleficis, recenſet. Sed & Sorbonæ nihil diverſum placuiſſe anno 1318. *ex Determinatione Pariſiis facta, per almam Facultatem, ſuper qvibusdam ſuperſtitionibus noviter exortis, ejusqve 28. articulis*, quam integram edidit, & tractatui ſuo de la Demonomanie præmiſit *Joh. Bodinus*, cuivis cognoſcere integrum eſt.

XIV. Sed nec tunc vel inſequentibus ſeculis alia mens Romanis Epiſcopis. Ex illis Innocentius VIII. Bullâ Henrico Inſtitori & Jacobo Sprengero conceſſa anno 1484. poteſtatem facit inquirendi in Lamias hujusmodi. Ipſa conſtitutio integra præmiſſa eſt editioni Venetæ Mallei maleficarum anni 1576. ac aliis. In Septimo enim decre-

talium sub titulo de Maleficis & Incantatoribus, quæ exstat cap. 4. fine mutilata est; Cujus verba, quia quid tum in Germania fecisse crederentur, in plurimis ejus provinciis Sagæ exponunt adjicimus: *Sane nuper ad nostrum non sine ingenti molestia pervenit auditum, quâ in nonnullis partibus Alemanniæ superioris, nec non in Moguntinensi, Coloniensi, Treveriensi, Salzburgensi & Bremensi provinciis, civitatibus, terris, locis, & diœcesibus complures utriusque sexus personæ, propriæ salutis immemores, & à fide Catholicâ deviantes, cum Dæmonibus, Incubis & Succubis abuti, ac suis incantionibus, carminibus & conjurationibus, aliisq; nefandis superstitionibus & sortilegiis, excessibus, criminibus, & delictis, mulierum partus, animalium fœtus, terræ fruges, vinetarum uvas & arborum fructus, nec non homines, mulieres, pecora, pecudes & alia diversorum generum animalia, vineas quoq;, pomeria, prata, pascua, bleda, frumenta & alia terræ legumina perire, suffocare & extingui facere & procurare, ipsosque homines, mulieres, jumenta, pecora, pecudes & animalia diris tam intrinsecis, quam extrinsecis doloribus & tormentis afficere & excruciare, ac eosdem homines ne gignere, & mulieres ne concipere, virosque ne uxoribus, & mulieres, ne viris actus conjugales reddere valeant, impedire. Fidem præterea ipsam, quam in sacri susceptione baptismi susceperunt, ore sacrilego abnegare, aliaque quamplurima nefanda, excessus & crimina, instigante humani generis inimico, committere & perpetrare non verentur, in animarum suarum periculum, divinæ majestatis offensam, ac perniciosum exemplum ac scandalum plurimorum.* Similia circa initia seculi decimi sexti repetunt d. tit. in Decret. Septimo, Adrianus Sextus, ad Inquisitorem Comensem, (unde quid in Lombardia nocuerint tum Sagæ patet.) Et in Concilio Lateranensi, & ad Ordinarios dominii Venetorum Leo X. Quin ipse Sprengerus. (quod nomen autoris cum ante ignoraretur, Malleo huic ex Trithemio restituisse, Raffaëlem Maffeum, in Veneta editione anni 1576. testatur typographus) quid effectum sit in Germania, variis exemplis, quæ exhibet Malleus maleficarum, satis superq; ostendit. Nidderus ac fere reliqui, qui in ultima ac altero tomo aucta Mallei editione anni 1628. accesserunt, Sprengerum sequuntur, ut de eorum sententia seorsim disquirere nihil opus sit. Sed & Trithemius Spanheimensis Abbas, eo tempore libello, quo respondit 5. quæstionibus à Maximiliano Imperatore propositis, Sagas, earum pactum cum Dæmone, ac ab illis hominibus illatas noxas & agnoscit, & pluribus de illis ac diversis Dæmo-

moniorum generibus, magnam partem ad eundem cum Psello modum, agit.

XV. Circa seculi hujus XVI. medium, ut omnibus literis novus splendor accessit, certatim ad eas excolendas ingeniis melioris notæ se accingentibus, quod multis jam & melioribus libris typis descriptis colligere bibliothecas promtum esset, non pauci tunc in ipsa etiam Italia inquirere in rei hujus veritatem cœperunt, diversis, ut plerunque inter homines consvevit, sententiis. Ex iis Andreas Alciatus jamjanno 1536. edidit libros Parergon, ac *lib. 8. cap. 22.* quid ipse in hujusmodi causis, perspectis diligenter actis Sagarum, contra quas agebat, Inquisitori Vallium Subalpianarum responderit, cum ipsum consuluisset, exponit. Eum locum, quia Wierius mutilum adduxit, & adducunt ita fere omnes (ut conferendo notavi) qui veneficas mulieres solum melancholicas esse existimant, non inspecto Alciato, ex ipso Alciato subjungam: *Cumprimum Doctoreis insignibus ornatus domum me contuli, prima in qua mihi de Jure respondendum fuit, hæc oblata est causa: venerat quidam hæreticæ pravitatis, ut vocant, Inquisitor in subalpinas valles, ut adversus hæreticas mulieres, quas veteres Lamias, nos striges vocamus, inquireret: is jam plurimas, & quidem supra centum, flammis consumpserat, quotidieque ceu nova holocausta, alias super alias Vulcano offerebat, è quibus non paucæ helleboro potius quam igne purgandæ videbantur: donec rustici acceptis armis vim illam inhiberent, & negotium ad Episcopi judicium deferrent.* Hucusq; Wierius *c. 22. de lamiis*, at ꝓ illa quę sequuntur, & præcipue mentem Alciati continent, omittit: *is missis ad me actis, petiit ut consilii mei copiam hac in re ei facerem. Non una erat earum species: aliquæ in crucem imminxerant, Christum Deum abnegaverant, præsentes ipsæ & vigilantes veneficiis atque devotionibus infantes extinxerant: Respondi, in has suo munere fungeretur Quæstor. Aliquæ cum interdiu matribus minatæ essent, noctu ad earum filios, quamvis obseratis, clausisque valvis, irrepserant, fascinaverantque: constabat eos repentino morbo, & Medicis non cognito decessisse; & de his respondi idem dici posse: etenim etiamsi demus personaliter eas non accessisse, tamen id Lemuribus suis mandasse videri possunt: hoc enim casu extra somnium peccatum fuit. Aliquæ nil ultra egisse arguebantur, nisi quod sub arbore Tellina Choreas duxisse & ad ludum illum acessisse dicebantur, idque aliquot ex sociis adtestabantur, cum tamen ipsæ hoc negarent.* De tertia hac specie ait, sibi solum cum

in-

Inquisitore litem intercessisse, qui ipsas ad torturam postulabat, se reluctante, quod putaret hæc dormientes vidisse, & in somniis, accedente imprimis testimonio maritorum nonnullorum magnæ fidei hominum ut ipse judicat, qui eo tempore quò hæc accidisse dicebantur, uxores secum in lecto fuisse dicerent.

XVI. Viginti circiter annis post, Hieronymus Cardanus Mediolanensis Medicus & Philosophus, suos de rerum varietate edidit Commentarios. Illius operis lib. 15. cap. 80. *Striges*, seu *Lamias & fascinationem* inscripsit. Ac postquam ex Hectore Boëtio historiam Duffi Regis à Sagis afflicti, ac alias nonnullas, inter eas quasdam ex Francisco Mirandulano adduxisset, addit demum, quid ipse de Lamiis his existimet: *Quod autem genus hoc hominum sit, quas Lamias vocamus (vulgo strigas, à strige ut opinor, ave nocturna & infausta, quod utrunque his conveniat deductum) scire primum decet: sunt hæ mulierculæ mendicæ, miseræ, in vallibus victitantes castaneis & agrestibus oleribus, & nisi lactis quippiam adesset, vivere omnino non possent. Ideo etiam macilentæ, deformes, oculis emissitiis, pallidæ, & subobscuræ, bilem & melancholiam ipso intuitu præferentes. Sunt taciturnæ, amentesque, ac parum ab his quæ dæmonio teneri creduntur, differunt: fixæ in suis opinionibus, atque adeo firmæ, ut si solum ad earum verba respicias, quam intrepidè qua constantia ea referunt, quæ neque unquam fuerunt, neque esse possunt, vera illa esse existimes Unde nil mirum ab his moribus, his qui Philosophiæ expertes sunt, egregie imponi. Laborare autem eas atræ bilis morbo, tum victus ratio, tum aëris qualitas, tum forma atque effigies ipsa vultus & corporis, tum verba ipsa stultitiæ & (ut ita dicere liceat) impossibilitatis plena, ipseque torvus in dicendo aspectus, tum casus quidam, qui Philippi Vicecomitis Mediolani Principis ætate contigit, declarant.* Addit historiam curationis Malefici hujusmodi Bernhardi factæ, quam inde qui velit repetat. At longe diversa eodem tempore Joh. Franciscus Picus Mirandulanus Com s Concordiæ de Sagis existimavit, quod ex opere ipsius *de Ludifica ione Dæmonum*, quod in Germania deinceps Weinrichius edidit, luce meridiana manifestius est.

XVII. Inter Gallos ea ætate Bodinus claruit. Is cum ingenium variis rebus applicasset, etiam librum *de la Demonomanie* gallice scripsit, qui deinceps latine ac etiam germanice editus est. Occasionem scripti ipse commemorat. Vocabatur in judicium Johanna Harvielleria, veneficio

ficio procuratæ mortis plurium perſonarum rea, ac id confeſſa, poſt variationes, & negationes plurimas. Ei ipſe inter alios Judex dabatur anno 1578. atque quod mirabilia, quæ de Veneficis memorantur multis incredibilia viderentur, tentaſſe ſe, ait, quædam eo de negotio memoriæ poſterorum conſignare, ut ipſe rem exponit in præfatione. Capite primo agit de la definition des ſorciers, *Sorcier,* ait, *eſt celuy, qui par moyens diaboliques ſciemment s' efforce de parvenir a quelque choſe.*

XVIII. In Germania aliquot annis ante, Wierius, Guilhelmi Cliviæ Ducis Medicus, & ob eruditionem valde ſua ætate celebris, Tractatum de Præſtigiis Dæmonum ediderat, cujus *lib. 3. c. 1.* Lamiam definivit: *quæ ob fœdus præſtigioſum aut imaginarium cum Demone initum, qualiacunq; mala vel cogitatione vel imprecatione, vel intuitu, vel re ludicra, atq; ad inſtitutum opus inepta deſignare putatur: velut aërem inſolitis ignire fulminibus, tonitru terrifico concutere, damnoſa grandinis inſveti multitudine ferire, tempeſtates excitare, ſegetem in agro latam aliò transferre aut depopulari, morbos præter naturam hominibus beſtiisque ciere & mederi, paucis horis longiſſimè evagari, choreas cum Dæmonibus ducere, epulari, ſuccubum agere, vel cum dæmonibus coire, ſeipſam & alios in beſtias commutare, & mille monſtroſa rerum ludibria oſtentare, ut hinc facile conſtet quam longo intervallo à Magis infamibus noſtra diſtet Lamia: qualem* nempe illum definierat *cap. 1. de Lamiis.* Eadem repetit *cap. 5. de Lamiis,* niſi quod circa initia verba illa addat: *propria, ex ſuo delectu, voluntate, vel maligno dæmonis inſtinctu, impulſuve, illiusque ope,* atq; paſſim tum in illo, tum in libris de præſtigiis Dæmonum. Is liber de Lamiis ſimulac incidit in manus Bodini conſcribentis tum ſuum de Dæmonomania tractatum, ab ipſo peculiari libello quem inſcripſit; *Refutation des opinions de Iean Wier,* acri ſtylo & paracerbo, ut erat igneum Bodini ingenium, oppugnatus eſt, atque imprimis hæc definitio: *breviter,* ait, *hoc dicit Wierius, Lamiam eſſe mulierem, quæ exiſtimetur fœdus pepigiſſe cum Diabolo, ejusque auxilio facere, quæ minime facit.* Deinceps duo præcipuè in ea reprehendit, 1. quod definitio eſſentiam rei veram explicare debeat, non imaginationem; deinde quod ſex disjunctivis conſtet, cum vel una idonea ſit ex Ariſtotelis *top. ſexto* definitionem nullam reddere. Cæterum totum hoc de pacto imaginario ipſe rejicit, & verum, reale pactum intercedere venificis cum Dæmone probare d. tractatu contendit.

XIX. Eo-

XIX. Eodem tempore in Heidelbergensi Academia omnis doctrinæ laude conspicuus vixit Thomas Erastus, Medicus, Vir maximo in pretio Electori suo, ac eruditissimis viris habitus, videantur saltem elogia quibus Seldenus illum ornat *lib. 1. de Synedriis veterum Hebræorum c. 10. pag. 429.* & ipse ejus adversarius Theodorus Beza, in Epistola præfixa Tractatui *de Excommunicatione*: Is ut ipse in præfatione Repetitionis de Lamiis scribit, cum ante *in Disputationibus contra Paracelsum de Lamiarum arte & viribus* disseruisset, ac quædam de earum pœnis literis mandasset, hortantibus Theologis, (inter eos Joh. JacoboGrinæo haud dubie, cum quo familiaris ipsi intercedebat amicitia,) utramq; dissertationem conjunctam in lucem edidit. Atq; ille utrobiq; vere esse Lamias, vera pacta Diabolica, noxias etiam illarum ope verè hominibus infligi, atque ideo capitalia contra illas locum habere judicia defenderat. Hæc occasio fuit certaminis cum eo Wierii; *Is enim*, ipsius Erasti verba de hac lite, quamvis Wierium ibi non nominet, recito, *Vir doctus miseratione infelicium mulierculanum permotus, pio magis, ut arbitror, quam recto studio earum defensionem suscepit*, ipsumque Erastum *de consilio suo certiorem reddidit*, atque cum *rem sibi gratam* Erastus rescriberet, hinc eruditæ illæ concertationes inter utrumq;, ac tandem etiam Repetitio Disputationis de Lamiis nata est: In ea postrema ergo Disputatione, ubi reliqua repetuntur, & clarius explicantur pag. 24. Sagam definit: *Mulierem magam, vel incantatricem vel præstigiatricem* (vel quomodo appellare cuique libet) *quæ, abjurato prius Deo & Religione vera, Cacodæmoni manifesta se stipulatione mancipavit, ut (præter alias pollicitationes ac spes) ab eo doceatur carminibus, herbis, rebus aliis per se innoxiis, elementa turbare, tempestates ciere, hominibus, jumentis, agris, frugibus nocere, aliaque mirabilia & naturæ impossibilia facere*: Singula deinceps definitionis membra probat & explicat. De Magis vero pag. 13. notat: *Pro Magis semper & ubique habitos esse, qui vel scire, vel facere posse visi sunt, quæ à naturalibus causis effici nequeunt, quia videlicet majora & admirabiliora sunt, quam ut modo naturali fieri queant*: Deinceps pag. 15. recte eas Magas appellari tradit, inter illas tamen & Magos infames, id discriminis pag. 35. & seqq. statuit, quod 1. Striges expressa, & manifesta modis omnibus, stipulatione, societatem paciscantur cum Satana, seque in ejus tutelam & patrocinium totas tradant, abjurato prius Deo: Magi autem, si qui inter Christianos vivant, maxima ex parte vel obscure & nescientes involvi,

 ejus

ejus societati consveverint, vel non æque aperte maxima ex parte se eis dedant. 2. Quod Sagæ sciant cui fidem jurarint, ac serviant, nec divina virtute, sed Diaboli potentia se omnia agere confiteantur: cum contra plerique Magi opinentur, Dæmones potestate verborum, characterum, rituum, nominis Dei, conceptis verbis, & ceremoniis, comprehensa invocatione, nolentes cogi ad ea facienda, quæ facere jubentur. 3 Quod Striges ab ipso Diabolo brevi tempore de iis quæ ad Dæmoniacam suam artem faciunt, si non vere, falso tamen erudiantur: Magi sua plerunque mysteria ab aliis Magis accipiant, vel ex libris discant. 4. Quod Sagarum finis plerunque malus sit, & cum noxia proximi conjunctus: cum sæpe à Magis nihil aliud quæratur, quam ut vel delectent vel miracula efficiant: Non esse tamen certis terminis Lamiarum & Magorum artes ita descriptas, ut non alteri in alterorum fines subinde transiliant.

XX. Michaël Seigneur de Montaigne, (Is quem in moralibus Platoni & Aristoteli conferre in bibliographia Politica non dubitat Gabriel Naudæus) *au livre troisiesme des Essais chap. XI.* quod, inscripsit *de Boyteux*, ac anno 1588. edidit, pluribus etiam de Lamiis differit: Ac primum quidem caufis ex natura humani ingenii altius non nihil repetitis, quæ multa incredibilia etiam hominibus doctis persvadere possint, (quas utile fuerit apud ipsum legere) miraculorum etiam falsitate, & fraude hominum (qui Spiritus satis exacte fingunt, & imitantur, dubitatione Judicum propter rerum obscuritatem, deinceps scribit, quæ eo quo scripsit sermone, quod verborum ipsius pondus latino sermone assequi dubitemus, adjicimus: *Les sorciers de mon voisinage courent fortune de leur vie, sur l'advis de chasque nouvel autheur, qui vient de donner corps a leurs songes: pour accommoder les exemples, que la divine parole nous donne de telles choses, tres certains & irrefragables exemples, & les attacher à nos evenemens modernes, puis que nous n'en voyons, ny les causes, ny les moyens, il y faut autre engin que le nostre: il appartient a l'avanture, a ce seul tres puissant tesmoignage de nous dire cestuy cy en est, & celle la, & non cet autre Dieu en doit estre creu: c'est vrayement bien raison: mais non pourtant un d'entre nous, qui s'estonne de sa propre narration (& necessairement il s'en estonne, s'il n'est hors de sens) soit qu'il l'employe au fait d'autruy, soit qu'il l'employe contre soy mesme: je suis lourd, & me tiens un peu au massif, & au vraysemblable, evitant les reproches anciens, majorem fidem homines adhibent iis quæ non intelligunt: cupidine humani*

ingenii

ingenii libentiùs obscura creduntur. Ac quibusdam interjectis, pergit: *Il y a quelques annees, que je passay par les terres d' un Prince souverain, lequel en ma faveur, & pour rabatre mon incredulitè, me fit cette grace, de me faire voir en sa presence, en lieu particulier, dix ou douze prisonniers de cette nature, & une vieille entre autres, vrayement bien sorciere en laideur & deformitè, tres fameuse de longue main en cette profession: je vy & preuves & libres confessions, & je ne sç ais quelle marque insensible sur cette miserable vieille, & m' enquis & parlay tout mon saoul, y apportant la plus saine attention que je peusse, & ne suis pas homme, qui me laisse guiere garotter le jugement, par preoccupation: en fin & en conscience, je leur eusse plustot ordonne de l' ellebore, que de la cicue:* Addit tandem: *c' est mettre ses conjectures a bien haut pris, que d' en faire cuire un homme tout vif.*

XXI. Ex Gallis tum quoque Lambertus Danæus, Dialogum de Veneficis, quos olim Sortilegos nunc Sortiarios vocant, conscripsit: quæ scripti fuerit occasio, promtum est ex Dialogi initio colligere, ibi enim ad Theophilum Antonius: *Mira sunt*, ait, *Theophile, quæ nuper quidam Lutetia Parisiorum redeuntes narravere, nimirum tribus abhinc mensibus infinitum pene veneficorum hominum numerum in Gallia deprehensum esse, de quorum crimine à summo ipso Parisiensi Senatu jam pronunciatum est, quotidieq; judicia exercentur, prout hujus sceleris rei ad eum ex variis provinciis adducuntur varii. Et quod magis mirere, hujusmodi etiam ex quolibet hominum ordine annotantur quidam, imprimisque nobiles, tum viri, tum fœminæ, docti etiam, & qui rerum cognitione habentur insignes: quid enim de vulgo hominum imperito illo & ignaro dicam? quales agricolæ, vinitores, pastores, coloni, artifices, reliquique ejusdem generis, & ii etiam vel jam senes, & adhuc juvenes, è quibus certo certius est, pene innumerabiles esse veneficos & sortiarios.* Ibidem Theophilus commemorat inter illos *Honoratum Cacum, Decreto Senatus Lutetiæ capitis supplicio affectum*: ac deinceps pag. 8. Venefici meminit *Gennabi ad Ligerim*, ubi ipse Danæus vivebat, *accusatum, deprehensum, & ab urbis Magistratu post justam legitimamque criminis inquisitionem damnatum*, sed deinceps provocatione ad Summum Parisiorum Senatum liberatum; cum in scelere perstitisset, jussu Magistratus Genabi suspendio vitam finisse. Ipse Sortilegos describit *qui Satanæ ita addicti sunt, ut commercium cum eo, amicitiamque contraxerint.* Nec prætereundus Nicolaus Remigius, Ducis Lotharingiæ Consiliarius, qui hoc quoque tempore eleganti stilo

 quæ

quæ ipse in Magos exercuerit judicia recitat, ac planè ratione summæ rerum, cum iis quæ de Binsfeldio & DelRio deinceps dicemus, convenit.

XXII. In Germania tum Binsfeldius Theologiæ Doctor & Suffraganeus Trevirensis: Del Rio ante hàc Hispaniarum Regis Philippi II. Consiliarius, & Supremus Judex Belgici exercitus, tum Jesuita ac in Lovaniensi, Grecensi, Salmanticensi Academiis, Professor, è Romanæ Religionis hominibus: Godelmannus in Rostochiensi Academia Professor vero, è nostram religionem professis, omnes celebris famæ scriptores, quid ipsi de hoc negotio existimarent, scriptis libris abunde docuerunt, excitati, ut ipsi scribunt maximo Veneficorum in Germania numero. De iis Binsfeldius in præfatione ad Joh. Ballam Abbatem Ordinis S. Benedicti in Ardenna: *Quia hoc vitium*, ait, *proh dolor! plurimum invaluit in diversis Germaniæ nostræ Provinciis, multi Judices nunc experientia malorum excitati diligentius inquirunt.* DelRio in Proloquio *de difficultate & necessitate hujus Tractationis*; *Ubique*, ait in principio, *grassante præcantricum & maleficorum colluvie dirissima; medicinam facere necessarium:* & postea, *si quis superioris ævi Annales non indiligenter evolvat, statim comperiet, nunquam tot ubique provinciarum examina maleficorum deprehensa, quot se hodierna die Judicibus vel levem aliquam quærendi curam adhibentibus offerant, & à non quærentibus etiam reperiuntur.* Et plura quoque exempla recenset Godelmannus *lib. 1. cap. 1.*

XXIII. Quid sint ipsis Sagæ ex ipsorum descriptionibus liquet, Binsfeldius in eadem Epistola, *Deum*, ait, *imprimis abnegant, suscepto Baptismatis sacramento renunciant, fœdus cum morte & inferno ineunt, dæmoni cultum reverentiamque exhibent, ejusque perpetuo ministerio non raro se devovent, dæmonibus, incubis, & succubis abutuntur, iisdemque evehentibus, per aërem ad longinqua loca de nocte transportantur, ubi conventicula celebrant & conspirationes faciunt, adversus communem omnium prosperitatem, ut nimirum suis incantationibus, sortilegiis & diabolicis conjurationibus elementa concutiant, tempestates & cæli injurias moveant, terræ & arborum fructus destruant, homines jumentaque interimant, partus humanos suffocent, suffocatos igne in cineres resolvant, & sic resolutis utantur in nefandis suis maleficiis, viros impotentes reddant ad generandum, & mulieres ineptas ad concipiendum, nec non alia plurima horrenda & abominanda operantur, quæ mens humana recti conscia memo-*

ria comprehendere erubeſcit, ut Pontificum, Patrumqve Decretis, Legibus, rationum firmamentis, propriis maleficorum confeſſionibus, Judicum teſtimoniis, plurimis experimentis exemplisque, tam in hoc Tractatu de Maleficorum Confeſſionibus, qvam in Commentario in tit. Cod de Malef. ac Math. adjuncto, contra multorum errores, ac pernicioſas, falſasque opiniones declaramus, demonſtramus & usqve ad ſatietatem omnium oculis ſubjicimus. DelRio eadem fere eſt ſententia, ut ex multo plurimis ejus Librorum locis apparet. Aſt Godelmannus nonnihil aliter, poſtqvam Magos, Veneficos, Sortilegos & Lamias ratione criminum diſtinxiſſet, *lib. 1. cap. 2. 7. & 9.* ipſe Lamiam *c. 1. lib. 2. n. 14.* definit quod ſit: *Qva ob fœdus præſtigioſum cum diabolo initum, dæmonis perſvaſu, inſpiratione & præſtigiis eluſo, qvaliacunqve mala vel cogitatione, aut imprecatione deſignare ſe exiſtimat, veluti aerem inſolitis fulminibus & tonitru concutere, grandinem & tempeſtates excitare, ſegetes alio transferre, ab amaſiô, qvi præſtigioſam formam hirci, porci vel vituli induit, in montem aliqvem vel breviſſimo temporis ſpatio bajulari, partim in baculo, furca, aliove inſtrumento aliqvò advolare, totam deinde noctem, ludis, jocis, comeſſationibus, choreis & variis libidinibus cum amaſio conſumere, milleqve rerum monſtroſa ludibria oſtentare.* Ipſe enim Magorum fœdus cum Diabolo verum, at Lamiarum præſtigioſum putat *lib. 2. cap. 2.* ac ſi ſortilegiis & Magicis artibus homines & jumenta interficiat, è Lamia fieri Magam & Veneficam, ac in alia caſtra tranſire putat, *d. l.* Lamias per aërem volitare *c. 4. lib. 2.* & concumbere cum Dæmone, & tempeſtates excitare *c. 5. & 6.* negat.

XXIV. De noſtri ſeculi Scriptoribus, quando res eſt manifeſtior, & cuivis obvia, tanto brevius agemus; niſi quod quædam rei illuſtrandæ imprimis idonea, nec perinde omnibus obvia, attingemus. Vix illud inceperat cum in Anglia Reinhald Scotus, Nobilis, libros ſuos ederet, inſcriptos *Diſcoverie of Withcraff*, quod idem eſt ac ſi dicas, Detectio artis Magicæ. Iis omnem Magiam 7. libris oppugnat, ac nullam eſſe vult. De Sagis autem id Anglorum plurimis ac Belgis primus perſvaſiſſe videtur, nullas eſſe, Verſus enim anno 1609. in vulgatam Belgarum lingvam, prodiit iterum anno 1638. Bevervici, nec ſine elogiis. Operæ prætium eſt; quando ipſius ſententia planè nova eſt, ac à Wierii, qvi Dæmonem intervenire ſæpe agnoſcit nulla Sagarum culpa, planè alia, qvid ſenſerit ex capitulo ipſius tertio, libri primi, latine à nobis verſo, qvod integrum ideo ad-

adſcribemus cognoſcere. *Unum*, ait, *eorum genus quos judicamus Magiæ ſacris initiatos, mulieres ſunt plerumque vetulæ, pedum aut manuum uſu deſtitutæ, pallidæ, oculis profundis, fronte rugis obſita, pauperes, loquaculæ, ſuperſtitioſæ, Pontificiæ religionis, vel certe religionis ignaræ, quarum animum curis gravem aptum ſibi domicilium eligit diabolus, ita ut nihil infortunii accidat, nulla cædes liberorum, amicorum, pecoris jactura, qvin ſe ei cauſam dediſſe exiſtiment, impreſſa certa & immutabili ejus rei in animi imaginatione. Sed deformi aſpectu atram bilem facie oſtentant, ac aſpicientibus terrorem incutiunt, qvin rixoſas eas, furioſas, mobiles, obſeſſis ſimiles reperias, ea opinionum ſuarum pertinacia, ut ſi conſtantiam & verba earum reſpicias, facile credas, vera eſſe qvæ dicunt. Has miſerabiles creaturas odio perſeqvuntur, & timent vicini, ut nemo ad iram temere illas provocare, nemo iis qvod deſiderant, negare audeat: unde earum aliquæ judicant, res ſe expedire poſſe, qvæ humanæ naturæ vires excedant. Ipſæ oſtiatim lac, panem, Jus, cerevisſiam & ſimilia colligunt, ſine qvibus vivere neqveunt, nihil enim illis pro ſervitio ſuo, vel ex ipſa arte, vel à diabolo (cum qvo ipſis pactum perfectum, viſibile intercesſiſſe dicitur) lucri eſt, utpote qvas nec forma, nec divitiis, nec commodiori vita beatiores reddit. Aliqvando accidit, ut negentur ipſis qvæ deſiderant ab iis, qvos ſtipem vel opem rogant, ac contra à vicinis eorum objurgentur, contemnantur, rejiciantur, aut odio habeantur: unde illarum etiam in vicinos invidia, contra patrem matremfamilias, alias perſonas, familias qvandoqve univerſas, execrationes: Sed & illud dubio vacat, tandem aliqvando unum vel alterum eorum mori, morbo decumbere, aut liberorum aliqvos morbis non omnibus cognitis affligi, id ignari parentes confeſtim vindictam putant Sagæ, confirmantibus imprimis, ſecundum commune proverbium,* Inſcitiæ pallium maleficium & incantatio, *illorum opiniones Medicis ignaris; cum tamen maligni humores, non peregrina verba Sagæ, vel Spiritus, cauſa morborum ſint. Accedit etiam, mori qvandoqve animalia bruta, nonnulla infectione aut alio infortunio, confeſtim culpa in adverſarium conjicitur: animo repetunt malam mulieris hujusmodi famam, ac verba, odia, execrationes cum ipſorum infortunio convenientes, ita ut non amplius autument ſolum, ſed certos ſe eſſe credant, id omne ab iis procuratum. Ex alterâ parte Saga videns infortunium vicini, idqve congruere animadvertens cum imprecatione, voto, adjuratione ſua aliqvando, (ipſe enim Bodinus vix ex centenis imprecationibus eventum malum ſeqvi duas ait,) ad judicem evocata, & modo rece-*

pta

pto examinata, fateri necessum habet, execrationes suas praecessisse vicini infortunium: fatetur ergo (Dea instar) se hac effecisse. Qua in parte non ipsa solum, sed etiam delator & judex valde falluntur, utpote ipsius confessione & aliis circumstantiis persvasi, magno divinae gloriae detrimento, eam fecisse aut facere posse, qvod Deo soli competit. Alterum genus Magorum solis deceptoribus constat: hi homines persvadent ambitione vel lucri cupidine ducti, se ea facere posse, qvae Deus potest, aut qvae relicta Diabolo potestate efficiuntur, praedicendo futura, secreta pandendo, morbos curando, miracula faciendo, Satis quidem ex his quid sentiat Scotus apparet, quia tamen in manibus paucissimorum est, descriptionem ipsius, Artis Lamiarum, ut mens ejus tanto magis pateat, addemus. Exstat ea *libro cap. 4.* ex Belgico exemplari versa: *Ut dicam,* ait, *qvod res, Ars Lamiarum ars est deceptoria; qvae nomine Dei abutitur, id blasphemat & profanat, ejusqve potentiam creaturae adscribit: utqve vulgus existimat, est concubitus praeter naturam corporalis faeminae cum Spirituali Diabolo, modus ejus ita obscurus, occultus & ignotus, ut nullius hucusqve bonae fidei testis autoritate confirmatus sit. Sapientibus, Doctis & Orthodoxis res est incomprehensibilis, sed ab infantibus, stultis, Pontificiis credita. Totum negotium judicatur impium, Effectus & finis aliqvando malus, qvalis hominibus, bestiis, gramini, arboribus vel frugibus nocere; nonnunqvam bonus, ut sanare morbos, patefacere fures, utqve suum conseqvantur Domini, efficere. Instrumenta & modus qvibus perficitur, verba sunt, imprecationes signa, figurae, characteres &c. qvae verba licet alius pronunciet eo modo, qvo ipsi, citra omissionem ullius circumstantiae, nihil tamen perficiet, nisi sit vel ipse Magus, aut à se, aut aliorum existimatione pro tali habeatur.*

XXV. Ut primum is, de qvo diximus Scoti liber, in Hollandia prodiit, confestim celebratus fuit Carmine Petri Scriverii, (illius qui tot eruditis operibus famam sibi paravit aeternam) ad Wilhelmum de Bont, Criminalis judicii Lugdunensis, praecipuum Judicem, qvod & postremae editioni praefixum est, una cum ejusdem Carmine ad Lectorem. Gerhardus qvoqve Tuningus, Juris in Academia Lugdunensi Professor, qui, ut Scriverius memorat, editionis & versionis Rainaldi Scoti praecipuus autor Bassoni interpreti fuerat, suum Belgico sermone Carmen addit ad Judicem incautum, cujus initio quaerit Judicesne hodie incantati sint; incipit Belgice:

O Rech-

O Rechters! Sit ghi ſelfs al Vry
Van dees ghenoemde Tovery?

Deſinit

De blintheytis te byſter groot,
Die ſpoedigt nae d' onnooſle doodt,
d' onnooſelste der landen,
Die ſiet men (laes!) verbranden.
Wel! hoe ſoo fel en Wredt van aerdt
Jae, of ghy ſelfs betovert Waert?
Alleen is by de blinden
De Toovery te vinden.

Pinii, Delmenhorſtii, clari Medicinæ Doctoris, Coſteri & aliorum prolixiora Carmina in eandem ſententiam ibi legere eſt.

XXVI. Paulo poſt Joh. ab Heemskerck, JCtus eximius, ac dum viveret in ſupremo Hollandiæ Conſeſſu Senator, libello quo explicat Belgico ſermone, & elegantia eximia, ſub Hiſtoriæ Arcadiæ umbra, Jura & Antiquitates Hollandiæ, varia quidem Judicum antiquis temporibus in Hollandia & Germania errata circa hoc negotium exagitat, plurima ad imaginationes, phantaſmata refert *à pag. 61. ad p. 116.* tandem tamen ubi deſinit, non negare ſe ait Magos, & homines dæmoni addictos, & ſi reperiantur tales, pœna dignos. At Abraham Palingus, Haerlemenſis urbis Magiſtratui Anno 1659. inſcribere auſus eſt vulgato idiomate libellum, Amſtelodami apud Joh. Rievvertum excuſum, inſcriptum **T' afgeruckte Momaangeſicht der Tooverie**, hoc eſt, Larva Magiæ detracta. Is ubiqve Rainaldum Scotum ſeqvitur, ejus argumenta deſcribit, niſi qvod hiſtoriolas qvasdam addit ſui temporis, ubi compertum fuit deceptrices fuiſſe fœminas, Dæmonis obſeſſionem ſimulantes, colloqvente Tymone & Euſebio. Cæterum fœminas has qvas vocamus Lamias, vel atra bile agitari vel deceptrices eſſe, aſſeverat, ac ideo Germaniæ ſuperioris eas condemnantibus Judicibus, nimis qvam audacter inſultat, quos homicidas, temere ſanè appellat.

XXVII. E noſtris Theodorus Thummius, Academiæ hujus Theologus non in celebris, qvid Sagæ ſint, qvas ipſe etiam Veneficas appellat, in hunc modum, in Tractatu Theologico *de Sagarum impietate, nocendi imbellicitate, & pœna gravitate, partim ex privata experientia, partim veris hiſtoriis & relationibus aliorum conſcripto,* expedit, qvæſt. 2. in fine

qvod

qvod sint: *Qvi scienter, prudenter, vivi videntesqve à Deo desciscunt, fidem Christianam, baptismaqve sacrum negantes, idqve non vulgari & momentanea ad diabolum transitione; qvalis evenit, qvoties humana imbecillitate in vitium qvoddam regnans labimur, sed qvadam conceptis verbis mancipatione &c. pacto prius inito corporis animique, in jus proprietatis perpetuumqve officium & obseqvium traditione, ut ope diabolica freti, sceleratam artem exercere, mira præstare, hominibus, jumentis & terra nascentibus damna inferre; ipsi vero omnigenis carnis voluptatibus, nocturno imprimis silentio, perfrui valeant.* Unde liquet injuriam ipsi fieri ab Editore secundæ editionis Thesauri Practici Besoldi, qvem seqvitur tertia, qvando scribit voce Hexen: *Theodorus Thummius est Wierianus, qvæ species hæresis & atheismi.* Sed nimirum id pluribus locis accidit Besoldi Thesauro, ut, qvi secundam editionem curavit, plurima nostræ Ecclesiæ & Reipublicæ adversa passim adjecerit, sublatis illis, quæ prima editione vera scripserat Besoldus, quod pluribus 50. locis ostendi posset, nec animadversum à nuperis editoribus in tertia editione; incautè secundæ ubiqve, neglecta prima, insistentibus.

XXVIII. Gabriël qvoqve Naudæus, Mazarini Cardinalis Bibliothecarius, Vir orbi notus, libello Gallico, qvo Magiæ crimine Viros nonnullos illustres & literatos liberat, inscripto *l' Apologie de pleusieurs Illustres* &c. non quidem Magos esse negat, sed Zedechiam Judæum, Scotum (ipse le petit Scot appellat) Trois Eschelles, Bodino p. 57. memoratum, Magos agnoscit; De Lamiis tamen pleraqve non credidisse præfatio ipsius abunde testari potest, ubi nimium elevare Bodini, Remigiiqve fidem tentat, ut de ipso opere, ubi etiam Sylvestrum II. Agrippam ac alios certo Magos creditos, excusare audet, nihil modo dicamus.

XXIX. Communi tamen Eruditorum sententia, ea credita fuerunt de Lamiis hisce, illas renunciare Trinitati, pacta inire vera cum dæmone, vere nocere infantibus, adultis, pecori, inferre noxias alias. Ita Angliæ Rex Jacobus ipse edita Dæmonologia, re optime examinata, & experientia probata, *Fecit*, ait in præfatione, *ipsa Sagarum in hoc regno formidabilis multitudo, Satanæ ex asse devota, Amice Lector, ut hunc tibi tractatum deproperarem:* qvin primo capite; *Nulla*, ait, *in Gente aut seculo, tam claras aut perspicuas auditas opinor reorum confessiones.* Qvid sint ac qvid possint *c. 6. l. 1.* ubi de eorum pactis, *c. 4. lib. 2. & c. 5.* explicat, scribit: *Inter viros & fœminas amoris & odii auctores sunt venefici, deinde in alte-*

 rum

rum transferre possunt alterius ægritudinem, possunt quoque ceræ aut fictilia assantes simulacra, homines morte afficere, possunt quoque tempestatibus & procellis eos terrarum marisque tractus agitare, quos illis Deus transcripsit ad tempus inquietandos, possunt etiam hominibus sanis maniam inducere & phrenetidem, possunt denique malis geniis, qui nunquam discedant à latere, homines exterrere, & ædes spectris facere inhabitabiles: quod hoc tempore à nostris veneficis scimus esse factitatum, possunt aliis spiritus immittere, ut vere fiant dæmoniaci. Quin in Scotum Anglum & Wierium Germanum graviter invehitur, eorumque opiniones *pestiferas* appellat, ac Wierium etiam, dum contexta pro his artibus Apologia, illis impunitatem quærit, se eorundem sacrorum socium prodere putat. Qvod à pio & docto Rege scriptum nollem, ipse enim qui hominem cognoverat ejus adversarius Thomas Erastus, & doctrinam & pietatem in Wierio eximiam agnoscit, nec aliud nobis illa cum Brentio ipsius familiaritas, pluribus epistolis hodieque testata, persvadet.

XXX. Quod in Anglia ipse Rex Jacobus, hoc jussu Regio in Hispania fecit Don Francisco Torreblanca Villa pondo, Cordubensis JCtus, & in Granatensi Cancellaria Advocatus Regius, is libris qvatuor de Magia, de Magis, Sagis eorumque pœnis agit, quos inscripsit Paulo V. Pontifici, & Philippo III. Regi Hispaniarum. Et quidem ratione summæ rerum plerunqve non diversum ipse probat, ab iis, quæ communiter Jacobus Angliæ Rex, DelRio, & alii ejus generis tradunt, vid. *lib. 2.* ejusdem. In Gallia eodem tempore datus à Rege Judex causis Veneficarum in Bearnia, (cujus effusa multitudine omnes angulos occupaverant, certis, singulis septimanis, diebus, cultui dæmonis destinatis,) de l' Ancre, libros de Artibus Maleficorum conscripsit: Horrenda ibi de iis ex constantissimis plurimorum testimoniis commemorat, atque historiam Gaufredi Magi, ac quæ in ejus causa acta sunt, subjungit, & qvid ipse senserit, ex suppliciis irrogatis Maleficis utriusqve sexus magno numero, & quæ in libro disputat, satis apparet. Consentit Henry Boguet, au Discours execrable de Sorciers, Præface, in verbis: *Et certes je ne doute point, qu' il n' yen ait, & crois qu' il fasché quelques autres d' ad mettre les sorciers, pour ce qu' il peut estre, qu' ils en sont descendu: de façon que pour excuser leurs predecesseurs, ils voudroyent qu'on creut fermement, qu' il n' ya point de sorciers au monde.*

XXXI. Sed

XXXI. Sed & è Græcis modernis Leo Allatius quid ipsi de Strigibus hodieqve credant, memoriæ prodidit, *Epistola ad Paulum Zacchiam, Medicum Romanum, de Græcorum hodiernorum nonnullorum opinationibus,* ubi illarum in Græcia hodierna insidias contra infantes nondum sacro fonte tinctos, quos sæpe interimunt, & in adversum usurpata Græcis remedia & quædam è MSStis & ineditis adhuc autoribus desumpta, Zacchiæ recitat.

XXXII. Quid anno 1635. instituto conventu meliorum ingeniorum & Colloqvio Lutetiæ, loco appellato *Bureau d'addresse* apud Eusebium Renaudot, Consiliarium & Medicum Christianissimi Regis, ubi mentem sæpe suam etiam inter alios Gassendum & Hobbæum, de gravibus negotiis exposuisse scimus, Gallorum eruditis placuerit, monstrat *la Conference 77. tom. 2.* Ex Collocutoribus ejus diei primus definit sortilegium, *speciem Magiæ per qvam alteri nocetur auxilio dæmonis:* confer qvæ differit secundus & tertius. In Germania communi consensu Magos, Sagas & Striges esse, traditum reperio, qvod ne ipse qvidem Autor Cautionis Criminalis negare audet, inter ea, quæ proponit dubia, primum est, *an Sagæ, Striges seu Maleficæ revera existant?* ita resolvit; Respondeo quod sic. Ut de plurimis aliis, Goldasto, Dn. Reinkingio, Lerchemeiero, Dn. Carpzovio, Berlichio, Manzio &c. quibus subinde utemur deinceps, nihil dicamus.

CAPUT SECUNDUM.

Quo, quid sint Sagæ declaratur, eas, quales describuntur, tales vere esse, contra Wierum, Scotum, Palinghum, Montanum, Cardanum ostenditur, eorumque argumentis respondetur.

I.

QUam varia de Lamiis senserint viri docti, primo, ut reor capite ostendimus. Aliis omnem Magiam imposturam solum humanam credentibus: quod post Sadducæos, Aristotelem, Cornelius Loosæus Callidius, DelRio in fin. Append. 1. lib. 5. memoratus, Rainaldus Scotus, Abraham Palinghus, & alii faciunt: Aliis cum Magiam infamem agnoscant, ac Dæmonis cum homine commercium, Sagas tamen ab eo misere solum dementari, nec pacto ullo ipsi conjungi nec eorum quæ confitentur quicquam præstare: Sed imaginationis corruptæ

vitio laborare, ac vel melancholicas, vel deceptrices, vel certe vero exhibito veneno (quod quivis alius homo perditus possit) noxiam hominibus inferre existimantib9, quæ Wierii ac qui seqvuntur illum, Godelmāni & aliorum mens est. Alii ita de hoc negotio loqvuntur, ut quæ plurimorum & diversorum confessionibus fecisse dicuntur, ea omnia singulis videantur Sagis tribuere, in qvā fere sententiam alicubi Binsfeldius & Jacobus Angliæ Rex discedere videntur. Bodinus, eum quem Gallice vocat *sortier*, describit, *qvi medio diabolico sciens aliqvid efficere conatur*, ita ut & Magus & Maleficus hac descriptione ipsi contineantur. Danæ is, qui Satanæ ita addicti sunt, ut commercium amicitiamque cum eo contraxerint, Sortiarios vocat. Galli in conventu suo Parisiensi, apud Renaudot, Sortilegium speciem Magiæ volunt, qua alteri nocetur, auxilio Dæmonis.

II. In tanto sententiarum dissidio rei expediundæ illa nobis optima videtur ratio, si quæ facere se profitentur Sagæ, ea in illa distingvamus, quæ omnibus communia esse, ac nunquam à Saga abesse consueverunt: & quæ plerunque faciunt quidem vel patiuntur, sed non omnes tamen, nec eodem modo. Prioris generis sunt, DEO & cultui ipsius renunciare, cum diabolo pactum inire, ejus ope noxiam rebus creatis inferre, promptam paratamque ad Dæmonis Imperium esse: hæc enim si de muliere quadam prædicentur, eam Sagam esse, si de viro Maleficum, credimus. Sin ope Dæmonis ad alia utatur solum, Maga erit quidem, non speciali tamen Lamiæ, Stragis vel Maleficæ vocabulo, strictiori sensu, designabitur. Interim plerasqve Sagas horrenda illa, infantium interitus, Sodomiticos cum Diabolo, ac invicem, congressus, Incestus patrare, comessationibus Diabolicis interesse, morbos hominibus præternaturales & insolitos Dæmonis subsidio immittere, ita tamen ut non singulæ ex his omnium, sed singulæ aliquando singulorum vel plurium hujusmodi delictorum reæ sint, existimamus, quin his indiciis manifestè plerunque criminis sui convincuntur. Ita tamen ut hæc etiamsi absint, ut absunt eorum qvædam, ac plura etiam simul interdum, si tamen vere adesse priora constet, ea Jure meritoque inter Sagas reputanda sit.

III. De pacto res consensu Scriptorum, & ipsarum Sagarum unanimi confessione, plana est, id reqviri. Martin. DelRio *Disqvis. Magic. lib. 2. qv. 4. concl. 1, Omnes operationes Magicæ veluti basi innituntur pacto, per Magos cum Dæmone inito*, quod Patrum, Legum, & Parisiensis scho-

ſcholæ, Thomæ, Guilhelmi Pariſienſis, Scoti, Gabriëlis, Gerſonis, Trithemii, Abulenſis, Alphonſi de Caſtro, Victoriæ, Valentis, Spinæi, Angeli, Navarri, Grillandi, Remigii, Controchovii, Cæſalpini, ac Theologorum adeò, JCtorum, & Medicorum autoribus confirmat. Bodinus *in Refutatione opinionum Wieri, Quinque*, ait, *Inquiſitores in Malleo Maleficarum, qui literis mandarunt, numerum infinitum Sagarum, quas morte affci curarunt in Germania, omnium confeſſione compertum habuerunt, fœdus ipſas inire cum Diabolo.* Binsfeld præludio ſexto in principio; *Omnia*, ait, *opera Maleficorum effectum ſortiuntur ex pacto expreſſo vel tacito cum Dæmone, ita ut ſemper quando vult maleficus operari, expreſſe vel tacite invocet Dæmonem in auxilium ut concurrat ex pacto.*

IV. De abnegatione Dei & Religionis quam ante profitebantur, res itidem dubio vacat, diſerte DelRio *d. l. His pactis omnibus quædam ſunt communia, primum eſt abnegare fidem & Chriſtianiſmum, Dei obedientiæ ſe ſubtrahere*: Ipſe Dæmon (in relata à Binsfeldio ex Cæſare Heiſterbacenſi Hiſtoria, juvenis à villico ſuo Malefico ad Diabolum adducti, ſed deinceps ſponte ſua pœnitentis, & ad fidem noſtram reverſi, quem ipſe noverat) ad villicum pro juvene quæ is deſiderabat, rogantem, *ſi voluerit*, ait, *illa à me conſequi, abrenuntiare debet in inſtanti Altiſſimo.* Et conveniunt hac in parte confeſſiones Sagarum omnes & ſcriptores.

V. Cæterum cum duo hæc etiam Magis competunt, videndum quid ſit, quod Sagas ab his etiam diſtinguat. Noxias illatas ergo plures addunt. Cæterum cum Lamias & Sagas ex Theologorum & JCtorum ſententia in duas claſſes ſeparet Melch. Goldaſtus Tract. quem inſcribit, Bedencken von confiſcation der Zauberer und Hexen Güter / quarum aliæ cum Diabolo pactum expreſſum vel tacitum inierunt, apoſtaſiam fecerunt, Deum abnegando, ſeque Diabolo mancipando, cum eove coëundo, nec tamen alicui nocuerint: Aliæ etiam nocuerint: Ex numero Sagarum omnes eximendæ fuerint, quæ noxiam nullam intulerint, quod pugnat cum recepto loquendi uſu, tot Ordinationum Provincialium, Theologorum, JCtorum, ac aliorum. Ne ergo inter Magos & Sagas nihil ſit diſcriminis, ac ne noſtra deſcriptione eximantur à Sagis, quæ vere tales ſunt, non nocendi factum quidem & ipſam noxiam, animum tamen nocendi rebus creatis aliis, idque Dæmonis auxilio requiremus, qui ſi abſit Magam eſſe judicemus, qvámque non Sagam, pœna

tamen & ipſam corporali, & ſi de re certó conſtet, illis in locis, ubi morte crimen hoc plectitur, etiam capitali ſupplicio afficiendam. Scimus quidem Sprengerum in Malleo Malleficarum *p. 2. qu. 1. c. 2. prin.* triplices ſtatuere Maleficas: Triplices, ait, apparent Maleficæ ſcil. lædentes ſed curare non valentes: curantes & ex ſingulari pacto cum Dæmone inito non lædentes : lædentes & curantes: ſed ille Maleficum vocabulo ibi late uti videtur, ut Magiam infamen omnem comprehendat, alioquin quomodo ſine confuſione eorum, vere quæ differunt, hæc aſſeri poſſint, non videmus.

VI. Non deerunt quidem qui exiſtiment, etiam ſignum à Dæmone Sagis impreſſum tale eſſe, quod omnibus commune ſit. Sed quando res illa valde ambigua fide nititur adhuc, an nempe univerſis Sagis id imprimat, nonnullis id negantibus, ideo nec tale id nos agnoſcere poſſumus hactenus: Sane Danæus *Dial. de Sortiariis c. 4.* quosdam velle notat, non omnes Sortiarios eſſe aliquo ſtigmate à Satana notatos & compunctos; ſed eos tantum de quibus ipſe dubitat: quos autem ſibi fidos ducit, eos absque nota relinqui: quod & probat DelRio *lib. 5. Disq. Mag. Sect. 4.* confer Bodinum *lib. 2. Dæmon. cap. 4.* ubi tamen falsò Danæo hanc ſententiam tribuit, ipſe enim illam recenſet ſolum & improbat. Reliquorum áctuum, quando cum Satana concumbere, conventui Sagarum intereſſe, fruges excantare, imbres & tempeſtates immittere ſe fatentur, eadem eſt ratio, neque enim omnes ſe iſta adhuc patraſſe profitentur, & capi poteſt aliqua, antequam quod animo deſtinaverat, poſt initum cum Diabolo pactum perfecerit, quod factum pluribus exemplis conſtat.

VII. Sed quando hæc etiam negant Eruditi Gallorum & Belgarum pleriqꝫ, id præcipuè nunc nobis agendum eſt, ut eſſe fœminas tales, quæ pactis etiam expreſſis cum Diabolo conveniant, Deum vere abnegent, ac creaturis noxias inferre paratæ ſint, aliaque miranda Dæmonis auxilio præſtent, evincamus. Quod diſtinctis in certas claſſes argumentis facilius efficiemus. Oſtendit ergo id primum, ipſa Scriptura Sacra, cujus quia congeſta & vindicata abunde ſunt à Theologis ac aliis noſtris loca, ad eos ſolum remitto, videantur Thummius *de Sagarum impietate qu. 1.* Millichius im Zauber Teuffel *p. 4. & ſeq.* Voëtius *Diſp. ſelect. 39. p. 565.* Malleus Maleficarum *quæſt. II.* Danæus *dict. Dial. c. 2.* Binsfeld. *prælud. 1. & 6.* Eraſtus in *Repetitione Diſputationis de Lamiis.* Bodinus in *Refutatione Wierii.* Scimus quidem quid odjiciat Wierius & Scotus, voca-

bula

bula Hebraica sex, quibus Magos, Maleficas, Sagas, denotari credunt Eruditi, significare nihil tale. *Chasaph* enim, veneficium, vel veneni exhibitionem, Scotus *lib. 5. c. 1.* At Hebræum OB, significare ventriloqvam (quod naturaliter fieri posse exemplis monstrat Scotus *lib. 6. c. 1.*) & ad reliqua ita respondet Wierius, ut nulla earum Sagam significari velit, *de Præstig. lib. 2. c. 1.* Sed Wierio quidem respondent abunde Erastus & Bodinus: Scoti autem illa, quid veri habeant, ex illis quæ tradit Perkius & ipse Anglus in *Basconologia* abunde patet; & videri potest de locis his Lexicon utrumque Buxtorfii. Solicitat quidem etiam exempla Scripturæ Rainaldus Scotus, imprimis illud de Pythonissa, quæ nec Samuelem nec Diabolum oculis Saulis exhibuisse, sed composita fraude, cum quodam alio ocultato fraudis socio, decepisse Saulem autumat, idque probare variis indiciis contendit *lib. 6. cap. 8. 9. 10. 11. 12. 13. & 14.* Sed & illis argumentis reposuit nonnulla Jacobus Angliæ Rex, quamvis præterito Scoti nomine, *lib. 1. c. 1.* & petenti Beverovicio luculenta epistola Gerh. Jod. Vossius, anno 1644. ipsis Kal. Januarii, quæ exstat inter Epistolicas Quæstiones cum Doctorum Responsis, editis à Joh. Beverovicio Roterodami anno eodem.

VIII. Sed & probat rem abunde Experientia. Diversis enim ætatibus, in diversis Gentibus, non auditu sed visu, & aliis corporeis sensibus, ea, eodem modo à pluribus simul, dæmoni etiam non addictis, percepta sunt, quæ ab ipsis Sagis, in quibus nulla emotæ mentis vel melancholiæ signa apparebant, constanter sine tortura, & in tortura, aliquando etiam se ipsas, antequam in judicium vocarentur, aut suspectæ essent, indicantibus, vere facta esse afferuntur. Atque operæ pretium est, quod diximus bonæ fidei testimonio non uno confirmare, ut ipsi lectori judicare de re universa integrum sit. Paulus Grilandus ex Italis JCtus & Processus in hujusmodi causis, functus ipse Inquisitoris munere per Italiam, admodum peritus, *lib. 2. de Sortilegio* recenset quod subjicio: *Mulier quædam Sabinensis Diœcesis hanc profitebatur Diabolicam artem, de qua cum maritus suspicionem haberet, interrogavit eam pluries, quæ semper negavit: Maritus vero in suspicione sua persistens anxie veritatem perquirebat: qui adeo astute se gessit, quod vidit illam quadam nocte se unguento quodam ungentem, quâ unctione peracta vidit illam celerrimè, quasi avem, recedentem, & ex superiore domus solario ad inferiora descendentem: illam maritus sequens, ut videret quò tenderet, amplius non vidit,*

& ac-

& accedens ad portam Domus invenit eam clausam, quæ res magnam præbuit illi admirationem. Die vero sequenti iterum maritus uxorem interrogat, quod anxie scire cupiebat, & illa constanter, ut ante, se nescire dixit. Maritus vero, ut amplius negare mulier non posset, aperte ei dicit omnia quæ nocte præterita illam fecisse viderat. Deinde fustibus illam percutit graviter, & duriora minatur verbera, nisi veritatem dixerit, quam si aperte exposuerit, veniam se illi daturum promisit. Mulier igitur se jam celare non posse intelligens, veritatem aperuit, veniam à marito petiit, quam illi maritus hac conditione indulsit, ut illum ad tales congregationes adduceret: illa vero ut veniam impetraret, facile petita promisit, & promissum ex licentia Sathanæ implevit. Adductus igitur ille ad locum, ubi ludi fiebant, ludum & choreas & cætera omnia contemplatus est & tandem ad mensam cum reliquis, ut vesceretur, sedens, cum cibos insipidos judicaret, petiit sibi dari sal, quod in mensa deerat, & quamvis iterum petiisset, nunquam illi dabatur. Tandem, cum post importunam petitionem, prolixamque expectationem, sal illi daretur, dixit: nunc laudetur Deus, quoniam jam venit sal. Quibus verbis prolatis Dæmones, quia laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui omnes disparuerunt, luminaribusque extinctis, mansit ille solus nudus, quousque mane facto vidit quosdam pastores, quos interrogavit, quænam esset illa patria in qua erat, illi vero responderunt esse agrum Beneventanum, in regno Neapolitano, qui locus distabat à patria viri per centum milliaria, ob quam causam, licet dives esset, coactus fuit per viam mendicare ut ad Domum suam redire posset: ad quam postquam pervenit, statim uxorem suam ob Lamiæ crimen accsuavit, & totam rem gestam, ut narrata est, coram judicibus exposuit, qui rem totam plenè, ut oportebat, examinantes, vera esse omnia quæ diximus invenerunt, quæ etiam ejusdem mulieris confessione confirmata sunt. Acceperunt à Grilando, & propter rei evidentiam & ipsi recensent DelRio, Binsfeldius ac Franciscus Alphonsus de Castro, libro *de justa Hæreticorum punitione c. 16.* ubi addit à Castro, gravis scriptor, multa se posse alia referre testimonia, quæ per fidelissimós testes in Hispania contigisse cognoverat. Plura recenset ibi Grilandus memorabilia, imprimis illud de Sabinensis Diæceseos puella 16. annornm, quæ à vetula ad ludum diabólicum seducta, cum stupefacta signo se crucis munivisset, dicendo, *Jesu Benedetto che cosa e questa*, cuncta evanuisse. Ipsam solam, nudam deinceps in remoto quo hæc gesta erant à patria loco, à sene repertam,

qui

qui accepta ab illa rei ſerie, eam patri, qui raptam à milite exiſtimabat, reſtituit: Malefica, re à judicibus comperta, igni cum ſociis aliis tradita. Quin idem Grilandus *de Sortilegiis ſect. 7. n. 24.* quod Bodinus contra Wierium notat, vidiſſe ſe ait, Romæ Sagam igne perdi; cui nomen eſſet Franciſcæ de Sienna, quæ in omnium conſpectu afficeret canem in hominis modum loqui.

IX. Joh. Bodinus *lib. 2. Dæmonomaniæ c. 8.* inter plures ejus generis hiſtorias recenſet illud, quod recenti hominum memoria accidiſſe ait, in Gallia, & ex actis juridicis Sagæ Lochianæ prodit: *Vir quidam,* inquit, *tenuis, cum uxorem interdum abeſſe noctu perciperet, bonamque noctis partem emanere, præterea dicentem ſe, aut ad deonerandum alvum egredi, aut ad lavandum cum vicina ſua, aliquoties falſi eviciſſet, ſuſpicionem concipit de perfida ejus libidine, & necem interminatus eſt, niſi locum quo proficiſcebatur indicaret. Illa ſibi à periculo metuens, rem ut erat confeſſa eſt, atque ut explores & videas hæc ita ſe habere, ſi volueris, eodem pervenies. Tunc tradidit ei unguentum quo ſe uterque inunxerunt, & pronunciatis aliquot vocibus, Diabolus eos Lochiis in Arenarias Burdegalenſes, magno ſpatio diſtantes exportavit, videns itaque vir ſe in ignota Magorum & Dæmonum humana ſpecie, aſpectus tamen horrifici, frequentia verſari, dicere cepit: Deus mi ubinam ſumus? hoc dicto, repente cætus diſparuit, ille vero cernens nuditatem ſui corporis, oberravit per agros, donec mane ruſticos invenit, qui ipſum in viam deduxerunt: Reverſus Lochias, ad Quæſtorem rerum capitalium recta via contendit, qui audita probe hiſtoria fœminam prehendi juſſit: illa vero minutatim omnia confeſſa eſt, & ultro agnovit peccatum.*

X. Nicolaus Remigius, (qui de ſe ipſo *lib. 1. Dæmonol. cap. 25.* affirmat, ſe quæ tradit, plurima teſtata habere, ſpontanea, ac libera aſſertione, plus minus ducentorum hominum, qui ipſo Duumviro damnati, incendio crimen ſortilegii luerunt) tam multa manifeſta ac plurium teſtium oculis, ac certis indiciis teſtata exempla habet, ut quod potiſſimum eligamus anxii ſimus. E pluribus illa legi merentur *lib. 1. cap. 14. & lib. 3. cap. 12.* quæ ubi quis evolverit, diſpiciat ſecum, an ultra de Sagis dubitare poſſit. Addit ipſe *d. lib. 3. cap. 12. Quid noſtris moribus vulgatius, quam ſunt frequentes & aſſiduæ Sagarum de ea re aſſertiones: tum iis conſentanea hominum teſtimonia, qui non per ſomnum, aut Magicis artibus averſos ſenſus, ſed oculis ſuis vidiſſe ſe illas nubibus excuſſas, vel ſummis arboribus*

ac tectis perplexas hærere , vel humi attonitas jacere , constanti sermone affirmaverunt ? nec id quidem in trivio confabulantes, sed in jure sacramento sanctissimo rogati atque adacti, ut in superiore disputatione non semel est demonstratum,

XI. Petrus Binsfeldius postquam ex Italia exempla quædam Sagarum translatarum, ac à pluribus repertarum in loco translationis, multis recensuisset, *Concl. 12. pag. 263. editionis secundo recognitæ*: Multa in Germania similia extare in Malleo Maleficarum monet, tum ex sua Trevirensi Diæcesi recentissima quædam & notissima, ut vocat, subjungit *ad pag. usque 266.* concludit demum: *Plurima similia facta adferre possem, sed hæc sufficiant, abundant enim his nostrorum Judicum acta.*

XII. Et quando res hæc præcipue à Gallis, Belgis, hodie in dubium vocetur, quamvis prolixiorem nonnihil Balduini Ronslei, rei quæ in Hollandia suo tempore acciderat, narrationem subjicio, extat ea *Epist. Medic. 50. Erat in pago Oostbrouck non procul à Trajecto mulier vidua, cui servus convixerat, ad obeunda, ut res postulabat, munia domestica: is cum jam sæpius, ut solent esse curiosoli servi, per transennam animadvertisset, heram, nocte intempesta, statim ac quieti se tradidissent domestici, quotidie in stabulum, ad certum præfixumque locum venire, atque exporrectis manibus præsepi contiguum fœnile apprehendere: admiratus tandem ille quidnam hoc negotii esset, statuit & ipse inscia hera idem semel experiri, atque eandem pertentare aleam: Igitur hera ex consvetudine ad solita veniente, atque sicuti videbatur digressa, subsequitur & ipse, locum contemplatur, atque exemplo heræ fœnile complectitur: ibi ille ex tempore in aëra raptus defertur in opidum Wyck, in abditum & subterraneum specum, ubi cœtum Maleficarum de maleficiis conferentem inter sese reperit. Hera cum suis inopinam famuli sui præsentiam admirata, rogat, quo astu aut qua tandem ratione momento temporis illuc appulisset? Respondit ille ordine, ut res transacta esset. Tum illa indignari primum atque excandescere cœpit, verita ne nocturni atque clandestini illi conventus hac ratione tandem eliminarentur: cum consortibus igitur deliberandum censuit, quid in ambiguo hoc negotio faciendum svadeant: Convenit tandem inter eas, ut amice exciperetur, silentium stipularetur, atque arcana hæc, quæ illi, præter meritum atque opinionem videre contigisset, nulli communicaturum se aut revelaturum sancte dejeraret. Ille interim quidvis non pallicetur, abblanditur, & ut mitius agant, simulat se omnibus votis*

hoc

hoc unum expetere, ut cum illarum gratia liceat posthac Sortilegarum interesse collegio. Interim dum consultatur, labitur hora, & jam abeundi tempus instat. In dubium iterum instigante hera, jam vertitur, remittendus ne domum sit totius cœtus periculo, an bono publico enecandus. Communi tandem omnium censensu mitior placuit sententia, quæ juramento adactum, domum deferendum decerneret. Suscipit eam provinciam hera, atq; fide data in humeros receptum domum delaturum pollicetur. Accinguntur operi atq; euro ocyus per aëra feruntur. Sed ecce, emensis jam bonam partem itineris, conspicuum sese dedit lacus arundineto obsitus. Ibi malefica illa anus occasionem nacta, verita ne juvenis pœnitentia ductus, quod furialibus istis feriis (quemadmodum simulabat) initiatus esset, visa tandem eliminaret, provolans à se disjecit adolescentem, sperans, ut suspicio est, eundem partim casus violentia enectum, partim lacus ipsius altitudine absorptum iri. Verum, ut est DEUS misericors prorsus, non volens mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat, vesanæ illius mentis metas constituit, neq; passus est juvenem insontem submergi, sed aliquanto æquiore conditione permisit, ut in hunc usque diem vita protraheretur, dum forte fortuna in arundinetum decidens lethalem plagam ex casu non accepit, violentia impetuq; casus per arundinetum quodammodo refractis. Interim miser ille, qui solius linguæ ministerio jam utebatur, dum illucesceret, mille distorquebatur cruciatibus, ac suspiria trahens tantisper ingemiscebat, dum prætereuntes insolita lamentatione attoniti, facta indagine, compererunt hominem prorsus elumbem, & cui utraque excidisset coxa. Rogant unde sit, quomodo eò calamitatis devenerit? narrat ille ordine singula, defertur tandem curru Ultrajectum. Ibi Nobilis Vir Joan. Culemburg, Urb. Præt. rei novitate quodammodo perculsus, admirabundus singula perquirit, atque indagine facta fascinatricem heram comprehendi jubet vinculisque constringi. Illa simul ac in manus Præfecti venisset, nihil negavit, singula fassa est &c.

XIII. Cumanus in Lucerna Inquisitorum, exhibuisse artis suæ specimina, etiam Judicibus in Medresio oppido Comensi commemorat, sed eventu infausto: *In Medresio*, inquit, *oppido Comensi contigit, jam fere annis quinquaginta elapsis, ut cum ibi quidam inquisitor nomine Magister Bartholomæus de Homate, D. Laurentius de Concoretio Potestas, & Joannes de Fossato, Notarius, contra has Striges procederent: una die ipse Potestas, quadam curiositate ductus, volens experiri, an vere & corporaliter Strigiæ irent ad ludum: facta conventione, accessit quodam die Jovis sero*

cum Notario suo, & quodam alio extra oppidum ad quendam locum, sicut illi Striga prædixerat: & dum ibi prope essent illi tres, viderunt ibi plures personas congregatas, coram quodam (qui erat Diabolus in forma hirci) ad modum cujusdam magni domini sedentes: & ecce subito omnes illæ personæ congregatæ, jussu Diaboli, adeo illum Officialem & omnes ejus socios, DEO ob eorum curiositatem permittente, baculis percusserunt: quod ex talibus percussionibus ille Officialis, & Notarius, & Tertius ille alius, infra quindecim dies mortui sunt. Quomodo Grilando id desideranti in præsentia Magistratus & omnium Assessorum, Syndicorumq́; horrendis gestibus, ac evocatis dæmonibus, immissa in Scrobem aqua, confestim nubes, tonitrua excitaverit, inque locum ab ipso Grilando destinatum averterit, ipse recitat, & ex eo Johan. Jacobus Boissardus *de Divinatione & Magicis Præstigiis cap. 9. in fine.*

XIV. Addemus unum & alterum ex recentioribus. De Nicolao Claudio Fabricio Peireskio, summo viro, Petrus Gassendus (alioquin Democraticæ & Epicureæ Philosophiæ addictus, ac harum rerum, si quisquam alius, minime credulus) *lib. 1. de Vita ejus pag. 5.* ista scribit: *Cæterum vix erat bimestris, cum ferunt anum maleficam ingressam in cubiculum, projecisse coram matre securim, quam manu tenebat, ajebatque se reddere: atque ex eo tempore, tum ademptam matri vocem, & ploratum infantulo, tum depressum utrique caput in alterum humerum, ea rigiditate, ut flecti non posset: addunt patruum, re cognita, vapulare anum jussisse, quæ & ipsa detorto collo sub camino inventa est; ac illam, cum primum caput extulit, ut satis plagarum esse diceret, renunciasse id, quod fuit, matrem infantemque valere. Id factum non modo ex aliis, sed ex ipso Peireskio accepi memorante, ut patruus enarrare solitus fuisset.*

XV. Heinricus ab Heers, Electoris Coloniensis Medicus Cubicularius, *Observationum medicarum oppido rararum, libro unico, Observ. 8.* de puella novenni anno 1625. Trajecti ad Mosam à veneficio, sua industria curata, illa commemorat, quæ sola rei probandæ sufficiant: *Ea à Venefica stipem rogante folio acetosæ donata, cum id deglutivisset, doloribus alvinis torqueri, toto corpore contremiscere, convelli animo, linqui in formas incredibiles corpus rotare, stercora equina, acus, pilos, plumas, fili glomeres, vitrea fenestrarum fragmenta, clavos, rotis bigarum vel quadrigarum eductos, cultrum ferreum spitama longiorem, ovorum putamina, conchilia spuere cœpit, observantibus interim parentibus filiæ & vicinis*

cinis, appropinqvante venefica, quæ veneficium illatum deinceps confeſſa & flammis tradita eſt, *longe pejus vexari puellam.* Probat deinde experientia ſua, & plurium Clericorum, & Philoſophorum adſtantium, ipſius etiam ægrotæ confeſſione, ex imo corpore hæc omnia educta fuiſſe, quod ipſe ante experientiam hanc ſemper negaverat. Et ne quis vana referre putet, poſtqvam narraſſet, ſe illam aliquot ſeptimanas eo in ſtatu penes ſe habuiſſe, *Quæ tum viderim*, pergit, *audiverim, tetigerim, qvia ſcio fore, ut multos inveniant Medicos, maximè à Pontificia fide alienos, incredulos, & fidem narrationi meæ non habituros, ita me Deus amet, ut veriſſime ſcribam, qvæ vidi.*

XVI. Hermannus Gœhauſen in inclyta Rintelenſi Academia Profeſſor, libro quem inſcripſit *Proceſſum Juridicum contra Sagas*, quæſtiones ſubjunxit ad hanc materiam pertinentes 20, Rintelii typis Petri Lucii, Academ. typogr. anno 1630. excuſas; In earum tertia pag. 48. cùm pactùm cum Diabolo verum eſſe dixiſſet, ac reale, ac hac in parte inter Doctores Proteſtantes & Catholicos diſſidium non eſſe, ſubjungit; *Ac mihi conſtat ex actis à vicina Republica noſtra Facultati transmiſſis, Veneficam qvandam fuiſſe confeſſam*, Sie hätte einmal puellæ N. N. einen Buhlen in ihrem Hauſe zugeführet/ und ihr denſelben freyen wollen / und als das Mägdlein ungefehr geantwortet / Ey Jeſu/ der Geſell iſt mir viel zu ſtattlich &c. Diabolum ſtatim ad nomen Jeſu evanuiſſe, ſey zum Fenſter hinaus geflogen/ und habe ein Glas-Ruthen mitgenommen: *Veneficam vero rogaſſe, ac muneribus ſibi puellam hanc conciliaſſe, ne factum deferret, attamen cum juſto Dei judicio poſt aliqvod tempus in alias Veneficas Inqviſitio inſtitueretur, ac illæ Veneficam hanc denunciarent, hæc capta, factum iſtud confeſſa fuit, qvod & puella N. N. vere ſic accidiſſe confirmavit.* Eadem Qvæſtione pag. 54. *In facto memini qvandam Veneficam in eadem cuſtodia, cum alio qvodam Reo, ob crimen graſſationis ac furti incarcerato, fuiſſe detentam, illa prima nocte incarcerationis, cum Diabolo ſe commiſcuerat, id vidente ac obſervante Reo, cum poſtmodum ex legitimis indiciis torqveretur, Diabolum in carcere ſibi adfuiſſe, ſeqve cum illo rem habuiſſe confeſſa fuit, ac cum alter Reus, de veritate hujus confeſſionis interrogaretur, eam voce ſua confirmavit*, Solches ware des Morgens früh geſchehen/ und hätte er darneben gehöret/ daß ſie den Buhlen, welcher ein ſchwartzer Kerle geweſen/ gefragt/ ob er ihr darvon helffen wolte/ und hätte ihr derſelbe ſolches auch zugeſagt. *Atque Similia exempla Judicibus*

 occur-

occurrunt tota die plurima, ac mihi suppeterent alia, quæ tamen in medium afferre lectoris pudor prohibet, ac minus necessarium est. Simile qvid in MSto quodam Consilio Amplifs. Facultatis Juridicæ Tubingensis exstat, uti ex transmissis actis à Judice Criminali Göppingensi, & propria reæ & voluntaria confessione constitit: Mariam Braitengeriam ex Bermaringen in agro Ulmano anno 1629. septendecim tunc annos natam, & cum adolescente quodam in Holtzhausen nimis familiariter consvescentem, ac quandoque concubentem, cum ad gramen colligendum exiisset, à Diabolo sub forma adolescentis quam assumpserat illam fallente compressam fuisse: Qui cum deinceps qvæsivisset ex ea, an ipsi addicta esse vellet, eaque nondum cognosceret Dæmonem, idque ei concessisset, eique annulum suum donasset, ei demum qualis esset ostendit, ac evanuit.

XVII. Unum adhuc adducam ex Bened. Carpzovio Jurispr. Forens. Rom. Sax, *part. 4. Const. 2. def. 9.* Scabinorum Lipsiensium Responsum anni 1621. unde & capro adductos invitos juvenes Magicis incantationibus à Dæmone constat, verba ejus sunt: Hat die Gefangene A.B. bekant und gestanden/ daß sie durch Zauberey / in deme sie Kräuter gekocht/ und gewisse Wort darzu gesprochen / Urban Volcken einen Bauersmann / vom Dorff hinein/in ihr Hauß aufm Bock holen lassen/ zu dem Ende/daß er ihres Willens mit ihr pflegen sollen / so er aber / als er zu ihr gebracht worden/nicht thun wollen &c. Quod si fides iis, quæ Diarium Europæum parte 9. ad annum 1662. mens. Septemb. 367. 368. commemorat Marieburgi in Borussia, Sagas in conspectu Magistratus ex certis granis mures (vere an præstigiose!) produxisse, forma longe alia, qvam qvæ murium naturaliter productorum esse solet, eoque quo collibitum esset colore, nigro, rubro, ac vario, easque iterum in grana mutasse, fertur. Plura certissima exempla exactius prosequi non licet, illud imprimis, quod certissima fide sibi compertum DelRio lib. 5. sect. 3. dum Caleti commoraretur accidisse scribit: quæque Weinrichius refert in Præfatione ad Strigem Joh. Pici Mirandulæ, Dæmonis, cujusdam humati sutoris, & Johannes Cuntii, sibi addictorum hominum corpora, in conspectu plurimorum hominum, media luce, cum multorum noxia in Silesia circumferentis. Et qvæ de Bucolacis Græciæ hodiernæ eodem modo commemorat Allatius *in Epistola ad Zacchiam de Græcorum opinationibus.* Joan. Gerh. Vossius, *in Addendis ad lib. 1. de Idololatria p. 57.* de Tapuanis

eorum

eorumque cum Dæmone commercio. Zeiler. *in Theatro Tragico* passim, inprimis *Histor. 3.* Tum illa, quæ à Carolo Ogerio Secretario Comitis d' Avaux, in legationis ejus ad Septentrionis Reges de Anno 1634. Ephemeridibus, nuper Lutetiæ anno 1657. editis, p. 429. observata sunt. Ac illa, qvæ 18. quæstione de Strigibus commemorat Bartholomæus Spinæus, Sacri Palatii Apostolici Magister.

XVIII. Sunt sane hæc omnia talia, non solum, quæ ratio non capiat, quomodo naturaliter fieri possunt, sed etiam quæ percipiat, non posse nisi præter naturaliter, ac viribus aliis, quam humanis solis effici. Nec Deum tamen, aut Angelos bonos, quod fœda sint, quæ fiunt, Deo adversa, ab impiis alioquin etiam hominibus & Dei commercio indignis: & ipsorum confessione, qui rem optime sciverunt, non Deus, sed Diabolus ex pacto eorum autor indicetur. Nec de Historica fide dubium, cum illa, quæ ipsi & plures alii viderint, & qvidem Viri graves, eodem quo acciderunt tempore, literis mandarunt, ubi nihil facilius quam tot testes in rebus publice gestis advocantes, falsitatis, in re sensus judicio manifesta convincere.

XIX. Accedit tot Gentium consensus: Ebræorum de quibus eorumque Lilith (quam strigem interpretantur, quamque infantes occidere vel auferre volunt) vid. Buxtorf. *in Synag. Judaic. edit. tertiæ pag. 80. & seqq.* Græcorum, de quibus inprimis consulendus Leo Allatius de Græcorum nonnullorum opinationibus, ac Jesuita Gallus nuperus Descriptor Insulæ St. Eri in Archipelago, ubi de Græcorum Sacerdotibus agit: Latinorum, ut ex *primo capite* pluribus patet. Italorum, quod Follerii, Grillandi, Pici: Gallorum, adhuc ante annos 50. circiter, quod ex Bodini, Ancræi, Michaëlii: Anglorum, ut ex ipsius Regis Jacobi, Perkinsii: Svecorum, quod ex Ogerii Ephemeridibus post Historicos ipsorum: Danorum & Septentrionalium populorum, ut experientia abunde nostra ætate compertum est. Quod & extra Europam persvasum habere Asiaticos, Africanos, & Americanos populos ex eorum monumentis, illustribus testimoniis disci potest. De Malefico, qui paulo ante adventum Anglorum Legati anno 1626, Regi Persarum Schach Abbas urbem Mogorom, quam nulla alia superare Rex poterat, Diabolica arte, territis propugnatoribus, & de Saga Tartarica vide ipsum Thomam Herbertum Itineris per Asiam & Africam pag. 64. 65. & 119. de Maleficis Tartaricis Vincent le Blanc, dans ses voygages chap. 38. De Japanensium & Bonzarum

zarum Maleficis, vide passim Epistolas Jesuitarum editas ab Ægidio Albertino, Anno 1609, Monachii sub titulo Historicæ relationis. Adde ex parte prima Descriptionis Itinerum Vincentii Blanci, quæ ipse de iis, qui in Insula Zeilan & Regno Peguano cum Dæmone pacti erant, recenset in fine cap. 20. confer. cap. ejus 24. & 29. inprimis 23. de Saltationibus Diabolicis. Conjunge Historiam memoratu dignam de Mago, ut certam Magicæ artis fidem faceret, transmisso à Rege Cherobonensi, vicino Gubernatori Hollandico in Batavia urbe majoris Javæ ab Heemskerkio pag. 112. memoriæ commendatam, qui tamen præstigiatorem & deceptorem fuisse putat.

XX. De Ægyptiacis Sagis quales superiori seculo erant, & quid præstarent, vid. Villamontius *in sui Itineris Descriptione*. De Æthiopiæ hodiernæ Magis & Maleficis, quæ ipse vidit in urbe Moradar, requirenti tradet Vincentius Blancus, Marsiliensis, cujus Itinerum Historia beneficio Peireskii lucem primum adspexit, *part. 2. cap. 15.* Recenset ille ex Annalibus Æthiopicis Historiam de Sorore quadam viduæ Principis Rostan Domini Janamoræ, quæ Æthiopiæ est provincia, visitante Sabbatha Dæmoniaca, & Principem Joël adolescentulum Diabolo offerente, ac cum is renueret, eum præstigiis suis forma simiæ hominibus aliis exhibente, certa fide Orientalibus creditam, *part 2. cap. 18.* vide eundem *cap. ult.* ubi de Sagis Marocensibus, quæ ipse se vidisse ait commemorat. De Americanis res expedita, eos Maleficos innumeros habere. Et, qui aliter fiat? ubi Peruenses cum Dæmone colloquium miscent, ut Benzo *Hist. Novi Orbis lib. 3. cap. 20.* de Urabensibus Peruviæ populis idem testatur Petrus de Cicca di Lione, *part. 1. Chron. Peruviani cap. 8.* quod de novæ Mexicæ incolis Laëtius: de Tapuanis, Vossius loco supra alleg. quoque commemorat.

XXI. Quid, quod tot meditatis legibus, exigente rerum usu, & poscente invalescente malo medicinam de Maleficis & Sagis cautum sit: Inter Romanas XII. Tabb. Leges, legitur illa de eo, qui fruges excantassit: & Justiniani Imperatoris Leges, imprimis *l. 4. & 6. C. de Malef. & Mathem.* Exstant Constitutiones Pontificum: Adriani VI. Innocentii VIII. Leonis X. in Septimo. Decret. *lib. 5. tit. de Malef. & Incantat.* leguntur. Constitutiones plures passim habentur, quarum ex plurimis aliquas saltem adduco: Hispanicae adductae à Castro Palao. *tom. 1. tract. 4. Disp. 9. punct. 16. §. 5.* Anglicæ à Simone van Leeuwen *Cens. Forens. lib. 5. c. 15.*

in fine, Peinliche Halß-Gerichts-Ordnung *art. 109. Constit. Augusti Electoris part. 4. Constit. 2.* Churfürstliche Pfältzische Lands-Ordnung *tit. 9.* Würtembergische Lands-Ordnung tit. 90. §. 3. Fürstliche Bambergische Halß-Gerichts-Ordnung art. 131. Fürstliche Heßische Ordnung und Reformation anno 1572. edita fol. 5. Nassau Dillenburgische Policey Ordnung n. 3. p. 6. Schauenburgische Policey Ordnung c. 9. Lübisch Stadt-Recht lib. 4. tit. X. art. 1. Stadt Wormbs Reformation part. 2. tit 6. & aliæ plures.

XVI. Quin Sagæ diversis seculis, diversarum ætatum, diversis locis, eadem tamen de pacto hoc, ejusque modo, eadem de noxiis illatis & inferendi ratione, confitentur, & sponte, & in tortura, cum sciant ejusmodi confessionem sibi exitio futuram. Legat, qui dubitat, saltem Carpzovii Jurisprudentiam Criminalem in fine, & Bodini Dæmonologiam passim. Quare nec somniare illa, nec fingere possunt. Plures enim uno eodemque tempore, idem & semper statis diebus, & quod vere acciderit, consentiente interim eventu, & læsis pueris, ac aliis, morbis præter naturalibus, cum antea essent boni habitus, quod ex actis plurimis Judiciorum plurimorum requirenti constabit, somniare non solent. Etiam qni fingunt, in idem, nisi secum ea de re contulerint ante, non conveniunt. Et ne quis melancholiæ adscribat hujusmodi confessiones, pueri, puellæ, juvenes, adolescentulæ, mares & fœminæ, senes & vetulæ in quibus nec ante nec post noxias illatas, nec in ipso facto sæpe vel suspiciunculam reperias mentis insanæ, hæc dicunt. Addo consentientem effectum, & consensum confitentium in eadem; cum vix duo reperiantur integro seculo, in rebus ab humanis cogitationibus remotioribus, quales hæ, qui idem imaginanti fuerint: spiritibus omnium non æque aptis ad recipiendum quælibet phantasmata, ut ostendit Erastus in *Repetitione de Lamiis pag. 123.*

XVII. Tot insuper in Judiciis, Facultatibus Juridicis, Scabinatibus singulis, ex pluribus Jurisperitis, simul assidentibus, & rei perspiciendæ idoneis, compositis, minime crudelibus, aut impiis, ac ideo in dubio ad absolutionem quam condemnationem pronioribus, perspectis diligentissimè actis & probationibus, ac, ubi minimum ambigerent, semper dilucidiora requirentibus, secutæ mulierum, ut Sagarum, tot in locis condemnationes, certum rei argumentum præbent. Ut Hispaniæ, Italiæ, Galliæ, & Germaniæ vetera taceam, Malleo Maleficarum

Torreblancæ, Giraldo, Bodino, DelRio, observata; videatur sententia Parlamenti Aquisfextiensis, contra Gaufredum Marsiliensem apud Franciscum de Roset *Historia 3.* Dolani, apud Grivellum *Decis 33.* Scabinatus Lipsiensis, apud Carpzovium *Prax. crim. part. 1. Qu. 50. in fine* ubi 36. confessiones à Scabinis illis ex actis examinatas exhibet, & *Jurispr. For. par. 4. Const. 2.* Jenensis Facultatis, apud Richterum *part. 1. Dec. 57. in fine* & anno 1660. apud Tabor. *de Confrontatione par. 3. th. 13.* Tubigensis, in Collect. Consiliorum à Besoldo *par. 4. Consil. 184. & passim*, & constat de recentibus ejus Facultatis in similibus causis, post plures deliberationes, præjudiciis: Gripsvvaldensis, de Anno 1653. apud Taborem *de Confrontatione par. 3. th. 5. & th. 17.* Rostochiensis, apud eundem *th. 15* Argentoratensis, in causa plurium Sagarum in vicina Eslinga igni traditarum, ut alias prætereamus.

XXIV. Sed &, qui ipsi maturo judicio, ætate, rerum usu res has tractarunt & comperta memoriæ accurrate tradiderunt, non pauci sunt. Ex illis (ut Autores plures, qui in Mallei Maleficarum editione postrema Lugdunensi de anno 1628. continentur, prætereamus) nominare sufficiat in Gallia Bodinum, & Petrum de l' Ancre, utrumque, hunc etiam plurimarum hujusmodi causarum Judicem: Remigium inter Lotharingos earundem: DelRio in exercitu Regio Hispaniarum: Regem Jacobum ipsum in Regno suo plurimarum hujusmodi causarum, inspectis accurate actis, Judicem; Principem Ernestum Schavvenburgicum & ipsum *cap. 9. Polit. suæ Ordinationis* ad experientiam propriam provocantem: DNN. Taborem, Carpzovium, Manzium, Bocerum, Besoldum, Harprechtum ex inspectis multarum hujusmodi causarum actis, accurate consideratis earum definitores. Quibus adde Strauchium *Diss. 19. ad Jus Justin. priv. th. 8.* Autorem Religionis Medici, Thomam Brovvne *sect. 29.* ubi, *Monstri*, ait, *mihi simile videtur hæc omnia, quæ passim de oraculis referuntur, nondum dubiam illam de spiritibus & Sagis sententiam expulisse.* Et deinceps: *Equidem certo credidi, jam vero certo comperi, Sagas esse:* Heinricum ab Heers, qui Wierianam, cui in multis addictus erat sectam, cum meliori, experientia monitus, mutavit. Hieronymum Jordanum Medicum & Physicum Gottingensem, qui qvid ipsi sibi acciderit in ea, quam libro *de eo quod divinum est in morbis* præmisit, *rari, admirandi & plus quam ferini veneficio illati affectus Historia* recenset: Hermanum Conringium in Programmate in Festo S. Michaëlis Archangeli:

geli: Thomam Erastum, qui *Repetitionem Disput. de Lamiis* ita concludit: *Mihi vehementer doleret, si inveniri certius aliquid posset. Mori enim malim quàm in re tanta sciens & prudens errare.* Plures autores ex iis quæ hactenus scripsimus, quivis facile adjicit. Quæ omnia, nisi fallimur, Sagas esse, & esse quales descripsimus, efficiunt.

XXV. Supersunt, quæ objiciunt, qui in alia omnia eunt, breviter attingenda. Animus quidem fuerat, & illa repetitis ex ipsis autoribus verbis, ne dissimulare argumentorum pondus videremur, adducere, quando tamen id non patitur disputationis modus, bona fide, quæ ab illis in adversum disceptantur ex Rainaldo Scoto imprimis, adversariorum præcipuo, tum Wierio, ac Montano repetemus, additis sed verborum compendio, quæ ex Cardano, Godelmanno, ac qui Scotum fere describit Palingho, confirmandæ priori sententiæ accedere possunt. Quod si non omnia illorum à nobis confutata quis existimet, is sciat, quæ ab Erasto, Bodino, Binsfeldio contra Wierium, (cum quo communia reliqui argumenta habent,) jam satis examinata sunt, ea nos, ut vulgata vel prætерire, vel leviter attingere ac Scoti recentioribus saltem pleraque reponere,

XXVI. Non esse Sagas, vere ita dictas, ergo inde probat Scotus; quia, quæ mala hominibus ab illis inferri dicuntur, morbi, pestes, tempestates, illa omnia à Deo sunt, indicantibus id diversis Scripturæ locis, quare Dei opera impie Diabolo ab illis, qui Sagas statuunt, tribuuntur, eruntque hæc mala humani generis etiam omnibus, quæ existimantur esse Maleficæ, combustis. Scotus, *lib. 1. c. 1. & c. 8.* Wierius *de Lamiis cap. 12. & de Prastigiis c. 16.* Godelman *de Mag. lib. 2. cap. 6.* Palingh. *pag. 208. & passim.* Cæterum nec nos ad Sagam ut tempestates exciret, aut productas agitet, ut necessarium requirimus: & qui requirunt, quid reponant argumentis Scoti, apud DelRio *Disq. Magic. lib. 2. qu. 11.* post alios allegatos, Voëtium *Disput. de Natura & Operat. Dæmonum pag. 969.* ac Autores plurimos Goldasto im Bedencken *pag. 96.* commemoratos, legi potest, confer Binsfeld. *qu. 4. ad L. 4. C. de Malef. & Math.* Urget præterea, nullam in Sacris fieri in Veteri Testamento, Scotus *lib. 1. cap. 5.* nullam à Salvatore nostro in Novo, earum mentionem, nullam à Saga læsum, à Christo restitutum ibi legi, Scotus d. l. Wierius *lib. 6. c. 22.* Sed de Veteri remfalsam esse evincunt peritissimi Hebraicæ linguæ, vide præter Bodinum, Buxtorfium, ante allegatos, DelRio hæc persequentem *lib. 1. cap. 2.* & ad alterum recte respondet Erastus *repet. de Lamiis pag. 85.*

nec podagricum, nec colicum, speciatim & explicate sanatum legimus: Unde tamen non esse his morbis laborantes minime conficitur.

XXVII. Pergit *cap. 6. lib. 1.* Si Dæmon & Sagæ hâc ratione nocere possent, semper & omnibus nocerent: At, qui Sagas credunt, nonne Deum inhibere ipsarum & Dæmonis potentiam sæpius alioquin nocituram addunt? At instat *eodem cap. 6,* ad omnem actionem hominis plura requiruntur, 1. ars, tum facultas facientis, 2. facultas recipiendi in patiente, 3. debita & possibilis applicatio: Lamiæ autem sunt mortales & potestas illarum dependet à vi corporis & animi illarum, quare nec illa corpore efficere possunt, quæ fortioribus, nec animo, quæ prudentioribus impossibilia: & quærit deinceps, quale instrumentum volandi mulier edentula? Sed quis non videt, non tribuere Sagæ solum hæc Doctores, quæ ille commemorat, sed Sagæ & Diabolo simul, pacto sibi invicem devinctis.

XXVIII. Pactum impugnat deinceps & acriter *lib. 3. cap. 2.* quia Diabolus pacisci nequeat, utpote corpore destitutus, quod ideo vel ipse creare dicendus, vel à Deo in ipsius usus creatum accipere: utrumque absurdum, primum enim Diabolum efficere creatorem, secundum Deum creare aliquid de novo, idque quo Satan ad fraudes suas abutatur. Respondemus, pacisci etiam Deum dici cum homine, non ergo requiri necessario hac acceptione, ex utriusque paciscentis parte corpus, vide post plures Binsfeld. *De Confess. Malef. Pralud. 6.* & nec necesse est, si corpus assumat Diabolus, ut id vel Deus, vel ipse ex nihilo creet; datur enim tertium assumptio alterius corporis jam compositi, & quartum ex creatis plurimis minutis corporibus, aut ut aliqui volunt ex aëre, corporis majoris, in humanam similitudinem ficti, compositio. Ast pactum hoc fatentur, solæ vetulæ, fœminæ, deliræ, atra bile laborantes, tormentis adactæ, nullæ ante capturam voluntariè & pœnitentes, quæ singula objicit *cap. 8. lib. 1. cap. ult. & cap. 4. lib. 2.* Scotus, & ex parte Cardanus *de Rerum Varietate lib. 15. cap. 80.* Montaigne *lib. 3. des Essais chap. 11.* Wierius ac Palingh. passim. Verum id de vetulis & fœminis solum hoc crimine infectis, recentia in vicina Esslinga, & apud Scriptores Dæmonologiæ plerosque, quæ reperiuntur exempla, falsum ostendunt. Delirii in plerisque nulla apparent indicia: Atræ bilis effectus quidem memorabiles plures, vide apud Philippum Ludvvigh. *Dæmonomagiæ qu. 11.* Goulart *en ses Histoires admirables & memorables de nostre temps, vol. 1. p. 256.*

p. 256. D. Junctis *Tractatu belgico de Viribus Imaginationis*: Ipsum Scotum *lib. 3. c. 7. 8. 9.* At, qui ea laborant non eadem & semper, destinatis diebus sibi imaginantur, & apparent in illis morbi indicia. Quod vero de tormentis ait, nullum est. Multæ sponte confitentur: vide plurimas apud Remigium confessiones, & in hac Provincia ejus exstant exempla. Qvin qvædam etiam antequam ad Judicem rapiantur, ipsæ culpam suam Judici profitentur, vide Malefici confessionem apud Binsfeld. *prælud. 6. pag. 31.* & Sagæ cujusdam apud Goldastum *d. Tr. pag. 117.* & ibi allegatos plures.

XXIX. Progreditur Scotus *lib. 3. c. 6.* Valde stultæ essent Lamiæ, quibus judices tamen astutiam tribuunt, si diabolo animam & corpus perpetuo cruciandum traderent, nullis receptis divitiis, vel commodis aliis. Sed & hac ratione omnes impiæ stultæ, & reperiuntur tamen plures: Tum Satan, ut non præstet haec plerumqve, semper tamen promittit, & voluptatibus, choreis diabolicis miseras dementat. At, ait, pactum non credebatur anteqvam Niderus id promissione veniæ, à simplici quodam rustico, qui id confinxit ideo, expressisset, idqve memorat Sprengerus in Malleo Maleficarum *p. 2. qv. 7. cap. 2.* Sed in laudato Sprengeri loco nihil tale est, *cap. 2. qv. 1.* pacti exempla varia, idque etiam de rustico ejus seriem exponente recenset; sed tantum abest ut primam orginem pacti illius huic confessioni adscribat, ut similium plurium ante meminerit, ac ideo de illo Scoti addit: *nota, qvod ille modus cum aliis recitatis concordat.* Nec ipse à Nidero mutuatus est, quæ de rustico hoc scripsit, sed à Judice in Beautillen. Qvid, quod ipse Scotus inter pactum hoc agnoscentes refutat Aquinam & Psellum? utrumque integris seculis Nidero antiqviorem.

XXX. Sunt illa, quæ affert Montaigne d. l. cum Scoto & Wierio passim nihilo meliora. Impossibilia ait, fateri Sagas, potius ergo credendum mentiri, qvi hujusmodi historias recitant, qvam facta esse. Respondemus enim primo: Esse diabolo possibilia qvædam, quæ quomodo fiant, non capiunt homines, sæpe etiam Eruditi. Unde, quod capere neqveunt hoc impossibile plerique, nulla conseqventiæ ratione, pronunciant. Deinceps, fac præstigiis illudere illos, quod sæpius facit Dæmon, non ideo tamen vel omnia præstigiosa sunt, vel hæc præstigiosa Sagas à pacto, abnegatione, nocendiqve animo liberant. Qvia, qvod diabolus illis solum hæc somnia, has choreas, concubitus dæmoniacos

tam constanter immittit, tot aliis accedentibus circumstantiis, pacti indicium est: Tum tot seculis, in tot locis, à tum multis, visu & auditu comperta, si quis neget, nescio an non de eo DelRio illud *lib. 2. qu. 6. in principio*, *Pepo sit, non homo, qui vel asserat omnes effectus esse prastigiatorios, vel credat omnes veros*, non immerito dici possit.

XXXI. Provocat demum ad Experientiam Scotus, *lib. 3. cap. 4.* Se, ut sciret, quid veri subesset, in Anglia hujusmodi fœminarum conversationem sectatum, simulasse, quasi artis se præstare vellet discipulum, illas semper in aliud tempus distulisse, se excusasse, nec unquam se artis specimen habere potuisse. Sed quam multa ex actis ab aliis Viris doctis & sagaci judicio præditis, adde etiam antea de Sagis dubitantibus, & experientia convictis, se obtulisse antea ostendimus. Atqui respondeat hic Anglo, Anglus, Thomas Brovvne *de Religione Medici pag. 183.* *Qui ad incredulitatem hanc amovendam spectra videre cupiunt nulla procul dubio nunquam visuri sunt, imo ne Magi quidem esse, ut velint, poterunt: Heresi eos non minus capitali jam dudum implicuit diabolus, ab eadem ipsos conversurus si appareat:* Demum *cap. 2. & 3. lib. 6.* enumerat exempla mulierum deceptricum, quæ se obsessas, immissis à Sagis diabolis simulabant, ut Elisabethæ Barton anno 1533. Germani cujusdam in Anglia in civitate Madoron. Quibus adde, quæ de Johannis Ulmeri Eslingensis, filia, præstigiis suis cum aliis Medicis etiam Leonhardum Fuchsium, celeberrimum hujus Academiæ Medicum anno 1546. decipiente, ut obsessam crederet, narrat in prodigiis Lycosthenes, & recentia, quæ Harlemi, Ultrajecti, ac alibi in Hollandia contigerunt, exempla, pœna ideo affectorum Palingho *pag. 50. 200. 268. 270. 284. & 298.* memorata. Judicum & Medicorum inscitiam huc omnia referentium, sæpe etiam Judicum avaritiam invadentium in bona illorum, tandem defendendis Sagis advocat, post Cardanum, Scotus; sed frustra: Ut enim hæc aliquando se ita habuisse concedamus, non tamen efficiunt nullos esse morbos à Sagis immissos, contra manifestam, citra ullam, quæ intervenire potuit, fraudem, Experientiam: & Judices periti, ac iis in locis, ubi nec ipsis nec Fisco bona Sagarum addicuntur, de causis his in plurimis Europæ locis jus dicunt.

XXXII. Pugnat præterea Wierius *lib. 6. de Præst. cap. 3.* & Scotus *lib. 3. cap. 13.* Autoritate Concilii Ancyritani, ut ipse vocat. Est autem illud, quod Anquirense vetusti Codices, Burchardus & Ivo verius Ancyrense

renſe vocant, cujus Decretum exſtat *Can. Epiſcopi. XXVI. qu. 5.* Sed de loco hoc in notis iſta leguntur: *In Concilio Ancyrano Græco aut Latino neque impreſſo neque MSto eſt inventum*, ac ſunt & alii ex ipſis Pontificiis, ut ex Barboſa ad dictum Canonem videre eſt, qui Spurium exiſtimant. Aliter reſpondet DelRio, *Diſq. Mag. lib. 5, ſect. 16.* Certat inſuper Autoritate Parlamenti Pariſienſis, quod cauſas hujusmodi repudiat, Duarenus *in tit. ad Leg. Corn. de Sicariis.* Petrus Erodius *lib. 5. Rerum Judicatarum tit. de Maleficiis c. 2. edit. 2.* quibus addere licet Belgica hodie judicia, in quibus de hoc crimine nihil auditur: Ac concludit demum Scotus, Autores omnes ſua deſcribere ex Malleo Maleficarum, libro ſcripto à Sprengero & Henrico Inſtitore, hominibus mendacibus. Cæterum quo tempore Danæus vixit, condemnavit Pariſienſe Parlamentum Maleficos, ſi ipſi fidem habere licet, & exſtat hodieque elegans oratio *aux Playdoyes du Louys Servin*, ubi ipſe, Regis jam Advocatus, cauſam agit Johannis Breton. & Joannæ Simoniæ, anno adhuc 1601. veneficii in Gallia condemnatorum; ſed provocantium coram Parlamento Pariſienſi, quod neceſſe non fuiſſet, ſi nullas Sagas eſſe putaſſet Illuſtris ille Judicum Conſeſſus. Atque ideo de Duareni aſſerto fortaſſis non immerito ſua adhuc ætate dubitabat DelRio, *in princ. Append. 1. Diſq. Magic.* Sit tamen ita, Parlamento huic opponi poſſunt tot alia, ac in ipſa Gallia, ex Gallicanarum Curiarum actis congeſſit hujusmodi multa, quæ nec in Francia quidem Parlamenti Pariſienſis Judicium illud receptum oſtendant Petrus Oranus, Epiſtola quam ſcripſit ad DelRio in fine. In Belgio ante annos circiter 60. Gorcomi adhuc Anna Maggen ignis ſupplicio hoc crimen luit. Et Ultrajecti unam & alteram vivam combuſtam memorat Voëtius. quod & Harlemi factum ex ipſo Palingho diſcere eſt. Ceſſarunt autem Proceſſus illi poſtquam fœmina quædam Gorcomenſis Sortilegii accuſata, à ſupplicio capitali, acta coram Judicio Provinciali Hollandiæ cauſa, exemta fuit, vide Voëtium *part. 3. Diſp. ſel. 39. in fine.* Sed nec conſequentia ulla eſt, in uno vel altero judicio nullæ cauſæ in quibus condemnatæ ſunt Sagæ, intra annos 50. in acta relatæ ſunt, Ergo nullæ ſunt: Qui legerit acta omnia, Proceſſus editi anno 1661. lingua Belgica à Jacobo Landtmanno Secretario Abbekerkenſi, inſcripta *Verhaelvant Abbekerker Wyff*, vix dubitabit, non deeſſe in Hollandia Sagas. Id vero, mendaces eſſe Autores Mallei, ſane cum gravium, qui illa ætate vixerunt hominum, teſtimoniis pugnat. Ut taceam ab ipſo

ab ipso Pontifice & Academia Coloniensi lectos huic muneri, & satis quidem pro illo seculo, quod libri ostendunt, doctos Inquisitores hos: Et Bodinum, Remigiũ, DelRio sua ex ipsis omnia desumpsisse, sola illorũ inspectione refellitur. Reliquis abunde satisfecere, quos supra nominavimus.

CAPUT TERTIUM.

Quo de Processu in causis Sagarum observari solito nonnulla attinguntur: Indicia ad specialem Inquisitionem, Capturam, Torturam idonea distinguvuntur: Quatuor in art. 44. Ord. Crim. commemorata Indicia explicantur, & falsa quædam à nonnullis pro certis habita, rejiciuntur.

I.

CUm tales ergo quales descripsimus Sagæ sint, facili consequentia inde efficitur, eas gravissimi criminis reas esse, quod vide probantes collatione aliorum criminum DelRio, *lib 1. sect. 1.* Binsfeld. *de Confess. Malef. membr. 2. concl. 1.* atque & ideo destinata iis legibus pœna afficiendas. Est enim ea *malum passionis ob malum actionis*, ut recte definit Hugo Grotius *de Jure belli & pacis lib. 2. cap. 20.* & pœnæ fines à Grotio *d. l. n. 6.* explicati, omnes tres hic locum inveniunt: nam & in ejus utilitatem vergit, qui peccavit, DelRio *lib. 5. Disq. Mag. sect. 16. §. accedat.* Layman *Processu Juridico contra Sagas tit. 1. n. 4.* Bodinus *Dæmonol. lib. 4. cap. 1. in princ.* Ubi *id etiam verum esse de pœnis temporalibus asserit, quas Sagis graviores ignis pœna à Dæmone inferri* scribit: & ejus cujus intererat non peccatum esse, ne posthac tale quid patiatur ab eodem: & quorumlibet, ne, qui uni nocuit, aliis noceat. Unde diserte hanc etiam divinæ & humanæ leges requirunt. Antequam vero ad pœnam perveniri possit, de delicto ejusque autore constare debet.

II. Cui fini instituta sunt Judicia, & in iis legitima de criminibus cognoscendis ratio, quam Processum Criminalem vocant. Is vero duplex vulgo Dd. esse creditur, Ordinarius, qui & per accusationem, & Inquisitorius, qui aliquando etiam Summarius dici solet vid. Rubr. P. H. O. *art. 6. & art. 11.* Carpzovium im Peinlichen Sächsischen Inquisitions-und Achts-Proceß (is enim libelli illius Autor est) *in princ.* & *Prax. Crim. par. 3. Qu. 107.* Clarum *lib. 5. sent. §. fin. qu. 3. n. 1.* Brunneman *de Process. Inquis. cap. 1. n. 1.* quamvis hodie fere Inquisitorius

ex generali consvetudine veluti pro Ordinario habeatur remedio Coll. Argent. *ad tit. de Accusat. th. 19.* Oldekop. *Observ. Crim. 5. tit. 2. obs. 3. n. 6.* Quibus addi videtur posse tertia species Processus ex Inquisitorio & Accusatorio mixti, qualis fere est in gravioribus criminalibus causis ille, qui in Würtembergico Ducatu & in aliis locis obtinet.

III. Qualiscunque autem instituatur Processus, id præcipue omni opera curandum est, ne vel noxios pœnæ eximat, vel innoxios damnet neglecta earum, quæ observari ex natura cujusvis processus debent regularum ratio. Atque illa omnia modo exequi nec temporis nec instituti ratio permittit. Videri possunt de Ordinario quidem vulgati libri de Processu: Carpzovius imprimis, Hiltropius, Brunnemannus in Processu civili, Fridericus, Fibigius. Ex illis, qui de Inquisitorio, memoriæ aliquid tradiderunt, Brunnemannus in Processu Inquisitorio, Carpzovius tum in Tractatu inscripto Peinlich Sächsischer Inquisitions Proceß/tum in Praxi Crim. *p. 3. q. 107.* Ex Italis Franciscus Ambrosinus Processu Informativo. Ex Ordinationibus Germanicis, post Carolinam, Ordin. Bavarica inscripta Malefitz-Ordnung: Peinlich Land-Gerichts-Ordnung in Oesterreich: De utroque autem Inquisitorio & Accusatorio plurima tradens Farinacius in Praxi & Theoria Criminali, & Manzius peculiari libello de Processu Criminali. Sed &, cum multa habeat à communi utriusque Processus modo diversa, Processus in causis Maleficarum, consuli è re erit illos, qui hæc reliquis diligentius annotarunt, DelRio *lib. 5. & in 2. ejus appendice.* Binsfeld. *de Confess. Sagarum membr. 2.* Bodinum *lib. 4 Dæmon.* Laymannum *in Processu contra Sagas.* Gœhausen *in notis ad Processum Laymanni.* Godelman. *de Magis lib. 3* Autorem Cautionis Criminalis *passim*: Magn. Dn. Tabor; *in Tractatu de Confront. passim.* Nicolaum Brandt *Disputatione Inaugurali* de Legitima Maleficos & Sagas investigandi & convincendi ratione, Giessæ nuper habita. Hartz *de Veneficarum Inquisitione.* Ac passim Dn. Brunneman *in Processu Inquisitorio.* Besoldum *in Thesauro* voce Hexen. Dn. Reinking *in Responso juris in ardua & gravi quadam causa, concernente Processum quendam contra Sagam, nulliter institutum & inde exortam diffamationem.* Crusium *de Indiciis delictorum specialibus lib. 2. c. 32.* Quos si quis contulerit invicem, immane quantum diffidere sententiis, legendo facile comperiet.

IV. Quod si quis tanti dissidii causam roget, is inde esse deprehendet, quod in Speciali Inquisitione (de Generali n. fere conveniunt) cujus hodie usus frequentissimus, multi Indicia, quæ in Judicis arbitrio relinqvuntur confusissima ratione tractent, dum veris falsa miscent, nec in classes suas singula distinguant, cum alia ad Inquisitionem Specialem, alia ad Capturam & Incarcerationem, alia ad Torturam requirantur. Et, si qui hæc ex parte distinguunt, illi etiam, an unum eorum indiciorum ex mente ipsorum, vel ad Specialem Inquisitionem vel Capturam sufficiat, an plura requirantur, non idonea, nisi fortassis admodum raro explicant: Sed &, cum in Praxi, Jus, Factum, ac conjunctio utriusque concurrant, facta autem utpote infinita, atque ideo etiam conjunctiones facti cum jure, scripto complecti non possint, fortassis ne c possibile fuerit JCto, accurate hoc munere ubique defungi, quod quamvis non addita ratione hac, ex usu tamen se ita deprehendisse Fachinæus *lib. 9. c. 56.* observat. Quando autem ea est materiæ Indiciorum in Crimine hoc amplitudo, quæ integro tractatui sufficiat, eorum facta ad autores quos commemoravimus remissione, quorum tamen omnia absit ut probemus, de nonnullis mentem nostram breviter saltem explicabimus.

V. In Inquisitione ergo delicti hujus primum fere fit à Generali Inquisitione initium: Quæ in causis de quibus inquiri potest, instituitur ideo, ut sciatur an delictum vere sit commissum, & à quo Brunneman. *de Proceß. Inquis. cap. 2. n. 2.* Carpz. in Peinlichen Inquisitions und Achts-Proceß *tit. 3. art. 2. in princ.* Bäyerische Malefitz-Ordnung *tit. 2. art. 1* Farinacius *Praxi Crim. lib. 1. tit. 1. qu. 1.* Novimus quidem Godelmannum distinctionem in Generalem & Specialem Inquisitionem rejicere *lib. 3. cap. 3. tract. de Magis* ac somnium appellare, sed nullo idoneo fundamento niti, & labi in acceptione vocabuli, quod aliter ac Dd. reliqui accipere illum, omnes vident. Atque Generalis illa facilius ac etiam ex rumore & levioribus causis institui potest, cum circa ullius noxiam ad usum fiat publicum. Carpz. *d. l. & Praxi Crim. par. 3. qu. 107. num. 15.* dummodo observetur ne de ullo in specie inquiratur, sed interrogatoria formentur generaliter, v. g. quis fecerit? vid. Nic. Brandt *d. Disp. Inaug. th. 8.* ratio est in *l. 1. §. 21. D. de Quæstionibus.* De corpore tamen delicti, de quo in aliis delictis necessario apparere debet, antequam vel Generalis instituatur Inquisitio per *l. 1. §. item illud. D. ad Setum. Sylan. & ibi DD. l. 1. §. si quis ultro. D. de Quæstion.* Farinacius *d. l. n. 6.*

d. l. n. 6. Metzger *Cons. Crim. 1. num. 3.* In hoc tamen delicto, quod occultum est & difficilis probationis, sufficere saltem per conjecturas & indicia constare de facto notant DD. vid. Brandt *d l.* post Clarum, Bossium, Metzgerum, Hartz *de Veneficorum Inquisitione, conclus. 2. num. 2. conf.* Bayerische Malefitz Proceß Ordnung *tit. 3. art. 7.* Dn. Tabor. *de Confrontatione part. 4, pag. 120.* Unde diligentissimus Farinacius cum de casibus in quibus non ita exacte requiritur, constare de delicti corpore *lib. 1. tit. 2. qu. 2.* agit, *num. 26.* inter eos etiam ex Dd. aliis refert crimen Lamiarum, quæ eo ipso, quod dicant se visitare ludos, possint absque alio etiam indicio condemnari. Id quod tamen, non ita indistincte in crimine hoc asserendum, ut ostendunt supra à nobis laudati Autores, sed omnino intelligendum ea mente, qua scripsit Farinacius, nempe verum esse, si Lamia fateatur hæresin, quæ verificari non possit extrinsecus, & in sola voluntate consistat: Secus si fateatur infantem unum vel plures suis Maleficiis vel alias occidisse, tunc enim ei non est credendum nisi vere & realiter illos esse occisos aliter constet, quam ex ejus confessione, quod & optime monet DelRio *lib. 5. sect. 2. in princ.* Aliquando tamen Specialis Inquisitio confestim suscipitur, nec opus Inquisitione Generali præcedente, quod non solum tum fieri consvevit si reus in flagranti crimine deprehensus sit, quod notat Brunnem. *d. cap. 2. num. 15.* ex Carpzovio: sed etiam semper quando de crimine & autore ejus, sine instituta Generali Inquisitione abunde constat, & Judicia ad Specialem Inquisitionem idonea sunt.

VI. Postquam ex Generali Inquisitione, vel aliunde, de autore delicti hujus, & delicto ad eum effectum ut Specialiter inquiratur, pro conditione ejus, satis constat, Specialis succedit, in quâ de probatione imprimis agitur. Quæ si quidem plena sit, in Ordinariam, quæ fit per instrumenta & testes, & Subsidiariam, quæ fit beneficio Torturæ dividitur. Quamvis enim delicta plurima per instrumenta probari non consueverint *l. 3. §. 3. D. de Testibus.* Cujac. *in Comm. Dig. ad tit. de fide instr.* Mascardus *vol. 2. de Prob. quæst. 5. num. 12.* secus tamen est in delictis, quæ per scripturam admittuntur, *l. 2. C. quorum appellatio non recipiatur l. ult. C. de probat l. 22. C. ad l. Corneliam de falsis l. 15. C. de fide Instrumentorum* Umm. *Disp. 15. de Process. th. 4. num. 20.* Farinacius de Reo confesso, *quæst. 84.* vide aliter nonnihil Matthæum *de Criminibus ad lib. 48. tit. 15. cap. 5.* Est vero actorum testimoniis testatum, fuisse Sagas &

Maleficos, qui mediante scriptura cum Dæmone paciscerentur. Exempla habes tum apud Bodinum *lib. 4. cap. 2.* tum recentissimum apud Brandt, *excerptum*, ut ait, *ex MMS. consiliorum volumine Clarissimi JCti,* qui haud dubie est Dn. Joh. Otto Tabor, Cancellarius Academiæ Giessenæ, olim de hoc casu ex Bremensi ditione consultus, quo Brandius Hospite & Præceptore Giessæ usus est. Tales sunt literæ quibus se ad ludos nocturnos aliquando invitant, vid. Dn. Brandt. d. Disp. Inaug. th. 2. part. 2. Perinde etiam certo probatur hoc crimen testibus duobus vel tribus omni exceptione majoribus, & de uno vel pluribus actibus conjunctim attestantibus, si viderint quem exercere artes certo Magicas, *arg. l. 12. D. de Testibus* P. H. O. *art. 67.* ibique Stephanus, Manzius, Brandt *d. l.* *Quamvis enim* ut vere Vasquius *Illustr. Cont. lib. 1. cap. 14. num. 2.* *non tale hoc sit probationis genus, quod judicem ex toto certum reddat, ea de re, quæ in controversiam vertitur: nam ut Lex noluit integram fidem adhibere uni testi, quia potest mentiri, ita quoque duo & etiam mille testes mentiri possunt, sed tamen duobus vel tribus omni exceptione majoribus fidem adhiberi jubet, eo, quod verosimile sit (ut legi visum est) duos vel tres verum dicturos, sicque huic conjecturæ & verosimilitudini fidem adhibemus, quam fallere posse non ignoramus.* Quod si ergo hujusmodi probationes adsint, quin ad Inquisitionem Specialem, Capturam, Incarcerationem perveniri possit, dubio vacat: Tortura tamen, ad condemnationis effectum, ideo uti non poterit, eo quidem casu, Judex, quod torqueri reos, de delicto cujus convicti sunt, juris ratio non permittat. *l. 9. D. de Quæstionibus arg. l. 51. §. 2. de Acq. Hæreditate l. 10. §. 1. D. de Testamentis quemadmod. aperiantur.* P. H. O. *art. 69.* ibique Manzius. Lessius *de Just. & Jure cap. 29. dub. 17. num. 152.* Clarus *§. fin. qu. 64.* Gœhausen *notis ad Processum Laymanni tit. 4. lit. 1. pag. 224.*

VII. At si certæ probationes ex quibus ad condemnationem Judex pervenire nequeat, desint, proxima est de indiciis Judicis dispectio Quæ autem indicia Torturæ, quæ Carcerationi, quæ Inquisitioni speciali idonea sint, quod certis omnia & brevibus regulis comprehendi nequeant, Judicis prudenter rem æstimantis arbitrio relinquunt, *l. 1. D. de Custodia & exh. reorum.* *Art. 18.* ibi: Dieselbe Sach oder Warzeichen / so ein redlich genugsam Anzeigen / Argwohn oder Verdacht geben / seynd nicht möglich alle zu beschreiben. Et *Art. 24.* Quicquid autem non determinatur lege vel consvetudine in Judicis arbitrio relinquitur, *l. 1. §. 2. D.*

de Jure

de Jure delib. Manzius *ad art. 18. n. 5.* post Zieriz, Stephan. ac alios Damhaud. *Pr. Crim. cap. 36. n. 1.* Unde diserte de Tortura *Art. 27.* disponitur, Es sollen die jenigen / denen Peinlicher Frage halber zu erkennen gebührt / ermessen &c. Carpzov. *Pr Crim. p. 3. qu. 123. n. 27. & seqq.* Binsfeld. *Comm. in Tit. C. de Malef. & Mathem. ad l. ult.* DelRio *lib. 5. Disq. Magic. sect. 3.* Fachinæus *lib. 9. Controv. 55. & 56.* ubi plures. Videri quidem queat, non posse id de indiciis ad Torturam idoneis in Universum asseri, cum in ipso inter cætera Magiæ crimine *Art. 44.* exprimantur indicia quædam: quorum unumqvodque sufficiat ad Torturam: ex quibus necessario tortura Judici ideo irroganda videri queat: Et *Art. 27. Ordin. Carolinæ* (cui standum est. *Art. 81. & 83.*) arbitrio Judicis, locum duntaxat facit in illis indiciis, quæ sola locum Torturæ non faciunt. Cæterum nec sic arbitrium Judicis excludi, aut auferri Judici simplicem Torturæ decernendi necessitatem, diserte probat *Art. 27.* P. H. O. Quia autem diversimode Judicis arbitrium accipi potest, id præcipue hic notandum, quando aliquid relinquitur Judicis arbitrio non esse ejus sensum, ut fortasse indocti Judices & Juris imperiti intelligunt, quod quisque Judex possit pro suo sensu & cerebro decernere, ita ut pro ratione sit voluntas propria, sed quod Judex consideratis circumstantiis rerum & personarum, nec non etiam Legum Decretis & Doctorum sententiis arbitretur, quod juri & æquitati consonum erit, quando lex expresse de justitia non statuit. Unde arbitraria, quæ dantur Judicibus intelliguntur concedi secundum mentem legis & arbitrium intellectus rationis vid. *l. 1. D. de Usuris* Carpzov. *d. l. n. 30.* Farinacius *Pr. Crim. lib. 1. qu. 37 n. 194* ubi alleg. plurimi. & Mascardus *de Probat. concl. 1385. n. 18.* Binsfeld. *ad l. fin. C. de Malef. & Mathem.* Et sane in arbitrariis his sæpe falli, & contra etiam communes Dd. opiniones plusculum Judici tribuere, etiam ipsum DelRio, non inepte ostendit Adamus Tannerus *tom. 3. Disp. 4. de Justitia quæst. 5. dub. 3.* ubi multa in eam rem egregie de hac materia disputat.

VIII. Indiciorum hujusmodi aliquot collegit Imp. Carolus *Art. 44.* verba sunt: Wenn jemand sich erbeut / andere Menschen Zauberey zu lernen / oder jemand zu bezaubern bedraut / und dem Bedrauten dergleichen geschicht / auch son derliche Gemeinschafft mit Zauberey oder Zauberinnen hat / oder mit solchen verdächtlichen Dingen / Gebärden / Worten und Wesen umbgehet / die Zauberey auff sich tragen / und dieselbige

Person/desselben sonst auch beruchtiget/ das gibt ein Redliche Anzaigung der Zauberey/ und gnugsame Ursach zu Peinlicher Frage. Remus Paraphrastes ita reddidit: *Si quis infelices Maleficorum artes profiteatur: aut hominem incantationibus malisque carminibus se fascinaturum aut læsurum minetur: & paulo post eveniat, ut is, cui minatus est, detrimenti quid acceperit: atque is qui minatus est, cum Magis, Lamiis, Sortilegis versetur, tum ejusmodi res, characteres, libros, Schedas, signa habeat, verbaque carmen in se continentia effari, ritus & gestus insolitos exprimere soleat: quem itidem fama vulgi pro Mago, & qui Magia delectetur, eique adhærescat, collaudet, excuset, ferat, hæc Magiæ certa indicia sunt, ad quæ subjici quæstionibus delatus possit.*

IX. Unde primum idoneum ad Torturam indicium esse volunt, *si quis docere alterum velit artes Magicas.* Plerumque enim Magi & Veneficæ liberos suos & alios Diabolica hac arte instituunt Stephan. *ad Art. 44.* Bodinus *lib. 4. cap. 1.* his verbis: *Car le plus souvent il s'est trouvé, que les jeunes filles de sorcieres estoyent instruites par leurs meres, & menees aux assemblees* Godelman. *lib. 3. c. 10. n. 13.* Binsfeld. *ad l. ult. C. de Malef. & Mathem.* Berlich. *part. 4. concl. 4. n. 144.* Gilhausen *in Arbore Judic. Crim. cap. 6. part. 7. de quæst. & tort. sect. 2. Incipit porro Tortura, n. 103.* Dn. Carpzov. *Pr. Crim. par. 3. qu. 122.* Quod enim aliquis nescit, id alios docere nequit, Manz. *ad h. art. n. 5.* Carpz. *d. l.* Dn. Tabor. *de Stellionatu pag. 27.* E quibus Manzius hoc ex Weizenneggeri *dissert. 6. cap. 7. num. 106.* ita declarat, dum tamen cum aliis Sagis versari consveverit, vel aliter de Veneficio fuerit suspectus: sed & distinguendum ibi putat inter artes Magicas: quædam enim, ait, artes plebi superstitiosæ familiares sunt, atque sine ullo pacto expresso (cum Dæmone) adeo frequentari (ac doceri) solent, ut maximam totius provinciæ partem suspectam haberi necessum sit, si generaliter hoc indicium accipiamus. Bernhardus Zierizius, *in notis suis* hoc etiam extendit ad illas, quæ glorientur se didicisse artes Magicas, quem sequitur Manz. *d. l. n. 6.* ac probat hanc sententiam textus *l. 8. C. de Malef. & Mathem.* ubi Impp. Valent. & Valens, *Culpa,* ajunt, *similis est, tam prohibita discere quam docere.* Et alioquin confessio extrajudicialis concurrentibus cæteris adminiculis facit indicium ad Torturam *Art. 32.* P. H. O. ibique Remus, Manzius, Zierizius, Busæus, Stephani. Talis autem oblatio & gloriatio, confessionis vim habet, ut post Zangerum *cap. 2. de quæst. n. 204.* monet *d. l.* Manzius.

X. Ut.

X. Ut tamen ex hoc indicio, quemadmodum etiam ex reliquis, quorum in hoc articulo mentio, Torturæ locus fit, præterea diffamatio requiritur, *dict. Art. 44.* ibi: und dieselbe Person dessen sonst auch berüchtiget & ibi Stephan. Manzius: ubi addit rationem, quia indicia ibi relata, sunt utcunque remota & nulla consequentia necessaria vel probabilis (probabilissima credo dicere voluit) ex iis inferri potest neque delictum immediate inferunt. Zanger *d. cap. 2. n. 201.* Carpzov. *Pr. Crim. part. 3. qu. 122. num. 67.* Diffamationem autem intelligimus non quamlibet. Cum enim fama res sit fragilis & valde perniciosa, & sæpe per libidinem ab adversario effusa, ad nocendum quandoque à malevolis sparsa, vana plerumque nec audienda, ac unius dictum sæpius sequatur multitudo *l. 28. D. de Inoffic. test. l. fin. D. de hæred. instit. l. 3. C. de officio Rectoris Provinciæ l. 12. §. 1. C. de pœnis c. cum in juventute. X. de purgat. canonica.* Requiritur ut à personis honestis & fide dignis orta sit, *Art. 25.* P. H. O. ibique Manzius *n. 7.* post Zangerum Gilhausen, Vigelium. Carpz. *Pr. Crim. p. 3. qu. 120. n. 23.* Unde recte scribere videtur ex Weitzeneggeri *dissert. 6. cap. 7. num. 113.* Mantzius *ad d. Art. 44. n. 25.* quod in iis locis, ubi maledicendi, detrahendi & comminiscendi libido dominatur, veluti vana & fallax parum debeat attendi. Recte enim dicunt nostri, non tantum famam sed etiam ejus originem attendendam, & videndum esse, an non forte sit vana vox vulgi tantum, quæ nullos certos habet autores, aut causæ suæ rationes probabiles. Hinc plurima famæ requisita passim apud DD. reperire est, ac Cothmannus 10. hujusmodi recenset *vol. 1. Resp. 12.* quod & facit Stephan *ad Art. 25.* DelRio ea contrahit, ac sex ex plurimis Criminalium Scriptoribus exhibet *Disq. Magic. lib. 5. sect. 3.* Sed si omnia illa stricte quis requirat, veremur ne eveniat, quod conquestus est Grammaticus Senator Neapolitanus, eodem DelRio ex Farinacio teste, se numquam vidisse processum, in quo repererit famam publicam legitimè fuisse probatam, quodque dictum cum aliis egregis JCtis, Julio Claro & Vulpello etiam tribuit. Quare si 1. ratione personæ diffamantis superio is *Art. 25.* requisita, in quibus causam etiam comprehendimus, ut honestæ sint personæ nec inimici *c. 19. X. D. accusat.* & 2. ratione rei diffamati ut vilis & levis persona sit. *d. Art. 25. l. 3. §. 12. l. 5. §. 6. D. de Re Milit. c. 8. de R. I. in sexto,* sufficere illa existimamus, vid. Carpz. *Pr. Crim. d. qu. 120. num. 24.* Zanger *d. cap. 2. num. 83.* Bocer. *de Tortur. cap. 3. num. 27.* Menoch. *lib. 1.*

Præsum qu. 89. & quædam jam ante in nostris requisitis comprehenduntur. Interdum tamen & famæ locum alia indicia subeunt, Carpzov. *d. quæst. 123. num. 67.* Quibus id demum addimus, ut innocentiam suam ante quæstionem Judici legitime deducere, aut hæc indicia ante quæstionem elidere non possit *Art. 47. & 29.* P. H. O. ac ibi Manzius post Remum, Gilhausen, Zieriz, & Stephanum, Si ergo *serio quis alterum artem vere Maleficam docere voluerit, ac ea qua diximus ratione diffamatus antea de ea fuerit, nec se innoxium ante torturam in defensione sua Judici ostendere possit*, is ex legitimo & sufficienti indicio Tortura ex primo indicio *Art. 44. Ord. Crim.* affligi potest.

XI. Alterum Indicium est, si hominem incantationibus & fascinationibus se læsurum quis minetur, & minas, malum imprecatum quod Magicum videri possit, mox insequatur *dict. Art. 44.* ibique Remus, qui tamen plura conjunctim requirere videtur, Manzius, Stephan. Bulæus. Zieriz *d. Art. vid. & Art. 32.* Carpz. *d. qu. n. 63.* ubi adducit Nic. Boërii *Decis. 166.* Gœhausen *in Processu Juridico contra Sagas tit. 2. pag. 106.* Binsfeld. *ad L. fin. C. de Malef. & Mathem. Indicio quarto.* & præ reliquis melius Farinacius *de Indiciis & Tortura lib. 1. tit. 5. qu. 50. num. 14.* ubi requirit delictum sequi in continenti vel paulo post. Unde si post minas illatas ex intervallo secutum fuerit delictum, id non faciunt Indicium ad Torturam Farinacius *d. l.* & DelRio *lib. 5, sect. 3. in fine:* qui tamen dicatur ex intervallo, Judicis arbitrio relinquit uterque. Requirit insuper DelRio ut minæ sint specificè seu de eodem, quod subsecutum fuit delicto; ut sint absolutæ, ut sint per duos testes efficaciter probatæ & alia, quem vide omnino Si ergo ad hoc etiam indicium fama *h. Art. 44.* requisita accedat, ac nihil eorum, quæ *Art. 47. & 29.* Torturam impediunt, quæstioni locus erit: Junge tamen egregium locum Paridis de Pueto *in Tract. de Syndicatu, in verbo Tortura, vers. & an si.* Ubi judicem circa hoc indicium valde prudenter & caute se gerere debere monet, propter fallaciam quam sæpe ingentem hoc in casu subesse ipse adducto egregio suæ ætatis exemplo, ubi mulieri, adversario alta voce minitanti, illata ei ab altero nece, post Torturam, & in ea expressam falsam confessionem, supplicium immeritò irrogatum scribit.

XII. Indicium cujus deinceps *in d. Art. 44.* mentio fit est, *si quis familiariter converssetur cum Maleficis.* Id tamen diversa ratione explicant Interpretes. Remus, tria posteriora indicia *Art. 44.* ita conjun-

jungit, ut omnia simul & conjunctim reqvirere videatur. Stephanus conversationem cum Veneficis certis & convictis intelligit, in eamque sententiam Damhauderum & Menochium adducit, in qvam etiam Carpz. descendit *dict. qv. 122. num. 64.* ac ita etiam Busæus. At eam explicationem rejicit Gœhausen *de Proc. tit. 2. p. 117.* qui intelligi vult de personis ob Magiæ crimen infamatis, si quis cum iis strictam colat amicitiam, ac assidue converſetur; qualis cum Veneficis jam convictis aut confessis nemini esse poteſt. Zieriz hunc nodum non attingit. Weizeneggerus apud Manzium *ad Art. hunc n. 9.* Indicium nimis generale putat, ad diffamationem potius, quam ad Indicium per se ordinatum, nec ergo ad qvæſtionem viam aperire, nisi persona, quæ cum Maleficis frequenter versata eſt, etiam aliunde de Maleficio suspecta sit, cum variis de causis in aliqvo municipio vel pago inter vicinos stricta amicitia conciliari possit, atqve etiam secretarum collocutionum (quas imprimis aliqui putant attendendas,) variæ possint reddi rationes. Quæ sententia etiam Binsfeldio non displicet *d. l. pag. 712. Indic. 5.* ubi cum hac conversatione alia Indicia vel adminicula concurrere vult. Nobis secundum & tertium Indicium, verba Constitutionis conjungere videntur, atqve securius tertium hoc, in praxi, propter Manzii rationem, vel cum secundo, vel aliis indiciis componi exiſtimatur: ut verba etiam intellexit Remus; qvamvis is plura etiam addat. Interim Gœhausii sententiam, textum non de convictis & confessis, sed fama communi saltem pro talibus habitis Sagis intelligentis, præ Carpzovii, Stephani & aliorum probamus.

XIII. Addit & illud Ord. Criminalis *d. Art. 44. Si qvis res de Veneficio ſuſpectas ſecum habeat, & alioqvin de Maleficio diffamatus ſit,* **Der mit solchen verdächtigen Dingen/Gebärden/ Worten und Wesen umbgehet.** Remus, minas, fascinationis effectum, conversationem cum Magis, res Magicas, famam vulgi conjungit: ut hæc conjunctim pro uno Indicio sufficienti ad Torturam reqvirere videatur. Reliqui vero, duo hæc, res hujusmodi, & famam conjungunt. Vid. Manz. *n. 10. 11. & 12.* Stephanum. Res autem ejusmodi esse exiſtimant, si penes Sagam in illius conclavi reperiatur olla impleta bufonibus, hoſtiis, membris humanis, imaginibus cereis acubus transfixis: vide præter Interpretes ad hunc Art. Berlich. *part. 4. concl. 4. num. 147.* Carpzov. *Pr. Crim. par. 3 qv. 122. num. 65. & 66.* Bocer. *in Tr. de Quæſt. cap. 3. n. 96.* Imprimis Torreblancam *tit. 3. cap. 17. Dæmonologiæ*, ubi res has reli-

quis accurratius enumerat *num. 34. usque ad 39.* Binsfeld. *ad L. ult. C. de Malefic. Indic. 8.* ubi idem de libris Magiæ verum esse existimat, post alios: qua de re vide Besoldum *in Thesauro Practico voce* Hexen *in Addit.* & DelRio *Disq. Mag. lib. 5. sect. 17.* Ubi tamen notandum est quod addit; *Intellige præterquam ab illis, quibus prohibitorum librorum Generalis lectio in bonum publicum Pontificis autoritate fuerit concessa.* Male enim actum fuisset cum ipso DelRio & Inquisitoribus alioquin, qui libros hujusmodi se perlegisse plures ait, non probandi sed commodius rem contra quam scribere destinaverat refutandi animo: vide eum in Proloquio hoc fatentem. Quare id etiam caute addit Torreblanca *d. l.* Sed hæc de libris solum Magiam docentibus vel tractantibus, non de illis, qui in detestationem Magiæ, vel de Magis scripti sunt, qui libri Theologis, JCtis, Medicis, Philosophis omnino legendi, nec de libris de vita Magorum, Fausti vel aliorum intelligenda sunt, ut eleganter respondit Facultas Juridica Argent. apud Dn. Taborem de Stellionatu p. 27.

XIV. Hermannus Gœhausen *in Processu contra Sagas tit. 2. in notis pag. 92. lit. O.* novisse se ait, JCtos sibi amicos, qui præter Indicia in Carolina Constitutione *Art. 44.* expressa, alia in crimine Magiæ (ad Torturæ ut existimo effectum) non admittant; sed recte addit, *Quibus non assentior: est enim argumentum illud nihili & mere negativum,* ac adducit consentientes secum ex Peregrini *Conf. 2. num. 206.* JCtos Patavinos, & Danielem Mollerum: Quæ Gœhausii sententia satis probatur *Art. 29. 30. 31.* P. H. O. & ex aliis ejus locis passim. Unde & Stephano, Manzio, Busæo ad h. Art. placuit: vide pro eadem & Berlich. *d. concl. 4. n. 148. & seqq.* Godelman. *lib. 3. cap. 10.* passim. Quod si illa, quæ Manzius ex Berlichio, Zangero, Besoldo *num. 29. & 30.* recenset, secundum Weizeneggerum, quem ibi probat Manzius, inter Indicia recensenda sint, non dubitamus & illa ad Torturam sufficere. Sane ita censet & Bocerus *de Quæstionibus cap. 3. num. 96.* qui numero sequenti etiam Bodinum refutat, quod Indicia hæc ad mortis condemnationem sufficere existimet, ideo quod ex *Art. 22. Ord. Carol.* ex nullo Indicio pœna mortis aliquis plecti possit. Sed quæ Bocerus ibi recenset inter Indicia ex Bodino *lib 4. cap. 2.* ea ipsi Bodino non sunt Indicia, sed *preuves necessaires & indubitables*, ut vel corrupta versione vel ab alio Autore male adducente Bodinum ipsi impositum esse necesse sit. Inter Indicia autem hujusmodi & probationes multum interest, quod eleganter post

alios

alios docet Farinacius *Pr. Crim. lib. 1. tit. 3. qu. 35. num. 5.* Quæcunque autem Indicia Torturæ idonea ſunt, ea etiam ad Carcerationem, Capturam & Inquiſitionem apta eſſe omnes facile intelligunt.

XV. Ad Capturam tamen etiam enumeratis his minora ſufficiunt; gravia tamen & magna, ac illis, quæ ad Inquiſitionem ſpecialem requiruntur majora. Quod ex ipſo Naturæ jure probare licet. Ex parvis enim cauſis aliquem in non parvum incommodum, qualis eſt Captivitas, conjicere, inhoneſtum eſſe, ipſum rationis dictamen docet. Unde egregie Ferdinandus de Caſtro Palao, Jeſuita doctiſſimus, ac in Regno Hiſpanico Inquiſitorum Conſulens noſtra ætate, Operis moralis *tom. 1. part. 4. Diſp. 8. puncto 4.* ſcribit: *Ex levibus indiciis non moveri judex poteſt ad Capturam Rei; Hæc enim Captura cum ſit ita delinquenti moleſta, damnoſa & infamatoria, neceſſario expoſtulat, aut delictum eſſe plene probatum, aut ſaltem de illo eſſe indicia diſpoſitionesque vehementer probatas, imo ſi eſt perſona nobilis, religioſa, honeſtæ vitæ, non debent Inquiſitores absq; conſilio ſupremi Senatus ad Capturam procedere.* & adducit Conſentientes, Eymericum, Pegnam, Farinacium, Rojam, Simancam, Ludovicum à Paramo, & Sigismundum Scacciam. Quod & repetit eodem *Tract. Diſp. 9. puncto 16. §. 5.* Ubi: *Ad Capturam Lamiarum, quas vulgo* Bruxas *vocant, graviſſima indica, & probationes liquidiores, & clariores, quam in aliis delictis requiruntur, ob periculum falſitatis, quod experientia teſte compertum eſt.* Unde non ſolum famam, ut ſupra deſcripſimus, vel ejus loco, ut mox dicemus, Indicia fortiora alia, ſed etiam præterea alia quædam adminicula recte requirit ex mente Dn. Taboris Brandt *dicta Diſp. Inaug. th. 13.* in quam ſententiam etiam Ordinationem Criminalem Provincialem Auſtriacam adducit. Confer Godelman. *de Magis lib. 3. cap. 6.* & DelRio, *lib. 5. ſect. 3. & ſect. 7.* ubi tamen à Simancæ ſententia diſcedit, cujus nos cauſam videmus nullam, imprimis cum nimiæ ſeveritatis potius quam humanitatis incuſari ſoleat Inquiſitio Hiſpanica, cujus conſulens Caſtro Palao, hic tamen mitiorem hanc, niſi juſtus fugæ metus ſubſit omnino probandam judicat. Atque hanc ſententiam contra DelRio etiam multis probat Gœhauſen *Proceſſu contra Sagas tit. 1. lit. d.* poſt Paulum de Caſtro & Jodocum Damhauderum, quam & pluribus rationibus firmat.

XVI. Ad Specialem Inquiſitionem vero citra Capturam pervenitur etiam ex minoribus adhuc Indiciis, ita tamen ut Diffamatio præcedat,

dat, *c. qvaliter & qvando x. de Accusat.* Castro Palao *d. l. n. 2.* ubi addit: *De crimine hæreseos,* (sub qvo illud de quo agimus complectitur) *qvæ autem diffamatio sufficiat, non est constans apud omnes: Putarem oriri debere ex gravibus indiciis, ex levibus enim qvæ delicto gravi annexa non sunt, moveri non debet judex ad suspicandum tam grave crimen de homine Christiano.* Vide diffamationem hanc etiam requirentem Carpzovium *Pr. Cr. p. 3. qv. 108. n.* 5. Menoch. *lib. 1. cons. 100. n. 58.* Farinac. & ibi plurimos allegatos Dd. *Pr. Crim. lib. 1. tit. 1. qv. 9. in princ.* Unde communiter Dd. tradere notat, nullam & invalidam esse Inquisitionem, qvæ fiat non præcedente fama, ita Rolandus à Valle, Bruno à Sole, Bossius, Cothmannus, Hondedeus, Tiberius, Decianus, Bursatus, Gigas, Menochius adducti à Carpz. *d. l.* Cæterum Julius Clarus sent. *lib. 5. §. fin. qv. 6.* monet, hanc solennitatem diffamationis consvetudine abrogatam: *Qvicqvid sit,* ait n. 2. *de jure, totum contrarium docet practica, qvæ communiter observatur.* At Rolandus, *Cons. 57. num. 26. vol. 4.* licet testimonium Clari sit magnum, hic tamen spernendum esse putat, quia omnes Dd. tàm antiqvi, qvam moderni, concludant & exclament, in Inquisitione famam debere præcedere: ubi addit Lud. Catt. (Gœhausen hæc eadem verba ipsi Rolando male tribuit) *in Cons. Crim. divers. 99. num. 1. lib. 1.* dicentem: *Totum mundum seqvi* (ita ipse loqvitur) *qvod Inqvisitio non præcedente diffamatione facta, nulla & invalida sit:* unde Clari sententiam ad Mediolanensem praxin restringit. Quod improbat Farinacius *lib. 1. tit. 1. qv. 9. n. 21.* & ostendit Clarum de Generali solum Inquisitione, vel casu, quo in locum famæ succedant alia Indicia, accipiendum: qua ratione id, non de praxi Mediolanensi solum, sed Romana etiam & aliorum locorum verum existimat. Atque ideo nihilominus ratùm manet, in Speciali Inquisitione, de praxi hodierna, requiri diffamationem, vel ejus loco Indicia, quæ loco diffamationis interdum succedunt. Gœhausen *de Processu tit. 1. lit. n. p. 44. in notis.* Farinacius *d. l.* Manz. *ad Const. Carol. Art. 44. num. 15.* Brandt. *d. Disp. th. 10.* Carpz. ibique allegati. Heigius, Bartolus, Paris de Puteo, Hartz *in Tract. de Venefic. Inqvisitione concl. 4. num. 2. p. 49.*

XVII. Atque hæc breviter admonuisse sufficiat, de idoneis nonnullis ad Torturam, ad Capturam, & Inquisitionem specialem, Indiciis, in quibus præcipua in Processu Sagarum hactenus difficultas Judices occupatos tenet. Pauca nunc de illis & brevissime subjiciemus, quæ Indicio-

diciorum vice, multis, cum talia minime ſint, eſſe videntur. E quibus I. Aquæ frigidæ proba. Ea ſane olim ita recepta fuit, ut apud plurimas Europæas Gentes, inter certiſſimas Veneficii probandi rationes haberetur. De locis Rintheliensi Academiæ vicinis, ibi adhuc obtinuiſſe, docet nos Gœhauſen *qu. 1. An proba aquæ frigidæ ſit licita.* De vicinis Arctoo mari Germaniæ locis, res hodieque manifeſta eſt: ut & de Livonia, ibi frequenti uſu probari. Et defenderunt illam ſuperiori ſeculo Wilhelmus Adolphus Scribonius Marpurgenſis, *lib. 2. de Sagarum natura & poteſtate*: ac hominum memoria Jacobus Angliæ Rex *in Dæmonologia lib. 3. c. 6. in fine.* idque *Non naturæ ope*, ut ait, *ſed divina voluntate inſtitutum videri putat, prodigioſæ in Veneficis impietatis ſignum, tanquam aqua ſuum in ſinum eos non admitteret, qui excuſſa baptiſmi aqua ſe omni illius Sacramenti beneficio ultro orbarunt.* Id quod etiam Henrico Kornemanno *in libro de Miraculis vivorum* hoc ſeculo placuiſſe video. Quin & Rudolphus Goclenius, quamvis ex aliis rationibus, *in Oratione de Natura Sagarum*, illud orbi perſvadere aggreſſus eſt. Neque de ſumma negotii hujus dubitat Cruſius *de Indiciis lib. 2. cap. 32. n. 85.* qui paſſim nimis profecto leviter ac ſæpe ridicule indicia delictorum cumulat. Quin deſtinaverat pro hujus probæ defenſione librum edere Jacobus Rickius anno 1598. Coloniæ, ut quidem recenſet Petrus Heigius *part. 2. quæſt. 39. n. 60.* Id expeditum eſt, olim probam hanc Germaniæ Populis atque jam Juliani Apoſtatæ Imper. ævo, ut ex Epiſtola ejus ad Antiochum Miſopogona patet non ignotam fuiſſe, ſed in alios uſus: Diſcernebant enim ita ſpurios à legitimis, imponendo eos Rheno; diverſa tamen ratione, ut ſpurios mergi, legitimos innatare vellent, Quod ex Claudiani in Ruffinum loco, & Lipſii ad Germaniam Taciti notatis abunde liquet: magno indicio diaboli proba hac homines ludos facientis. In Friſiorum quoque & Longobardorum legibus, mentio eſt probæ hujus. At Francicæ leges jam Caroli M. ævo illam rejiciunt, Capitularies cap. 183. in addit. quarta ſancitur; *Ut examen aquæ frigidæ, quod hactenus faciebant, Miſſis omnibus interdicatur ne hactenus fiat.* Superiori ſeculo increbeſcentem iterum malum morem, primus in Italia tribus his rationibus, 1. quod ex diabolica invidia ſit excogitatus. 2. quod Deus tentetur, 3. quod multi innocentes hac ratione condemnentur, impugnavit in Compendio Judiciarii Proceſſus Andreas Alciatus: quem ſecutus in Gallia Bodinus *lib. 4. c. 4. Dæmonol.* ac deinceps

LouysServien egregia Oratione in casu cujus jam meminimus ante, anno 1601. persvasitConsiliariis Parlamenti Parisiensis, ut plane abolerent per totum Galliæ Regnum consvetudinem hanc. Ac in Hollandia anno 1594. Curia Suprema Joanni Heurnio, Gerhardo Bontio, Petro Pavvio, Medicinæ, Antonio Trutio, & Petro Molinæo, Philosophiæ Professoribus id negotium dedit, ut An quicquam subesset naturalis causæ, indagarent; quorum suffragiis illa plane rejecta est: vid. in Hollandica Scoti editione p. 314. sub inscriptione, *T' Ghevolen van de Heeren Professoren der Universitet tot Leyden, noopende de proeve der Toovereſſen int Water.* Sane nec Naturæ illa, nec Divinis, nec aliis legibus convenit, &c. *Mennam. II. q. 5. & c. 8. X. de purgat. canon.* diserte prohibetur. Plures contra eam rationes vide cum Refutationibus Scribonii & aliorum argumentorum apud allegatos, tum DelRio, *lib. 4. cap. 4. q. 5.* Binsfeld. *de Confeß. Malef. membr. 2. concl. 7. dub. 1.* Gœhausen *quæst. 1. de Sagis.* ubi omnia omnium Academiarum Germaniæ Collegia contra eam pronuntiare scribit. Reinking. *Responso de Sagis qu. 3. n. 499. & seq.* Mornac. *ad L. 5. §. 1. D. de jurejur.* Godelman *lib. 3. de Magis, cap. 4.* ubi in fine experientia convinci hanc probam erroris, luculento, quod ipse viderat, exemplo docet. Voëtium *Disp. select. tom. 3. Disp. 39.* Similis est ratio purgationis per aquam ferventem, vel ferrum ignitum *d. c. Mennam*: aut ejus, quam olim in Belgio apud Oudenvvater, in præfatione Belgicæ versionis Cautioni criminali præfixa, me legisse memini, ut ad stateràm explorarentur Sagæ, & cui aliquot libræ ad centum librarum pondꝰ deessent, illa certo indicio talis esse crederetur. Confer de hac proba per lancem & stateram DelRio *lib. 4. cap. 4. quæst. 6*

XVIII, Certius Indicium ex stigmatibus à Dæmone impressis aliqui repetunt; Malleus Maleficarum passim. Bodinus *lib. 2. Dæm. c. 4. & lib. 4. cap. 4.* Danæus *de Sortiariis.* Berlich. *part. 4. concl. 4. num. 154.* Rex Jacobus *in fine Dæmonologiæ.* Crusius *de Indiciis. part. 2. cap. 32. n. 40,* Atque hac ex causa inter cætera imprimis motum fuit Parlamentum Aquisſextiense, ut Gaufredum condemnaret, ceu observat Gassendus in vita Peireskii: ac & alibi secundum ejusmodi stigmata sæpe judicatum refert Ostermannus *in Tract. de Stigmatibus sect 8. par. 24.* Cæterum magna hic cautione opus esse, & multum intervenire Diabolicæ fraudis, ex Binsfeldio, qui alioquin Indicia nimis cumulat, patet. Is *Comm. in l. ult. C. de Malef. & Mathem. Indic. 14. Quicquid sit,* ait, *non*

puto

puto tale signum magni faciendum esse, facile enim si quis quaeret hujusmodi signa, finget aut putabit esse, quod non est! Imo si Dæmon cognosceret, suos tali signo cognosci, non imprimeret, sicut Bodinus exempla refert, in quibus postera die post deprehensionem, signi fuit nota deleta: Consentit DelRio *lib. 5. Disq. Magic. sect. 4.* ubi, *Non omnibus*, ait, *illud inurit, aliquando etiam delet, dum capti sunt, & quando non delet, id relinquit ut hanc superstitionem judicum foveat, & sic nonnunquam innocentes plectantur, nec enim facile verum signum dignosces à macula, vel nævo, vel clavo, vel impetigine naturali &c* In eandem rem elegantissimus locus est apud Gassendum *in vita Peireskii lib. 2. in fine*, qui cum Peireskii judicium de hac re contineat, dignus visus est, qui hic exhibeatur: *Quod ad stigmata spectat, hæsit Peireskius, num revera non essent notæ Cacomagiæ: idque præsertim ex quo agnovit rem vocatam in controversiam à Martino Del-Rio, aliis viris impense doctis. Forte enim esse posse à natura, pertinereque ad singularem Elephantiaseos speciem, aut saltem posse ipsos Magos ea sibi quasi cauteria inurere, ac perturbatæ menti defigere.* Atque hoc stigmatum Indicium ideo rejiciunt Godelmannus, *lib. 3. c. 3. num. 28.* malè à Berlichio & Crusio pro ipsorum sententia adductus. Jordanus *in proba Stigmatica contra Ostermannum.* Autor. Caut. Crim. *Dub. 43. integro.* Paulus Zacchias *in Quæst. Medico legal. lib. 7. tit. 4. qu. 2.* Oldekop. *in Tract. contra Carpzovium posteriori. Qu. 10. decadis tertiæ.* Theodorus Thummius *de Sagarum impietate p. 74.* ubi, *Is*, ait, *qui Dei permissu Jobum Ulcerum cumulo adobruit, piis quoque tale quid inurere potest.*

XIX. Indicium quoque id esse volunt aliqui Maleficæ, si lacrymas in Judicis conspectu fundere non possit; Sprenger *in Malleo Malef. p. 3. qu. 15.* ubi ipse recitat conjurationis formulam, qua ipse cum sociis suis Veneficas ad fundendas lacrymas conjurabat. Bodinus quoque huic Indicio multum tribuit, verba ejus *lib. 4. cap. 4.* hæc sunt: *l'autre presomption est, si la sorciere ne pleure point, qui est une des plus fortes presomtions, que Paul Grilland, & les cinq Inquisiteurs ont remarqué, pour en avoir fait executer bien grand nombre.* Addit tamen deinceps, prodire aliquando illis, sed ex dextro solum oculo, guttas tres. Quas nugas de tribus guttis miror placuisse etiam Zierizio in notis ad *Art. 44.* ubi id se comperisse ait, post Bodinum, ex actis Pomeranæ cujusdam Sagæ, & Godelmanni *lib. 3. cap. 3. num. 26.* sed falso, pro sua sententia (is enim ibidem contrarium scribit) adducit. Boguet: *en l'instruction pour un*

Juge

Iuge en faict de sorcellerie Article X. Le Iuge doit bien adviser, s'il ne jette point de larmes. Et *au Discurs de sorciers, chapit 40. Tous les sorciers, que l'ay examinéz en qualite de juge, n'ont jamais jetté larmes en ma presence.* Rex Jacobus quoque non parum momenti in hoc Indicio ponit *cap. 6. lib. Dæmon. in fine.* Consentit Berlich. *p. 4. concl. 4. num. 60.* Carpzov. *Pr. Crim qu. 49. n. 63.* quorum uterque itidem Godelmano falsam hanc sententiam immerito tribuit. Cæterum cum lacrymarum vel emissarum, vel non emissarum manifestæ sint & naturales causæ: ac ipse DelRio, qui & recte hoc Indicium rejicit, se vidisse pueros testetur, quorum talis erat constitutio corporis, ut citius flagris discidisses, quam vel unam lacrymulam excussisses, *lib. 5. sect. 4.* Idemque cum DelRio, Binsfeld. *ad d. l. ult. ind. 12.* Godelmann. *d. l.* Thummius *d. Tr. p. 73.* Brandt *Disp. Inaug. p. 2. th. 24.* Oldekop. *Observ. Crim. tit. 4. Observ. 14. & in Coroll. subjuncto Tract. contra Carpzov.* Lindenspür *in Ordinat. Würtemb. n. 317.* sentiant: & Indicia urgentia esse debeant & concludentia *l. fin. & ibi Dd. D. de quæst.* ideo huic Indicio parum tribuendum non immerito existimamus. Atque ita sæpe respondit Amplissima Facultas Juridica Tubingensis: E cujus memorabili responso MSto in causa C. weiland J. G. nachgelaßenen Wittib / ad Requisitionem Röm. Käys. Anwald zu Stuttgart Anno 1638. 9. Febr. digna visa fuerunt, quæ subjicerem. Wie dann sonderlich das 11. und letzte indicium, daß die Verhaffte sine lacrymis ohne Zähren geweinet habe/ daran doch der gemeine Unverständige in dergleichen Fällen viel sicht / und es etwan für ein unfehlbar Indicium der Hexerey halten thut / wenig oder gar nichts zu bedeuten hat / dann viel ehrliche Mann- und Weibs-Personen gefunden worden die nicht anders weinen können / und hat solches seine natürliche gewisse Ursachen / wovon die Medici gar hübsch schreiben / in dem Sie anzeigen / was die lacrymæ oder lacrymale humidum die Zähren seyen / nemblich eine *materia serosa, quæ ex organorum compressione, angustatione ad extremitates venularum oculi penetret, & impetu quodam ad carunculam lacrymalem ruat & foras propellatur: & dicunt ulterius, quod tale lacrymale humidum exsuperet aut minatur prout temperies aut intemperies cerebri sit humidior vel siccior, cum lacrymæ nihil aliud sint quam defluxus pituitæ aqueæ, aut seri in cerebro contenti, juxta oculorum radices per foramen illud, quod in oculorum interno angulo in hunc usum insculptum est. Ex quo sequitur, quod lacrymæ sint copiosiores ob cerebrum humidum, & minores*

nores, imo & plane nullæ ob cerebrum siccum. Tradunt insuper Medici, qvod cerebrum ob calorem solis, ignis, ob cibos siccantes, ob immoderatas corporis evacuationes, ob diuturnum alvi fluxum, ob sudorem nimium, ob vigilias excessivas, ob inediam, ob animi perturbationes immoderatiores, ob mœstitiam præsertim & tristitiam, ob studia & labores nimios, adeo siccari possit, ut licet ad fletum reliqvæ causæ adsint, tamen nullæ lacrymæ, nullum humidum serosum, vel generatum sit qvod exprimatur, vel vehementioribus causis absumptum, Aus welchem denn unschwer zu verstehen / daß dergleichen Weinen *sine lacrymis* und ohne Zähren *pro nullo indicio* zu halten: *& dari posse fletum absqve humoris emanatione testatur ploratus infantium, qvi qvandoqve per longum tempus plorant absqve ullo ullius humoris effluxu.* Qvomodo etiam deinceps ad requisitionem Adelichen T. Vogt zu K. anno 1661. 25. Febr. responsum fuit. Eodem modo Argentoratenses *vol. 2. conf. 53. num. 40.* Atque parum etiam huic lacrymarum Indicio tribuisse Inquisitorem quendam amicum suum memorat Gœhausen *de Processu pag. 115.* ubi tamen non minus lepidum Indicium ei substituit quod magnifaciebat ille: consueverat enim in chorda ligatis & mox torquendis lumen admovere, ac, si riderent, torquendos putabat.

XX. Ne quid desit in hac materia errorum, nonnulli inter Indicia etiam ponunt *singularitatem qvandam in actibus religionis*, eamque ita explicant, ut inde maxime piis etiam periculum esse possit. Hinc apud Binsfeldium virum alioquin eruditum, decimum septimum Maleficii hoc est Indicium; *In actibus exterioribus*, ait, *non raro incedunt in vestimentis ovium, more magistri sui, intrinsecus autem sunt lupi rapaces* Confer P. Gregorium *3. de Republ. cap. 28. n. 21.* Simon. Majolum *2. Dier. Can. 3.* & Manz. *ad Art. 44. Ord. Crim. n. 21.* ex suorum mente: *Gestibus*, ait, *qvis suspectus redditur, si sit singularis in actibus religionis, & in ceremoniis; si templum citius ingrediatur, tardius egrediatur, ad nomen Jesu auditum suspiret, singularem sanctimoniam simulet, & alias hypocriticas superperstitiones exerceat.* Autor Cautionis Criminalis *dub. 8.* hinc factum, inter Romanæ Ecclesiæ addictos meminit, ut Magiæ insimularentur à vulgo Presbyteri, qvi reliqvis diligentius missas celebrarent, aut aliqvid majoris devotionis præ se ferrent, adeo ut qvi Magus videri nollet, eum diligentissime sibi cavere oporteret in illis locis, ab omni specie pietatis. Et hæc in Romanis non adeo miror, ac nostris, è qvibus (ut solent ali-

 quan-

quando incaute aliqui) hæc accepit, adqve id etiam se observasse verum esse, ex confesſionibus Sagarum, scribit Zieriz *ad Art. 44.* vid. & Zanger *de Quæst. cap. 2. num. 204.* qui & Binsfeld: testem advocat, & Crusium *d. l.* è Remigii *lib. 2. de Dæmon. cap. 11.* hoc asserentem, Cæterum recte Manzius hoc Indicium ne quidem ad Inquisitionem sufficere censet *d. l. n. 21.* ubi Weizeneggerum consentientem laudat. & DelRio *lib. 5. sect. 4.* id aliqvando quidem hypocrisin, non tamen nisi remotisſime Maleficium probare contendit. Vid. Cautio Criminalis *dub. 8.* Ut enim verum sit, Sagas plerunque, quod vult Binsfeld, tales se simulare, cum actus tamen illi, iis 1. cum vere piis hominibus: & deinceps 2. à Maleficio immunibus quidem, pietatem tamen simulantibus, communes sint, non video quid inde effici posſit certi ad hunc effectum. Quin qvamdiu aliud nihil constabit, pro hujusmodi hominibus juris stat præsumtio *c. 30. & 48. x. de R. I. in sexto.*

XXI. Longum esset omnia Indicia, qvæ è Vulgo & Doctis aliqui pro certis habent, cum falsa sint, colligere tantum. Qvare facta ad autores, qui eorum quædam examinarunt, remisſione, caput claudimus. Tale illud, qvod Parentibus Maleficis natos, vel certo, vel plerunqve, Maleficos aliqui existimant; quamvis id post Bodinum *Dæm. lib. 4. c 4.* existimaverit Besoldus *voce* Hexen / quod confutatum vide apud Binsfeld, *d. l. indicio 16.* Manzium *ad art. 44. Ord. Crim. num. 34. & seqq.* Confer DelRio *lib. 5. sect. 4.* Qvod magis etiam verum est, si in patria alicujus saltem multi Malefici igni traditi fuerint. DelRio, Manzius, *dd. locis*, & apud hunc Weizenegger. Tale est illud, si Physiognomia sit mala, si torvo & obliquo aspectu sit, si occulos in terram defigat, quæ omnia vana esse ostendit d. l. DelRio, & ad postremum hoc, quod valde urget Boguet *en l' instruction. &c. art. X.* recte respondet DelRio, posse id ex pudore oriri, nec esse ullius in specie delicti, confer Binsfeld. *d. l. indicio 13.* & post Weizeneggerum Manzium *ad Art. 44. n. 33.* Multo minus si pupilla in oculo non appareat, aut inversa sit, id quod naturæ vitium est, indicium Magiæ fuerit, vid. Thumm. *d. Tract. qv. 8. num. 6.* ubi addit etiam Maleficii convictas personas illa imagine non caruisse. Illa quoque prohibita sunt indicia quæ ex Magorum consultorum indicatione, cribri versatione, impii Judices aliquando teste Bodino colligunt, *Art. 21. Ord. Crim.* & ibi Interpp. Godelman. *c. 3. lib. 3. num. 25.* Berlich. *p. 4. concl. 4. num. 34.* Tale est & illud: si quis jurare sæpe, aut execrationibus

uti

uti consueverit, quod licet aliqui ad Inquisitionem sufficere autument, id tamen ex Weizeneggero Manzius negat *d. l. num. 20.* De vacillatione quoque & titubatione, quando quis loquitur tremens, trepidans, timens, vel pallens, vel sudans præ timoris angustia, id nimis esse fallax, & dubium, & debile, quia multis hoc contingat sollicitis de proprio honore, & metuentibus potentiam adversariorum, aut Judicum asperitatem, qvamvis innocentissimi sint, asserit cum Novello, Paride & aliis DelRio *lib. 5. sect. 4.* ubi ne quidem id si cum variatione conjungatur ad Torturam sufficere posse putat. Confer Godelman. *de Magis lib. 3. cap. 3. n. 22.* Qvid statuendum sit de illo Indicio, si vestes & ornamenta alicujus in loco conventibus diabolicis destinato inveniantur, vid. Manzium *d. Art. 44 num. 35.* ubi ex Weizeneggero tradit, nec id sine aliis adminiculis sufficere; ideo quia facile hujusmodi res, vel à familia Sagaria ad conventum usque asportari, vel ab extranea persona, quæ in familia non est, in usum certi conventus surripi possit.

CAPUT QVARTUM.

Qvo de Denuntiatione diversissimæ Dd. sententiæ recensentur: Vera definitio Problematis ex Art. 31. Ord. Carolinæ desumitur. Ejus reqvisita imprimis ex ipso textu, rationibus, Doctoribus ad mentem Impp. explicantur: ac dubia circa Materiam hanc præcipua resolvuntur.

I.

QVando Sagarum causæ in Judicium deducuntur, nulla frequentior, sed nec difficilior fere Quæstio est, illa, quæ versatur circa Nominationem complicum: vid. Gœhausen *qvæst. 7. de Sagis,* Consilium Facultatis Juridicæ Tubingensis apud Thummium in princ. Dn. Joh. Ottonem Taborem *de Confrontatione part. 4. th. 6.* ubi, *ipsos juris autores circa hanc materiam fluctuasse credi,* ait. Qvamvis autem satis quotidiana (ut loquitur ex Marsilio Farinacius *Praxi Crim. lib. 1. tit. 5. qv. 43. num. 1.*) & practicabilis; tamen non bene intellecta à Judicibus, & ab aliis qui in Palatiis versantur. Quare Binsfeldius conqueritur, hanc Qvæstionem ab aliquibus breviter narratam, à nemine autem ex propositio pertractatam *Tract. de Conf. Malef. membr. 2.* Et Tannerus *tom. 3. Disp. 4. de Justitia. Qv. 5. dub. 2.* de Denunciationibus his: *Res hæc,* ait, *ne jam qvidem ita est explicata, qvin novis curis & consideratio-*

 nibus

nibus illustrari magis possit, ut ex ipsa Praxi, & difficultatibus qvotidie emergentibus patet. Atque ea de causa cauti Principes & Magistratus, quid hic sequerentur ambigui, JCtorum plurium plerunque consiliis usi reperiuntur. Ita Carolus Badensis Marchio, jam olim Facultatem Tubingensem eo de negotio consuluit: Serenissimus autem Elector ac Princeps Maximilianus Comes Palatinus Rheni, ac Bavariæ Dux, ut certi quid in re obscura haberet, Germaniæ Academias plures, ac Viros eruditos (qvorum omnium consilia utinam in lucem prodeant integra aliqvando) ac ipsos etiam Patavinos JCtos hominum memoria consuluit. Qvantoperè autem ipsi invicem sententiis dissenserint, cernere est ex Appendice 2. Martini DelRio, & apud Tannerum, qvem DelRio ex eadem societate Jesu, in hisce adversarium habuit *tom. 3. Disp. 4. de Iustitia.* Quod & facili conjectura assequetur, qui quam varia Theologi pariter & JCti de ea re literis prodiderint, perlustrare voluerit. Effecit sane rei difficultas simul & gravitas, ut & nos ingenii vires in negotio, ubi in ambiguo palma posita est, periclitari extra culpam esse existimaverimus.

II. Ut tanto autem distinctius, in tanta confusione pedem proferamus, breviter primo, quid sentiant Dd. præmittemus: tum ex hoc opinionum labyrintho, qua ratione emergi posse speremus, adjiciemus. Et Dd. alii qvidem *generaliter Denunciationibus Sagarum nihil plane tribuunt, ut nec ad Condemnationem, nec Torturam, nec Capturam, nec Inqvisitionem sufficere,* velint. Adducunt præter varias rationes, quas vide optime collectas à Tannero *d. l. dub. 2.* ac contra Gœhausen vindicatas apud Autorem Cautionis Criminalis *dub. 44. & seqq. l. 1. §. 22. D. de Qvæstion. l. 16. §. 1. eod.* Ubi Modestinus: *Is qvi de se confessus est, in caput aliorum non torqvebitur. l. fin. C. de Accus.* Cujus hæc inter alia verba sunt: *Nemo tamen sibi blandiatur, objectu cujuslibet criminis de se in qvæstione confessus, veniam sperans propter flagitia adjuncti, vel pro communione criminis consortium personæ superioris optans, aut inimici supplicio in ipsa supremorum suorum sorte satiandus, aut eripi se posse confidens, aut studio aut privilegio nominari: cum veteris juris autoritas de se confessos, ne interrogari qvidem de aliorum conscientia sinat. Nemo igitur de proprio crimine confitentem, super conscientia scrutetur aliena.* Et Paulum *lib. 1. sent. tit. 12. §. 7.* ubi, *Qvi de se,* ait, *confessus est, in alium torqveri non potest, ne alienam salutem in dubium deducat, qvi*

de

de sua desperavit, In quam sententiam etiam adducunt *l. 3. §. 1. D. de SCto Sylanian.* Atque hæc opinio ex recentioribus habet adstipulatores Magnificum Dn. Cancellarium Reinkingh. *in Responso de Sagis qu. 2. num. 270.* ubi. *Nihil*, ait, *tali assertioni Sagarum, quarum oculi fascinantur à diabolo, & sensus decipitur, credendum est, cum talia dicta procedant à Dæmone, qui per deceptos homines alios decipere gestit. C. qui sine Salvatore, XXVI. qu. 2.* Johannem Strauch, *in Dissert. ad Jus privatum, Justin. 29. th. 9.* Christophorum Ludovicum Dither. *in Addit. ad Besoldi Thesaurum lit. H. voce* Hexen. *pag. 681.* ubi addit ita sentire Niellium *Disp. ult. th. 6. lit. D.* Ludvvel. *Exerc. ad Instit. 18. th. 5. lit. f.* Tannerum, *tom. 3. Disp. 4. de Justitia qu. 5. dub. 2.* Autorem Criminalis Cautionis prolixe *dub. 44. & multis seqq.* Mayfartum, in der Christlichen Erinnerung an gewaltige Regenten &c. wie das Laster der Hexerey auszurotten *cap. 12. 13. 14. 24. 32. 33. 34. & passim.* Lerchheimer im Christlichen Bedencken von der Zauberey. *art. 17. p. m. 202. usque ad 205.* Hancque sententiam etiam Melandro *in Resol. Quæst. 7. de Processu contra Sagas f. 102. in princ.* JCtis Altorphinis, Rittershusio, Petro Wesenbecio, Albrechto & Torreblancæ tribuit Goldast. im Bedencken von *Confiscation* der Zauberer Güter *&c. p. 111. lit. t.* ubi tamen in allegando Torreblanca peccat: is enim nec dictis locis, nec alibi quod sciamus, id asserit. Nec aliter ex Antiquis Johan. Franciscus de Ponzinibus, cujus hæc *d. Tractatu de Lamiis num. 52. & 65.* verba adducuntur, in Responso Facultatis Juridicæ Tubingensis, transmisso Carolo Marchioni Badensi; *Quod licet favore fidei admittantur ad testimonium consociorum participes criminis, tamen hoc non jubet jus, in causa delationis & aliorum quæ dicuntur fieri in ludo dæmonum, cum sint, inquit, tales mulieres prius delusæ ac deceptæ à diabolo: ideo contra alios non facient fidem nec indicium, & quia ipsæ semel sunt illusæ, ergo dicendum etiam eorum confessionem esse erroneam, nec admittendam l. error. l. si post C. de Juris & facti ignor.* Atque eo nomine reprehendit Ponzinibium etiam Binsfeld. Castro Palao è societate Jesu, Inquisitorum Hispaniæ Consulens, quid de Depositionibus his senserit explicat *tom. 4. operis Moralis, Tract. 4. Disp. 9. punct. 16. §. 5. num. 2. Ex depositione præcisa complicum, qui de aliqvo testantur adfuisse in conventu & congregatione Lamiarum admirantium dæmonem, ibique adorasse, non capitur reus, quia sæpe per illusionem dæmonis, aliqui probatæ virtutis in hoc conventu apparere videntur, cum tamen vere non appareant,*

pareant, item sæpe existimant Lamias corporaliter apparere, cum solum in repræsentatione adsint. Sic Farinacius qu. 185. num. 152. in fin. & qu. 188. num. 76. vers. imo si ex depositione. Quapropter nisi cum illorum depositione constet simul de aliquo actu exteriori, v.g. de nece alicujus hominis vel aliquorum animalium, vel apud testificatum appareant aliquà unguenta, & animalia immunda, nempe bufones & angues, ex quibus vehemens præsumtio delicti oriatur, numquam Captura traditur, juxta quandam Madritianam instructionem, quæ est 15. & 20. circa Lamias, editam anno 1612. ocasione cujusdam actus publici Logronensi civitate celebrati, in quo plures condemnati sunt, & postea compertum fuit, plures fallacias in condemnatione adfuisse, ob quas bona eorum, qui ibidem damnati sunt, fisco addicta non fuerunt, neque sententiæ Ecclesiis fuerunt affixæ, & insuper reconciliati, declarati fuerunt habiles cuilibet inquisitionis officio. Unde diserte quod de Nominatione sociorum alioquin dicitur, illis credi, id restringit Alciatus *in c. pernitiosa n. 66. de Officio & Potestate Ordinariorum, Quamvis credatur*, ait, *sociis criminis in tali delicto; attamen illud non esse trahendum ad ea, quæ certa & vera non videntur, sed per illusionem dæmonum fieri possunt.*

III. Alii de Tortura loqvuntur solum, ac ad eam sufficere Denunciationes complicum delicti etiam plures, nisi aliunde Indicia accedant, negant. In eam mentem, præter adductas à prioribus leges etiam *l. 37. si filium C. de liberali caus. l. 11. C. de Testib. l. 4. C. de Quæst. & c. nemini XV. qu. 4. c. nihil iniquius XXXII. qu. 6.* reliqui canones & capitula à Cothmanno citata, vel nulla sunt, vel certe rei probādæ parum idonea. E JCtis dictus Cothman. *Responso Juris 29.* ubi, *num. 209. & 310.* viginti septem Dd. idem probantes adducit. Lindenspuer *ad Ordin. Provinc. Würtemberg. p. 306.* Ubi tamen male adducitur Farinacius: is enim laudatis locis, non nisi de unius socii denunciatione loquitur, de duorum longe diversa sentit. Idem existimat Christinæus *ad Consvet. Mechlin. ad art. 7. num. 9.* ubi adducit consent: Decium *Cons. 189.* Johan. ab Heemskerck *in notis ad Antiquitates Batavicas p. 585. edit. tertiæ Amsteld.* ubi accuratissimus Scriptor, consentire monet Hippolytum à Marsiliis *ad l. 1. D. de Quæst. num. 50. in Pract. Crim. §. diligenter num. 59.* Damhauderum, Bossium, Johannem de Nigris *ad cap. Reg. Neapolit. 7. num. 55.* atque ad tristissimos eventus, illata nece insontibus, ex delatione sociorum falsa tortis tamen, post hoc modo expressam confessionem Greveo *in Tri-*

bunali

bunali Reformato lib. 1. c. 6. pag. 150. & seqq. observatos, Judices remittit. Idem sentit Goldast. im Rechtlichen Bedencken *pag. 105. lit. K.* cujus memorabilia prorsus verba in eam rem sunt, ac ibi in notis allegati plures. Confer & Manzium ad Art. 44. Ord. Carol. num. 40. ibique adductos in hanc sententiam. Fichardus celebris quondam Germaniæ JCtus *Consf. 108. vers.* daß aber &c. scribit, quæ digna sunt hic legi: Nach dem nicht allein aus vielfältiger Erfahrung bewust ist / daß offtermahls unschuldige / fromme Leut / bößlich besagt / und dardurch etwan auch umb ihr Leben gebracht werden / sondern daß auch sonderlich solche böse Weiber (die Zauberinnen oder Hexen) den Brauch haben / etwan auch die fürnehmbste ehrliche Frauen zu besagen / und bößlich anzugeben / zum Theil darumb / daß sie verhoffen / wann derselbe verschonet werde / so könte man sie mit Fuge nicht straffen / sondern man müste ihr auch schonen / zum theil auch darumb / wann sie wissen / daß sie wolverdienter Straff nicht entgehen können / daß sie gern sehen wolten / daß nur viel / die seyn schuldig / oder unschuldig / auch mit gehen und leiden müssen / Idem scribit *Consf. 3. num. 4. vers.* Zum Dritten his verbis: Dieweil man aus Erfahruug hat / daß offtmals solche böse Weiber auch unschuldige / fromme und fürnehme Weiber fälschlich besagt haben / zum theil aus Haß und Neid / daß sie leiden möchten / und gerne sehen / wann sie brennen müssen / daß auch die gantze Welt verbrenne / zum theil auch darumb daß sie verhoffen / wann man solche besagte Weiber nicht auch angreiffen wolte / daß man alsdann sie auch ledig / und ungestrafft lassen müsse. Bocer. *de Quæstion. cap. 3. num. 98.* Besold *in Consf. quod ipse inseruit Thesauro Practico voce* Hexen *p. 673.* Et Antiquioribus huic sententiæ de sociis criminis, in genere tamen, favere dicit Farinacius *Praxi & Theoria Crim. lib. 1. tit. 5. qu. 43. num. 34.* Baldum, Blanchum, Grammaticum, Andream de Isernia, Nattam, Rolandum, Montanum, Bartazolum, Bursatum, Osascium, Mascardum. Atque his Del-Rio quamvis ipse aliter sentiat *in Append. 2. lib. 5. qu. 1. concl. 2.* addit in specie etiam de exceptis criminibus Petrum Anchoranum, Alexandrum, Cravettam, Corneum, Felinum. Et horum opinionem probabat etiam amicus ille Gœhausii, Vir celeberrimus, cujus Judicio se plurimum alioquin tribuisse profitetur, qui ipsum *per literas admonebat, ne tantum fidei Sagarum depositionibus tribueret. qu. 8. pag. 137.*

IV. In adversum alii, etiam sine aliis Indiciis unius complicis Denunciationem ad Torturam sufficere judicant. Ex iis Gomezium, Blanchum, (quamvis ipse aliter sentiens) adducit Farinacius *lib. 1. tit. 5. qu. 43. num. 154.* Petrum, Cynum, Angelum, Butrio, Immolam, Abbatem, Gandinum, Bonifacium, Vitallinum, Guidonem de Susaria, Ambrosium de Bononia, Scotum, Placam, *ex Consiliis Patavino & Bononiensi*, quæ MSSta ex communicatione Ducis Bavariæ habebat *d. app. qu. 1. concl. 1.* addit DelRio: & ex Patavino Peregrini consilio etiam Gœhausen *qu. 7.* subjuncta *Processui Juridico contra Sagas.* Quibus adjungit Binsfeld. de *Confess. Malef. Concl. 3.* ex relatione Alexandri *in Cons. 89. lib. 3.* Paulus de Leazaris. Alii, si duo complices vel plures socium delicti incasaverint, etiam citra alia adminicula sufficiens ad Torturam indicium esse existimant. Ita Facultas Juridica Coloniensis *in Consilio inter Cothmannianan. 30. edito*, ubi *num. 180. Et si*, ajunt, *controversum valde sit apud Dd. utrum Denunciatio plurium sociorum criminis, per se efficiat præstetve sufficiens indicium ad Torturam, aliis adminiculis non concurrentibus: animadvertimus tamen frequentiori Dd. calculo tam legendo, quam consulendo, quin & judicando, comprobatum esse, sufficiens indicium ad Torturam exhibere, duorum pluriumve sociorum criminis Denunciationem.* Utque rem probent subjiciunt ibi triginta diversos Dd. è quibus Farinacius, Franciscus de Peguera, Binsfeld, Bonacossa, illam communem ajunt, ac confirmatam duobus casibus in Curia Burdegalensi scribit Boërius *Decis. 310. num. 5. & 7.* & in Parlamento Parisiensi Johan. Papon. *lib. Rerum Judic. 22. tit. 13 arrest. 2. & 3.* Idem de Ducatu Mediolanensi & Regno Neapolitano ex aliis Gœhausen *Quæst. 9. subjuncta processui ipsius.* Similiter Berlich. *p. 4. concl. 4. num. 116.* Eandem etiam sequitur Valentia *tom. 3. Disp. 9. qu. 13. punct. 4. §. 2. & 3.* Gœhausen *d. qu. 9.* Friburgenses, Patavini & Ingolstadienses allegati à DelRio *d. Append. 2. qu. 1. concl. 2.* Ubi tamen sub finem ejus Quæstionis concl. ult. eam sententiam limitat, ut vera sit, *si ex verosimilibus conjecturis & numero testium, vel ex qualitate deponentium, vel ex personis eorum contra quos deponunt, præsumantur nominantes falsum non dicere*, quam Collegio Patavino limitationem ex *cap. in fidei &c. accusatus §. licet de Hæreticis in sexto*, & adductis autoribus nonnullis, adscribit; & huc reduci posse conditiones requisitas à Binsfeldio judicat. Ipse autem has à Friburgensium Facultate requisitas conditiones

re-

refert, 1. *Ut in Denunciatione constanter perseverent*, 2. *Pœnitentes ad indicium accedant*, 3. *Cum contritione moriantur*, 4. *Ut nulla mendacii, aut odii, aut inimicitiarum sit suspicio.* Gœhausen vero ita sententiam hanc moderatur: 1. *Ut Denunciationes factæ sunt in Tortura*, 2. *Ut Denunciantes nihil iræ, vel rancoris habeant, vel odii cum Denuntiato*, 3. *Ut ad minimum tres correi eandem personam nominent, ac denuntient*, ex DelRio *c. 41.* & Sane ibi DelRio tres requirit ex consvetudine; quamvis de Jure addat, duos sufficere. 4. *Ut certæ scientiæ causam addant: veluti qvod persona nominata Magiam illas docuerit, aut cum illis venena miscuerit.* Quæ postqvam requisita enumerasset, disputat, *Non ideo se qvæstionis statum invertere, non esse enim hæc adminicula seu indicia alia, qvæ excluserit, sed nudas solum limitationes & circumstantias.*

V. Alii plurium Denuntiationes sufficere existimant ad Condemnationem. Hujus sane opinionis autores faciunt ex DelRio & Farinacio Gœhausen *qv. 8*, & Tannerus *tom. 3. Theologiæ Scholasticæ Disp. 4. qv. 5. dub. 2.* Ant. Gomezium, *tom. 3. Variar. Resolut. Rubrica de Probat, delict. num 18.* Ludovicum Pegueram, *Decis. Crim. 5. num. 18.* ac Castrensem, Decianum, & Aimonem, Cynum, Panormitanum, ac Lessium *de Justitia & Jure lib. 2. cap. 30. num. 39.* qui, *Depositio*, ait, *in hujusmodi exceptis criminibus, non solum est sufficiens indicium ad Torturam; sed etiam esse semiplenam probationem, & accedente alio socio, qvi idem deponat, esse plenam probationem, & posse reum condemnari*, addit. Paulus Laymann è societate Jesu, *in Theol. Morali lib. 3. Tract. 6. cap. 5. §. unico. de Sagis num. 27.* fatetur quidem in causa hæreseos ex Testimonio plurium sociorum aliqvando hæreticum condemnari posse, in Magia autem, nonnihil aliter sentit. *Verum*, ait, *qvod attinet ad crimen Sagarum seu Maleficarum, alia difficultas non modica se offert. Nam, ut testimonia, seu depositiones plurium ad condemnationem hominis non confessi sufficiant, debent ii esse contestes, id est, testificari de eodem facto particulari, sicuti supra ex communi docui. Atqvi existimo, vix unqvam accidere, ut decem, aut duodecim Sagæ in eandem personam denuntiando consentientes, de eodem particulari facto contestentur. Aut enim confessæ, & de sociis interrogatæ, id solum dicunt, Titiam qvoqve Maleficam esse: cujusmodi tamen Denuntiationes, nisi particularium factorum, indiciis specificentur, nihil aliud generare possunt, qvam infamiam commissi criminis, qvæ si sola sit, parum probat. Accedit hoc loco, qvod Maleficæ interrogatæ de sociis in-*

terdum aliqvas prodant, non qvia eas vere tales esse sciant, sed qvia propter earundem in hoc genere infamiam, vel antecedentem Capturam, tales esse suspicantur. Sin vero ulterius examinatæ specialia facta denuntient, vix accidet, ut multæ in eodem particulari consentiant, sed una dicet, se ante tres annos: altera se ante duos annos Titiam in conventu Sagarum, ac Dæmonum vidisse; Tertia se eandem sociam habuisse in creanda tempestate; qvarta, se sociam habuisse in alio Magiæ genere. Cujusmodi Denuntiationes infamium personarum, qvantumvis multiplicatas, si solæ sint, & non aliis gravioribus indiciis, aut testimoniis confirmatæ, arbitror ad condemnatoriam sententiam haud sufficere.

VI. In Tractatu Germanico, qui inscribitur, Processus Juridicus contra Sagas, quemque anno *1629.* Aschaffnaburgi primum sub Pauli Laymanni nomine, typis descripsit Quirinus Botzer, & deinceps anno 1630. non addito autoris nomine, edidit Rintelii Gœhausen, ac notis illustravit (unde passim vulgo Gœhausii esse creditur) *tit. 2. p. 17.* edit: Aschaffnaburgensis, & *63.* Gœhausianæ, de Denunciationibus duorum & plurium, an ad Torturam sufficiant, cum recitasset antea Doctores nonnullos id affirmantes, subjungit: Der vorigen Autoren Lehre aber/ wiewol sie von vielen ist observiret, und bißweilen angenommen und practiciret worden/ ist sehr scharff/ und nicht fast sicher in diesem Handel. Erstlich weil diese Leut und Complices infames sind/ an Gott meineydig/ und deßwegen fast alle Treu und Glauben verlohren haben. Zu deme/ weil ihre Zusammenkunfften und Handlungen/ bey welchen sie einander sehen/ im finstern/ und mehrers theils in der Nacht gehalten werden. Dann auch/ weil die arglistige und falsche Geister/ damit sie die Obrigkeit und Richter/ und die Zauberey-Verwandten selbsten perplex und irrig machen; pflegen offt per Præstigias und blinde Repræsentationes oder Vorstellungen ihrer Mitgenossen/ die Sach mit sonderm Fleiß dunckel zu machen. Daß also ihrer etliche/ so im Handel etwas schlechter/ oder weniger dabey gewesen/ kaum recht aussagen können/ wie oder was Gestalt sie ihre Mitgespielen gesehen haben/ welches wol in acht zu nehmen ist. Mox tamen iterum hanc sententiam *tit. 4. seq.* improbat, ut nisi sibi aperte contradixisse Laymannum velimus, utrumque scribere non potuerit. Sed dubio huic removendo, satis est consulere primam editionem Processus hujus Germanicam, ubi (quod in secunda incuriâ editoris, vel typographi omissum) addit typographus, *addita*

esse

esse Laymanni operi in dicto Tractatu alia etiam qvadam ; ut prior quidem hæc sententia Laymanni, posterior alterius esse videatur.

VII. Dn. Joh. Otto Tabor, consummatissimæ prudentiæ & eruditionis JCtus, *Tractatu de Confrontatione p. 102. & seqq.* haud dubie plura circa hoc negotium vidit, quam quisquam alius. Postquam enim paucis Cothmanni, Reinkingii, Boërii, Gœhausii opiniones attigisset, *th. 3. Missis*, ait, *illis opinionibus, existimamus longe accuratius de hoc negotio cogitasse Autores & Consultatores Const. Carolinæ Art. 31.* Thesi 16. Denuntiationem etiam reliquis, præter Indicia, requisitis instructam, tantum proficere ad Inquisitionem, exigendam Responsionem, & Confrontationem vult, non verò statim ad Torturam; cui tum demum locum relinqvit, si ex Inquisitione, Responsionibus & Confrontationibus fortiora Indicia emergant, in quam rem vide ab eo disputata *d. th. 16.* Plures etiam diversas sententias, si id temporis ratio admitteret, addere nobis integrum esset; sed sunt illæ vel levioris momenti, vel ideo omissæ, ne necessaria repetitione in resolutione difficultatis hujus, Lectori afferant fastidium.

VIII. Videtur autem in universum de toto hoc negotio vix qvicquam definiri posse, qvod Denuntiatio non uno eodemque modo accipiatur & consideranda sit. Est enim quædam Denunciatio Sagarum quam simplicem vocabimus; quâ ipsæ, nulla adhibita Tortura, nec observatis requisitus Ordinat. Carolinæ, alias nominant. Est alia ubi Tortura, huic simplici accedit, deficientibus interim requisitis nonnullis. Est ubi simplici Denuntiationi, Tortura & reliqua requisita adsunt. Omnes autem vel unius sunt vel plurium: quibus singulis necessaria per partes Inquisitione lucem afferre Denunciationi huic tentabimus. Ubi primum evicerimus, ex nulla earum, mortis pœnam infligi reo, ex Juris ratione posse.

IX. Id primum Jure nostro certum existimamus, qvocunque sensu sumtam Denunciationem, vel unius, vel plurium sociorum criminis non sufficere ad condemnationem, nisi alioquin necessariis argumentis vel legitima confessione, aliquis Criminis convincatur. Quod probat (contra Autores supra th. 5. adductos, & Bodinum *lib. 4. Dem. c. 2. & 4.*) *l. 5. pr. D. de pœnis l. 25. C. de Probat. c. sciant. II. qv. 8. c. literas 14. X. de præsumt. Art. 22. Ordin. Crim.* ubi Imperator: Es ist

 auch

auch zu mercken/ daß niemand auff einige Anzeigung / Argwohn/ Warzeichen oder Verdacht/ endlich zur peinlichen Frage soll verurtheilet werden/ sondern &c. ubi vide erudita monita Stephani. Sed & rationibus illud probari evidenter potest. Non sufficiunt enim Testimonia ad Condemnationem in Capitalibus causis, qualia hæc sunt, contra quæ justa est exceptio. Requiruntur enim ibi omni Jure, Naturali, Gentium, & Civili, ad Condemnandum probationes luce meridiana clariores. Neque enim multitudine defectus illi suppleri possunt, quod nonnullos ex generali illo brocardico, *Ex multiplicatis indiciis debilibus, resultare indicia indubitata*, colligere ait DelRio, *lib. 5. sect. 5. vers. quarto* longe enim rectius ibi respondet: *Quantumvis nunquam quæ natura sua sunt dubia, possint rem facere indubitatam, ut nec multa ægra unum sanum, nec multa non alba, unum album, nec multa tepida, unum calidum: qvando res non sunt subordinatæ ad unum finem natura sua, sicut una depositio non subordinatur alteri.* Unde haud immerito, *Totum, illud,* ait, *nihil fundamenti habet nisi præsumtionem. Præterea qvis neget, qvamvis rarum id sit, fieri tamen nonnunqvam posse, ut uno casu plura concurrant Indicia ad crimen non verum, qvam ad verum? Esto sit probatio criminis admodum laboriosa, progrediatur hic ergo ad Torturam: si ad necem insontis extendis, nonne durus & sævus merito dicare? sit crimen atrox natura: qvid tum, si revera non commisit? sic aliqvi noxii elabentur: præstat decem elabi, qvam unum innoxium condemnari. Si tortus fuit innoxius, potest ei solatii aliqvid impendi: si damnatus & necatus, qvod tum mortuo præbeas cataplasma?* Sed & hæc sententia, quamvis aliter existimet DelRio *d. l.* hodie saltem in foro Protestantium pariter, & Pontificiorum, communius obtinet & praxi observatur: Pro qua vide Salicetum, Baldum, Jasonem, Lanfrancum, Chasſanæum, Marsilium, Clarum, Felinum, Angelum, Brunum, Præjudicia Senatus Neapolitani & Curiæ Parisiensis relata apud Binsfeld. *pag. 340.* Qvibus adde Farinacium *Praxi & Theor. Crim. qv. 43. num. 75.* Gœhausen *qv. 8. integra:* ubi satis verbose, ipse sibi fundamenta adversantis partis, quæ confutet, fingit.

X. De Simplici unius Sagæ Denuntiatione, eam ad Torturam minime idoneam esse existimamus. Atque hic qvidem nemo facile dissenserit. Petrus enim, Cynus, Angelus, JCti Patavini *inter Consilia Peregrini poster. edit. Cons. 2. num. 2.* & plures quos DelRio

lib. 5.

lib. 5. app. 2. qu. 1. adducit, quique unius Denuntiationem sufficere ad Torturam dicunt, ita negotium explicant, ut Torturam accedere velint, & requisita etiam alia. Non enim est ad Torturam perveniendum, absque legitimis Indiciis, *l. 1. pr. D. de Quæst. l. 8. §. 1. C. de Quæst.* Paul. *5. sent. 14. §. 1. Art. 20. Ordin. Carol.* legitimi autem Indicii locum unius socii criminis Denuntiatio non explet, *l 20. D. de Quæstion.* Cum is sit infamis, infames autem in Capitalibus jure testes esse non possint *l. 3. §. 5. D. de Testibus, Art. 66. ibi*: genungsame Zeugen seynd/ die unverleumbdet/ *Ord. Carol. ibique Interpr.* Matth. *de Judiciis Disp. 9. th. 12, 13. & 14.* Dn. Struvius *ad tit. de Testibus th. 38.* Quod etiam in exceptis verum esse, monent ex *l. sicuti 4. C. de quæstion.* allegati Dd. plures apud DelRio *lib. 5. app. 2. qu. 1. &* Patavinos Dd. *Consil. 2. num. 3. & 4.* Sed & ex iisdem argumentis omnibus, hæc Denunciatio unius evertitur, quibus sequentibus thesibus alias, quas rejicimus Denunciationes, improbamus. Sed nec ad Capturam suffecerit, unius hujusmodi Denunciatio, per ea, quæ monuimus *cap. 3.* post Castro Palao imprimis, & plures alios, ibi adductos; Quod & recte, & ex juris ratione statuit Gœhausen *qu. 7.* ubi, *Svaderem*, ait, *Judici, ut diligenter hoc in casu circumstantias personarum nominatarum consideret, ne temere ex ejusmodi unius Denuntiatione, statim vel absentem nominatum citari, vel præsentem capi jubeat.* Rationem addit *in notis ad tit. 1. lit. D. Quando*, ait, *Captura in hoc crimine damnum est irreparabile, quæ hoc casu existimatinem hominis illæsam esse non patitur.* cui adjicit alterum; *Quod captis mulieribus Maleficii delatis, siquidem exinde nulla deprehendantur Indicia, ad Torturam legitime sufficientia, ideoque carcer relaxetur, eædem non solum ad nocendum magis irritentur, ac ad graviora quævis animentur, instigante generis humani hoste Satana. Sed etiam reliquæ ejusdem farinæ, criminisque consciæ vetulæ, istiusmodi exemplo multo indies ad Veneficia propensiores, atque ad scelera perpetranda tum securiores, tum alacriores fiant, impunitatem malorum quasi præsagientes.* Et *d. qu. 7.* caute monet, *Ne judex alioquin bonæ famæ & integræ vitæ hominem probro afficiat, quod ob universale quoddam odium, quo Sagæ erga genus humanum, tenentur, cupiuntque nocere modis quibus possunt omnibus, facile fieri posset, quod periculum in aliis criminibus exceptis non adeo metuendum. Non enim quia v. g. aliquis hæreticus est, aut reus læsæ Majestatis, ideo præsumitur universali quodam odio genus humanum prosequi, unde & his in-*

 ea-

casibus Denuntiationi complicum plus fidei jure tribuitur, quam illo. Quin ne ad transmittendam reo Inquisitionem quidem, vel ad eum citandum pro delicto satis fuerit hujusmodi Denuntiatio, Gœhausen *dictis locis*, ibique allegati DelRio, Damhauder. Paulus de Castro.

XI. Quod si etiam plures sint Sagæ, quæ simplici Denuntiatione, hoc est extra Torturam & sine requisitis *Art. 31.* facta, nominaverint aliam, ne sic quidem illæ ad Torturam nominato irrogandam suffecerint. Quod patet ex *Art. 23 Ord. Carol.* Ein ieder genugsame Anzeigung/ darauff man peinlich fragen mag / soll mit zweyen guten Zeugen bewiesen werden. & *Art. 30.* So einer etliche Umstände / Wahrzeichen / Anzeigung / Argwohn oder Verdacht beweisen will / das soll er zum allerwenigsten / mit zweyen guten / tauglichen / unverwerfflichen Zeugen thun. Manz. *ad d. Art. num. 8. & seqq.* Unde testes qui complices delicti, & de se confessi, vel convicti sunt, non sufficiunt: Et requirit insuper Ordinatio Carolina *Art. 31.* varia ad sociorum criminis nominationem, ut ejus ratione Torturæ haberi possit ratio, in principio ibi: Ist eine Argwohnigkeit wider den Besagten / so fern bey solcher Besagung nachfolgende Umstände und Ding gehalten und erfunden werden &c.

XII. Quid? quod etiam Torturam, ut valeat Denunciatio, necessario requirunt non exiguo numero Dd. In quam sententiam adduci posse videntur *l. 21. §. 2. D. de Testibus. l. 13. C. eod. l. 1. C. de falsa mon. Nov. 90. cap. 1. c. 1. c. illi V. qu. 5. Ord. Carol. art. 31.* ibi: in der Marter. Quamvis n. non imperative aut dispositive verba concepta sint, quod rectè animadvertit Dn. Tabor. *de Confrontat. p. 4. c. 2. n. 9. in fine.* ut sui oblitus sit DelRio, qui *lib. 5. sect. 3.* Carolinam Sanctionem expresse requirere scribit Torturam: tamen verba illa supponere quæstionem, non immerito fortassis visa sunt Interpretibus: vide post alios Manzium. Nec sane omni ratione destituitur, qui Torturam hic requirit. Præsumptio enim quod infamis sua sponte non sit dicturus veritatem, plusquam juris positivi esse videtur, utpote orta ex naturali quadam conclusione, quam quivis fere colligit, *malos nisi malo coactos officium suum non facere, vel Justitiæ favere.* Atqui ideo saltem communior est hæc sententia, opposita Simancæ & aliorum: quam & communem appellat Binsfeld, & pro qua 24. Dd. adducit Farinacius *d. Tract. lib. 1. tit. 5. qu. 43. n. 134.* vide & Gœhausen *qu. 9. pag. 165.* Manzium *ad Art. 31. num. 15.* Addunt alii vulgatum: Infamem omnem, antequam infamiam purgarit, in cri-

minibus

minibus his ad Testimonium non admitti, atque purgationem illam fieri per Torturam, Binsfeld. *Confess. Malef. Membr. 2. concl. 5.* & ibi alleg. Dd. plurimi. Et Ordin. Crim. Bavarica, *part. 3. art. 14.* ibi, Wiewol/ ait, ein Ubelthäter auff seine eigene Ubelthat / anders und öffters nicht soll peinlich gefragt werden / dann wie in vorhergehendem Articul geordnet ist / so kan doch derselbe sonderbahr und allein auff die Gesellschafft / Helffer / Rath und Befehlichgeber peinlich gefragt werden / als ein Zeug / und ist solche sonderbahre Frage und Tortur unter die Zahl der andern Torturen nicht zu rechnen / doch soll der Richter ihme außdrücklich anzeigen / daß diese peinliche Frage / allein der Gesellschafft halben fürgenommen werde. Es soll auch dieselbe bescheiden / und nicht zu hart seyn. In praxi tamen, non esse necessarium, ut confitens actu tractus sit ad Torturam, modo metu tormentorum confiteatur, cum paria sint, confiteri in tormentis & metu tormentorum, post plures allegatos tradit Binsfeld. *d. l.* Cæterum nec sufficere quidem hujusmodi plurium Denuntiationem simplicem ad Capturam, vel Citationem existimamus, quod eædem, quas in unius Denuntiatione adduximus, rationes, ne hic quidem desint.

XIII. Ad illam pervenimus Denuntiationem Complicum, cui accessit Tortura, vel quæ in Tortura, ut nostri loqvuntur, facta est. Jure quidem civili, ut is qui de se confessus est, in caput alterius torqveatur, permissum non est, *l. 16. §. 1. D. de Quæst. l. 11. C. de Testib. l. f. C. de accusat.* ne alienam salutem in dubium deducat, qui de sua desperat, & quod compertum sit, reos sæpe imputando aliis crimina subsidium sperare, cum solatium miseris sit, malorum habere socios: ac quod confitendo crimen, se faciat infamem, vide Manz. *ad art. 31.* Quod ipsum etiam Jure Canonico ita obtinere, ex *c. 1. X. de Confessis. c. 10. X. de testibus c. nemini. XXV. qu. 3.* liquet. Farinac. & apud ipsum Dd. plurimi *lib. 1. tit. 5. qu. 42.* Dn. Tabor. *de Confront. p. 2. th. 13.* Binsfeld. *Membr. 2. pag. 264.* & ab ipso adducti. Cæterum quod Civili & Canonico Jure hac in parte definitum est, moribus nostris non observari apud Farinacium *d. qu. num. 123.* scribit Gandinus, Bonacossa & Vulpellus: ubi notant ex consvetudine Generali totius Italiæ fieri interrogationem in quocunque casu, & ex Dominico Soto eam esse fere ubique. Quod de Germania etiam testatur Bayerische Peinliche Malefitz-Ordnung *Art. 12. p. 3.* ibi: In den Ubelthaten / da vermuthlich einer

Mithelffer gehabt/ oder andere auch darinn behafftet seyn/ mag man/ wañ der Gefangene seine eigene Mißhandlung allbereit bekant hat/ auff die Gesellen / Helffer und Mitverwandten wolfragen/ und solches ist fast der gemeine Gebrauch in Teutschland. Confer Manzium *ad Art. 31 num. 6.* Atque idem etiam Gotofr, *ad l. ult. C. de accusat.* ac post Damhauder. & Clarum *lib. 5. §. fin. qu. 21, num. 3. in fine*, etiam ex consvetudinibus Ultrajectinis probat Grœnevvegen *Tract. de LL. abrogatis, ad d. l. ult, C. de Accus.* Quamvis consvetudinem hanc, ut Generalem, minime, allegato à Grœnevvegio loco, admittat Clarus, Is enim diserte ibi, *Sed hæc*, ait, *consvetudo torquendi (nempe in quovis casu socios criminis) de sociis non servatur.* & refutat ejus generalitatem etiam *d. l.* pluribus Farinacius, *num. 124.* qui etiam Romæ Jus commune hodieque observari, & de Jure servari debere, scribit.

XIV. Quicquid tamen de consvetudine hac sit, communi Dd. calculo excipiuntur à Juris Civilis & Canonici regula hac, **Crimina**, quæ vocant, **Excepta.** Sunt autem illa, *quæ ob singularem enormitatem & pernitiem, adversus bonum commune, in plerisque rebus à communi modo procedendi specialiter in judicio excipiuntur*, ut recte Tannerus *tom. 3. Disp 4. de Justitia, qu. 5. dub. 1.* Confer post DelRio, Gœhausen *qu. 16.* Farinac. *qu. 18. num. 60.* quæ enumerata d. locis cernere est. Atque in his criminibus esse, ubi etiam de sociis, socii, per quæstiones interrogari possint, ostendunt manifestæ leges vid. *l. 17. de SCto Syllan. l. 29. D. de Pœnis l. 10. C. de feriis, l. 6. vers. sed & l. ult. D. ad exhibendum. l. 1. C. de falsa moneta*, Dn. Tabor, *de Confront. p. 4. c. 2. num. 6.* Quod diserte Imperatores Valent. Theodosius & Arcadius in *l. 9. C. de Malefic. & Mathematicis*, de hoc crimine asserunt, ibi: *Ne facinoris socios publicaret.* Unde hoc delictum inter Excepta reponunt, etiam ratione hujus effectus, Dd. à Binsfeld. *in Com. ad d. l.* magno numero, & Farinacio q. 42. num. 3. adducti. Qvando autem *socius criminis alium socium in Tortura denunciat, ut illa valeat, non sufficit si reus statim à Tortura dimissus hoc diceret; sed Tortura specialiter adhibenda fuerit, pro confirmatione depositionis, nec sufficeret prima Tortura, in qva reus suum delictum confessus est. Antequam vero specialiter torqueatur, pro confirmatione depositionis illius in Tortura, in qva suum crimen fassus, factæ, debet eandem depositionem sponte ratificare, non secus ac ipsam principalem delicti confessionem, postea poterit coram nominato confirmationem suæ confessionis, & ut*

socios

socios magis afficiat, & ut defectum infamiæ expurget, & ad alios effectus, iterum subdi Torturæ, sed admodum levi, secundum tradita Farinacii *d. qu. 43. num. 39.* (ubi id Romæ ita observari testatur,) & Dd. ab ipso allegatorum, quem sequitur DelRio *lib. 5. sect. 3.* Confer Bayerische Malefitz-Ordnung/ *Art. 14. tit. 3.* Nos minime dubitamus, hæc Farinacii, DelRio, Vulpelli, & Boërii tradita, non ubique observari, quod ex iis colligere integrum, quæ ex Binsfeldio supra attulimus, sufficere hujusmodi Nominationem factam esse metu tormentorum, qualem adfuisse putat, non solum quando actualiter Tortura adhibetur; sed & quando in locum tormentorum ducitur ad torquendum reus, vel præcedunt minæ tormentorum.

XV. Si jam torta sit Denuntians Saga vel Maleficus, unius hujusmodi indicium ad Torturam Denominati non sufficere, expeditum erit argumentis iisdem quæ *th. 10. & 11.* continentur ex *Art. 23. 30. & 31. Ord. Carol.* ubi duo testes, Zwey gute unverwerffliche Zeugen / & deinceps requisita varia alia ex *Art. 31.* requiruntur, quæ hic non adesse omnia, hoc casu, de quo modo quærimus, supponimus. Accedit præsumtum illud odium, quod Sagæ adversus quoslibet, animo fixum, gerere censentur, de quo recte Gœhausen *qu. 8. p. 143.* *Vix asserere se posse* ait, *Torturam per se solam valere ad inclinandum Maleficæ animum, ut nocentes solum, non etiam innocentes denuntiet:* Præter alios plures confer Tannerum *tom. 3. Disp. 4. de Justitia, qu. 5. dub. 2.* ac Anonymum Theologum & JCtum celeberrimum Westphaliæ, (ut illum appellat Meyfartus) in *Cautione Criminali dub. 44 rat. 7.* Atque quod unius Sagæ Denuntiatio hujusmodi, quantumvis per Torturam confirmata, absque aliis inditiis nunquam sufficiat ad torquendam personam Denuntiatam, defendit etiam Gœhausen *qu. 7. p. 120.* ubi hanc communem esse sententiam post Farinacium, Clarum, Menochium, Bertazolum, JCtos Patavinos, Bononienses, Ingolstadienses & Friburgenses, omnes à Maximiliano Bavariæ Duce ànno 1603. consultos, docet. Sed nec ad Capturam, vel Inquisitionem formandam, contra Nominatum, ut Inquisitio Nominato transmittatur, ut personaliter is compareat, ex observatis *th. 10. hoc cap.* & iis quæ *cap. 3.* notata sunt, apparet. Licet enim Denuntiationem unius socii etiam prodesse ad Inquisitionem hujusmodi & Capturam, secundum communem sententiam ex Boërio, Saliceto, Claro, Bossio, Menochio scripserit DelRio *App. 2. lib. 5. qu. 1. vers. ista*

 con-

conclusio est contra multos. Id tamen ex inspectis Dd. & ipsius DelRio mente, non de alia, quam suis requisitis munita, accipiendum, facile ostendi potest.

XVI. Quod si duo vel plures sint, in Tortura socium criminis Denunutiantes, deficientibus tamen adhuc requisitis *Art. 31.* nec sic quidem Denuntiatus ad Torturam rapietur; Non solum ex *Art. 31.* dispositione, sed etiam ex verbis *Art. 23.* ibi: soll mit zweyen guten Zeugen / & *Art. 30.* zum allerwenigsten mit zweyen guten / unverwerfflichen Zeugen: De complicibus autem delicti ipse DelRio *lib. 5. sect. 3. §. sed quadam: Minus fidei meretur istorum testimonium, quam virorum bonorum.* Et Binsfeld. *Memb. 2. concl. 2. Certum esse*, ait, *quod Maleficis de se confessis, non habeatur tanta fides quanta hominibus integræ famæ, opinionis & vitæ, quo in asserto omnes convenire,* inquit: Ut taceam non deesse qui Tortura infamiam abstergi negent: Ex iis Autor Cautionis Criminalis *Dub. 44. Rat. 5. Non sat*, scribit, *intelligo, quo tandem modo Tortura infamiam abstergat, nam quicquid id est, ex quo cuiquam infamia adhæret, id, utique non annihilatur per Torturam, ergo consequenter nec infamia: exempli gratia, infamis Gaja est, hoc ipso seu ex ea causa, quia Saga esse deprehensa ac confessa est. An cum torquetur desinit esse Saga? non desinit: nec desinit igitur adhuc infamis esse, manente enim causa manet effectus: Pretiosa alioqui purgatio, si sic facile tortura quamlibet infamiam purgare posset. Unde vereor, ut commune hoc Jurisperitorum effatum non satis subsistat, dum aliter instruar. Simanchas certe ait hujus sententiæ autores sine ratione & lege loqui.* Unde esse videtur quod alicubi DelRio *in Append. 2. qu. 1. vers. ista conclusio:* inter singularia jura, quæ circa Processum hujus delicti obtinent, id quoque recenseat, quod infames testes admittantur, adversus hujus criminis reos, quod ex *l. 7. D. ad L. Jul. Maj.* & *c. in fide. de Hæreticis in sexto* probare etiam conatur: Adde his, quæ thesi præcedenti notavimus, & hic repetita, fortius quod scripsimus, probant.

XVII. Capturæ quoque, ac citationi Personali, transmissa Nominato Inquisitione, locum nullum hoc casu facimus, tum ex requisitis in *c. 3.* commemoratis, tum quod præsupposito, ut facimus adhuc, requisitorum *Art. 31.* defectu, tortura ratione hujus Denuntiationis, utpote contra Constitutionem Carolinam facta, irrita, ac ideo effectus nullius fuerit, in ea facta, contra Denominantum, confessio, arg. *Art. 20.* juncti

cum

cum *Art. 21. l. 5. C. de Legibus.* vid. Bernhard Zieriz ad *Art. 20.* Facultas Juridica Tubingensis in Responso ad Carolum Marchionem apud Thummium p. 82. ibi: *Sin vero non nisi occasione ejusmodi confessionis, de Nominata persona per Judices cogitetur, quod alias abscedente illa confessione seu indicatione non fieret: tunc hoc nec quidem ad incarcerationem satis esset.* Autores plures habes in capitis principio th. 2.

XVIII. Pervenimus tandem ad illam Denuntiationem, quæ simplici, Torturam & requisita *Art. 31.* addita habet. Qua de re, ut tanto melius lectori constare possit, integrum Articulum subjicimus. So ein überwundener Mißthäter / der in seiner Missethat Helffer gehabt / jemand in der Gefängniß besagt / der ihm zu seinen geübten / erfundenen Missethaten geholffen habe / ist auch eine Argwöhnigkeit wider den Besagten / so fern bey solcher Besagung nachfolgende Umbstände und Ding gehalten / und erfunden werden. 1. Daß dem Sager / die beklagte (ita omnes libri habent: intelligitur autem generalius besagte / ut vult. Dn. Tabor de Confront. p. 4. cap. 2. th. 9.) Person / in der Marter mit Namen nicht fürgehalten / und also auff dieselbe Person sonderlich nicht gefragt oder gemartert worden sey / sondern / daß er in gemein gefragt / wer ihm zu seinen Missethaten geholffen / den Besagten von ihm selbst bedacht und benambt habe. 2. Gebühret sich / daß derselbige Sager gar eigentlich gefragt werde / wie und wann ihm der Besagte geholffen / und was Gesellschafft er mit ihm gehabt habe / und in solchem / soll man den Sager fragen / aller möglicher und nothdürfftiger Umbstände / die nach Gelegenheit und Gestalt jeder Sach allerbest zu nachfolgender Erfindung der Warheit / dienstlich seyn mögen / die allhie nicht alle beschrieben werden / aber ein jeder Fleißiger und Verständiger selbst bedencken kan. 3. Gebühret sich zu erkundigen / ob der Sager in sonderer Feindschafft / Unwillen oder Widerwärtigkeit mit dem Versagten stehe; Dann so solche Feindschafft / Unwillen oder Wiederwärtigkeit offentlich wär / oder erkundiget würde / so wäre dem Sager solcher Sag / wieder den Besagten nicht zu glauben / er zeuge dann deshalb sonst so glaublich / redliche Ursach und Warzeichen an / die man auch in Erkundigung erfünde / die eine redliche Anzeigung machen. 4. Daß die besagte Person also argwöhnlich sey / daß man sich der besagten Missethat / zu ihr versehen möge. 5 So soll der Sager / auff der Besagung beständig bleiben. Jedoch haben etliche Beicht-Väter ein Mißbrauch / daß sie die Armen in der Beicht unterwei-

sen/ihre Sag/so sie mit Warheit gethan haben/am letzten zu widerruffen. Dis soll man/so viel das geseyn kan/bey den Beicht-Vätern fürkommen/ Dann niemand geziehmt wieder den gemeinen Nutz/ den Ubelthätern ihre Boßheit decken zu helffen/ die den unschuldigen Menschen zu Nachtheil kommen mag. Wo aber der Sager/seine Besagung oder Dargeben/am letzten wiederrufft/ die er doch vor mit guten erzehlten Umbständen gethan hätte/ und geacht möchte werden/ er wolte seinen Helffern damit zu gut handeln/oder daß er vielleicht/ des durch seinen Beicht-Vater/ als obgemeldt ist unterwiesen ware: Als dann muß man ansehen des Sagers angezeigte und andere erkundigte Umbstände/ und daraus ermessen/ ob die Besagung eine redliche Anzeigung der Missethat geb oder nicht. Und in solchen ist sonderlich auch ein Auffsehens zu haben / und zu erfahren/ den guten oder bösen Stand und Leimmuth des Versagten/ und was Gemeinschafft/ oder Gesellschafft er mit dem Versager gehabt habe. Vide & ejusdem apud Remum Paraphrasin. Et reliqua articuli quidem satis manifesta sunt, id vero, quod vers. Zum andern/requiritur præcipuæ hactenus difficultatis esse nobis videtur. Quare ex usu fuerit præmissis reliquis facilioribus, & hoc difficilius requisitum hic nonnihil attentius explicare, cum hic Articulus reliquis accuratius, ut optime Dn. Tabor monet, hoc Denuntiationis negotium expediat.

XIX. Loquitur Ordinatio de convictis ein überwundener Mißthäter: Rubrica edit: Stephani & aliorum addit confessum de se: ac ita accipiunt Interpp. & Praxis, vide etiam Dn. Taborem *d. l. n. 3.* qui auxiliatorem habuerit. der in seiner Missethat Helffer gehabt/& in carcere aliquem denuntiat, ibi: jemand in der Gefängniß besagt/ quo verbo excludi temerariam Denuntiationem in compitis & circulis optime iterum observat Dn. Tabor *d. l. c. 2 n. 3.* Et hæc quidem ratione Denuntiantis: ratione Denuntiati autem, ut tanquam socius criminis jam comperti denuntietur, ibi: Der ihm zu seiner geübten erfundenen Missethat geholffen habe/ & qui ea suspicione jam laboret, ut existimari possit delicti reus. der also argwöhnig sey/ daß man sich der besagten Missethat zu ihm versehen möge. Remus in Paraphrasi ita reddit: *Ut talis sit socii persona, & iis moribus, quæ de ejusmodi commisso, merito in suspitionem venire possit.* Ubi jam tales fuerint Denuntiantes & Denuntiati, præterea requirit I. Imperator, ne quis nomen ejus qui nominatur, suggesserit, Daß dem Sager die beklagte Person in der Marter mit Namen nicht vorgehalten/

halten/ und also auff dieselbe Person sonderlich nicht gefraget / oder gemartert worden sey. Qui enim Quæstionem habiturus est, non debet specialiter interrogare, an Lucius Titius homicidium fecerit, sed generaliter quis id fecerit. Alterum enim magis suggerentis quam requirentis videtur *l. 1. §. D. de Quæst.* Dn. Tabor, *d. l. n. 9.* Manzius & Interpp. alii. DelRio *lib. 5. sect. 3. §. 2.* Clarus *Pract. Crim. lib. 5. §. fin. qu. 21.* 2. Ut præcedat diligens circumstantiarum Inquisitio, de qua prolixius *th. 20. & seq.* 3. Ut Denuntians non sit ex inimicis Denuntiati, daß er nicht in sonderbarer Feindschafft/ Unwillen od' Wiederwärtigkeit mit dem Besagten stehe. Liquida enim & sincera depositio, à livido pectore frustra speratur *l. 9. D. de his quibus ut indignis. l. 1. §. 24. D. de quæstion.* ubi Ulpianus addit rationem: *fidem quæstioni inimicorum non habendam, quia facile mentiuntur, c. Repellantur. 7. X. de Accus.* Quæ causa etiam à testimonio repellit inimicos, *Auth. si testis C. de Testibus.* Dn. Tabor, *d. l. n. 12.* Manz. *ad h. Art. vers.* Zum dritten. Berl. *p. 4. concl. 4. n. 117.* Addit tamen limitationem Articulus *dict. vers.* Zum dritten/ Er zeige dann deshalb sonst so glaublich/ redlich Ursach und Warzeichen an / die man auch in Erkundigung erfünde/ die eine redliche Anzeige machen / De qua vide omnino Dn. Taborem *dict. n. 12.* Quartum requisitum satis explicat Paraphrasis Remi ante adducta, & Gallica: *l' encuse soit d' une telle vie, fame & renommée, qu' il soit bien croyable, qu' il ait commis le delict, dont il est encusé.* Et quæ in eam rem ex Cujacio, Grotio & Autore Apologiæ pour Monſ. de la Motte Haudencour, monet Dn. Tabor *d. l. n. 13.* Quintum est, ut in Denuntiatione constanter perseveret, ibi: Es soll der Sager auff seine Sage beständig verbleiben. Variatio enim suspicionem inducit, vel falsi, vel incerti, *l. 27. D. ad L. Corn. de fals.* At, quid si Denuntians post sententiam in ipso mortis articulo prope rogum Denuntiationem revocet? quod non raro fieri experientia in Bavaria & alibi compertum est. Non valere hujusmodi revocationem defendunt Binsfeld. *de Confess. Malef. arg. l. 3. §. 1. D. ad SCtum Syllan. memb. 2. concl. 5. §. habetur.* DelRio *lib. 5. sect. 5. num. 5.* quam & facultati Theologicæ & Juridicæ Ingolstadiensi adscribit DelRio *in App. 2. lib. 5. qu. 18. in fine.* In adversum valere eam, & elidi per istam expurgationem prorsus indicia contra nominatas, existimant Farinacius *d. tr. qu. 46. num. 70.* Bursatus & Marsilius allegati à DelRio *in App.* Follerius *Practica Crim. fol. 659. num. 154.* Eamque securissimam existimarunt Dd. Patavini allegati in Processu de Sagis.

Laymanno adſcripto. *tit.9.* Godelman. *lib. de Magia, c. XI.* diſtinguit, an Perſona deleta ſit bonæ famæ & vitæ, nec adſint ſufficientia præter eam indicia contra Nominatum, tunc enim hujusmodi revocationem factam in extremis, primam confeſſionem factam in tortura & Judicio vel extra, elidere: ſecus ſi firmæ & indubitatæ præſumptiones contra Delatum adſint. Quam ſententiam probat *Art. hujus vers.* Zum Fünfften / & ad eum Manzius, Stephanus. Atque id hoc caſu tutius eſſe etiam Gœhauſen poſt Patavinos apud Peregrinum cenſet *in not. ad. tit. 9. de proc. contra Sagas.* Argumenta à DelRio & Binsfeldio allata ex parte ſatis docte refutat Tannerus Ingolſtadienſis Theologus, *dict. loco dub. 4. aſſert. 3. & paſſim.* Qui etiam *dub. 2. num. 34.* notat, hodie aliter arbitrari Ingolſtadienſes, ac olim in ſcripto ſuo de anno 1590. quod tam ſæpe adducit DelRio.

XX, De Circumcumſtantiis, *Articulo 31. vers. 2.* reqviſitis modo, quod imprimis ambiguttate ſua multis impoſuiſſe pateat, paulo plenius agendum. Remus Paraphraſtes ita reddit: *Deinde, ut index, qui de ſocio confeſſus eſt, exacte reſpondere ſciat, quo modo, ubi & quando, illius ſocii ope, auxilio, adjutus ſit, & in quæ ſocietatis pacta coierint, conjurarint, conſpirarint. Quod cum compertum fuerit, Is, qui auſcultandis quæſtionibus præerit, conſequenter eodem tenore, alia quæ ad rem pertinebunt, inquiret: quo facti veritas & citisſime, & certisſime habeatur, Quod cum recte ſucceſſerit, via ad dijudicationem ſtrata eſt. Cuncta vero velut præmanſum exhibere cibum, regulisque definire, & de ſingulis quærendi modum præſcribere, quorſum opus ſit, haud quidem videmus. Difficilia namque & magis ardua enodantes, nonnihil judicantium prudentiæ fidentes, multa conſulto relinquimus.* Diligentiſſima ergo circumſtantiarum Inquiſitio hic requiritur, quod & alioquin fit in *l.16. §. 1. de Pœnis l. 38. §. 1. de Oper. libert c. 9. X. de probat.* Earum quatuor recenſet Legislator Wie / wo / wann / und was Geſellſchafft er mit ſich gehabt / admiſſis tamen & aliis, ibi: alle mögliche Umbſtände: vide hic omnino Dn. Taborem *d. l. n. 11.* ubi ex Ariſtotele *3. Eth. 1.* ſex illas præcipuas. 1. Quis fecerit. 2. Quid. 3. Circa quid vel in quo. 4. Quo inſtrumento. 5. Cujus gratia. 6. Quomodo, recenſet. Ex communi vero verſiculo:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando,

Septem: Ex Damaſceno & Weſenbecio, Alexandro & Innocentio, novem. Ex Piccolominæo decem, & demum ex Bonaventura *in 4. Diſp. 16.*

dubio

dubio 9. has quatuordecim, ſequentibus verſiculis incluſas recenſet:

Aggravat(*1*)Ordo(*2*)Locus (*3*)Perſona (*4*)Scientia(*5*)Tempus(*6*)
Ætas (*7*) Conditio (*8*) Numerus (*9*) Mora (*10*) Copia (*11*) Cauſa:
Eſt(*12*)Modus in culpa,(*13*) Status altus (*14*) Lucta puſilla.

Requiri ergo circumſtantiarum hujusmodi expreſſionem accuratam à Denuntiante patet. Sed an ſufficiat illa, an præterea neceſſum ſit ut in commemoratas ab ipſo circumſtantias, veræne an falſæ ſint inquiratur, & quid ſi veræ repertæ, quid ſi falſæ, quid ſi dubiæ ſint, vellemus diſtincte explicatum ab Interpp. DelRio ſane & aliquando Binsfeld, ita loquntur, ut præter circumſtantiarum expreſſionem vix quicquam neceſſario requirant, vid. DelRio *lib. 5. sect. 3. vers. nempe* & manifeſtius in *App. 2. qu. 9.* ubi nec illā expreſſionem quidem requirere videtur; quærit enim, *Quando ſit talis Denuntiatio, quod hac vel illa perſona interfuerit conventibus Sagarum. an requiratur ſpecificatio temporis, vel loci, vel utrum ſufficiat Generalis Denuntiatio plurium, absq; hujusmodi circumſtantiis ad Inquiſitionem & torturam?* & reſpondet: Non requiri. Addit DelRio ita ſenſiſſe Friburgenſes & alios *d. quaeſt.* Atqui ſi quis huic DelRio aſſertioni probandæ præter ea, quæ ipſe collegit argumenta, ſane perquam levia & quædam manifeſto falſa, ex Ordinatione Carol. conquirere argumenta velit, is uti poſſit verbis illis, *Art. hujus, vers.* Zum dritten: ubi deficiente uno requiſito, & poſita Denuntiationis inimicitia demum, requiritur, Er zeige dañ daſſelbe ſonſten / ſo glaublich / redliche Urſach und Warzeichen an / die man auch in Erkundigung erfünde / die eine redliche Anzeigung machen. Unde fortaſſis exiſtimare quis queat, concludi ergo in aliis caſibus rem ſe aliter habere, *arg. l. 12. D. ibique Dd. de Judiciis.* & ſimilium.

XXI. Cæterum non expreſſionem ſolam hanc; ſed etiam Inquiſitionem; & de iis quæ factam Inquiſitionem ſeqvuntur, Indicia, vel Nulla, vel Certa, vel Dubia, requirimus, cum ipſa, ut exiſtimamus, Ordin. Carolina, Legibus Juſtinianeis, ſana ratione, & Dd. melioris notæ. In Ordin. enim Art: noſtro hæc leguntur in fine principii: So fern bey ſolcher Beſagung nachfolgende Dinge und Umbſtände gehalten und erfunden werden / & in ipſo §. noſtro Zum andern / ib: Man ſoll den Sager fragen aller möglicher und nothdürfftiger Umbſtände / die nach Gele-

Art. 20. Ord. Car Idque consentit 1. cum *l. 1. pr. & §. 17. l. 18. §. in ea causa, l. ult. D. de Quæstion. l. 3. 8. C. eodem l. 17. in fin. C. ad L. Corn. de Fals.* Et 2. cum ratione. Quam enim fuerit absurdum propter circumstantiæ Nominationem, quam requirit Constitutio, etiamsi scias & compereris illam falsam, vel saltem dubiam, damnare ad Torturam aliquem, ex defectu circumstantiæ hujus, ab homine mendace, vel dubiæ adhuc fidei, vel innoxium, vel saltem non legitime gravatum. Imprimis in hoc crimine, ubi circumstantias falsas sæpius produnt Sagæ, ut experientia probat & prodere necessum habent, quia aliquando ipsis repræsentantur, qui in conventibus Satanicis non adsunt: vide id contra Binsfeld. rationibus pluribus & experientia probantem Tannerum *tom. 1. Disp. 5. de Angel. Quæst. 5. dub. 3.* Wierium *cap. 10. de Lamiis, & prec. & seqq.* Autorem Cautionis Crim. *dubio imprimis 47. & passim.* Aliquando nec ipsæ adsunt, sed per somnum falsas imagines vident. Porta *lib. 2. Magiæ Nat. c. 26.* Wierius *lib. 3. de præstig. c. 17.* Ac inde esse videtur, quod tam multa falsa, adeo obstinate tamen, ut vera, singulæ aliquando Sagæ confitentur. Memorat Tannerus *tom. 2. Disp. 4. de Just. qu. 5. dub. 2. num. 42. In quadam civitate ad Rhenum non ita pridem accidisse, quod & certa relatione ad Facultatem Juridicam Ingolstadiensem delatum constet, ut cum damnatarum velut strigum confessio publice prælegeretur, & inter alia varia homicidia & Maleficia certis ac nominatis ibidem personis illata referrentur, illæ ipsæ personæ tunc præsentes, salvæ & incolumes falsitatem prælectæ confessionis redarguerint.* Aliquando autem à Dæmone, ut falso deferant innoxias, & falsas ideo circumstantias addant, expressè jussæ, aut odio humani generis, ex quo perditos plurimos cupiunt, persvasæ, ipsæ comminiscuntur; Cujus illustre exemplum duæ matronæ ut Sagæ Denuntiatæ & combustæ Bremæ, postea innocentes compertæ apud Goldastum.

XXII. Nec aliter multi magni nominis JCti, imprimis Dn. Tabor. *d. Tr. de Confront. p. 4. c. 2. th. 16.* & apud eum Gandinus *in Tract. Malef. tit. Qui accusare possunt n. 18.* Ubi statuit etiam plurium sociorum Denuntiationem non sufficere ad Torturam, nisi alia Indicia concurrant, ac quidem valde gravia & præcise urgentia: vide & ibi allegatos Marsilium & Boërium. Et consentiunt Besold *in Thes. Pract. voce* Hexen / Bocer *de quæstion. c. 3. num. 45. & seqq.* & manifestius *n. 98.* Tannerus & alii antea allegati. Idque aliquando vi veritatis convictus fatetur

tetur

tetur ipſe Binsfeld. *membr. 2. concl. 6. dub. 2.* ubi, *Denuntiationes,* ait, *naturam negotii & circumſtantias in omnem eventum aperire poſſunt, id quod ex definitione Indicii confirmatur. Dicitur enim ab indicando, & eſt medium intellectuale veritatis eliciendæ, ex aliqva ſingulari circumſtantia inſurgens ex l. indicia C. de R. V. & l. f. C. de probat.* Ac deinceps: *Denuntians enim ipſe circumſtantias explicat, & cauſas ſcientiæ, è qvibus teſtis dictum magnas vires ſumit, reddit. Præterea ſemper utplurimum Denunciationes aperiunt viam Indiciis, & ulteriori Inqviſitioni.* Circa ſecundum hoc membrum *Art. 31.* quatuor ergo hæc obſervanda erunt. 1. Ut interroget Judex de circumſtantiis neceſſariis Denuntiantem: Tum 2. ille ad hæc ſpecialiter reſpondeat. 3. De circumſtantiis his, qvas ex ore interrogati rei perceperit, accurate inquirat: ubi maximus Confrontationis inter alia uſus: Unde 4. emerget necesſario, an circumſtantiæ certæ ſint? quo caſu jam habemus Inditium, & Denuntiationem ad Torturam (modo indicium non ſit ex levioribus) ſufficientem: an falſæ? vel dubiæ? de quibus porro diſpiciemus.

XXIII. Si falſæ reperiantur circumſtantiæ, Tortura locum non habet, ſed nec qvantum nos quidem perſpicimus, Captura, aut Transmisſio Inquiſitionis, vel Citatio. Eveniunt autem hujusmodi caſus, & eveniunt non ita, ut multi exiſtimant, raro, quod experientia conſtat. Unum ſaltem exemplum adjungemus, cum poſſemus plurima, ex Autore Caut. Crim. *dubio 47. Novi,* ait, *monaſterium, ubi contigit & in acta relatum eſt, qvod jam dicam. Accuſatus à multis Sagis fuit qvidam ejus monaſterii religioſus, qvod in conventu viſus fuiſſet: addita etiam perſona cum qva tripudiasſet, & ſuper hoc qvoqve pœnitentes mortuæ ſunt, cum nihilomnius tamen teſtimoniis totius conventus conſtaret, eum illis ipſis horis, qvibus viſus dicebatur, cum cæteris in choro præſentem fuiſſe, atqve adeo in officio divino occupatum. Vel mentitæ igitur Denunciantes fuerant, (quod ego fieri ordinarie exiſtimo) ſeu vi tormentorum, qvod ſolent inno-*

& 46. & Menochius *de Arb. Jud. Quæst. lib. 2. cent. 5. cas. 474. num. 58. & seqq.* Atque hoc casu secundum hoc requisitum ut quidem ab Autoribus & Consultatoribus Constitutionis intellectum fuit, deficit.

XXIV. At si veræ sint, ut si e.gr. Seja legitime alioquin Denuntiata à Titia & Mevia, vel pluribus, eo tempore quo Denuntiata est domo abfuerit, nec compertum sit apud vicinos, vel alibi, hæsisse, ac illa adeo suum alibi, ut loquitur, barbare quamvis, post Dd. alios Tannerus *d. Disp. 4. dub. 4.* probare non possit: si itidem constet, eo modo Titiam & Meviam abfuisse, adeoqve illarum nulli vel offerendo falsum spectrum loco Sejæ, vel immittendo somnum phantasticum Titiæ & Meviæ illuserit dæmon, quin tum probabilissimum appareat, inde ex absentia hujusmodi, & Denuntiatione, Indicium, unde etiam ad Torturam perveniri ex mente *Art. 31.* possit, non dubitamus, remota propter indicii certitudinem Sagarum malitia, & suspectis alioquin utrinque, ratione Denuntiantis & Denuntiati diabolicis illusionibus. Atque ita requisita Ordinat. à nobis ante commemorata, & legis dispositiones, & rationes optime congruent. Et de hac Denuntiatione verissimum fuerit, quod reliquis clarius docet Bocerus *de quæstion. cap. 3. num. 99. Qvid si autem Veneficæ, qvæ in tormentis alias produnt mulierculas, Indicia ad confirmandam confessionem suam ejusmodi addant, qvæ ipsemet Judex suo exteriori sensu cognoscere potest? puta si dicant, habere hanc vel illam fœminam in cista sua repositam ollam adipe impletam, qvâ se inungere soleat, convolatura ad ludos, & choreas Sagarum: aut dicant, in illius vel hujus mulierculæ scrinio inventum iri globum cereum, cui serpentis sint insertæ exuviæ, qvo globo in pernitiem hominum ipsa fœmina utatur, atqve hæc ita etiam reperiantur in cista sive scrinio illius fœminæ?* Similia alia praxis & rerum usus offerre exempla potest.

XXV. Ex hujusmodi ergo circumstantiis compertis, vel unum aut plura indicia emergunt, per se sufficientia, & tantum abest ut ea impediat Denuntiatio, ut multum etiam juvet; vel per se non sufficientia, & tum si quidem non ex levioribus fuerint, & de iis certo constiterit, multum hujusmodi Denunciationes ad Torturam momenti habent. Indicia autem quæ addita Nominationi socii, indicium ad Torturam contra Nominatum faciunt, nonnulla collecta habentur apud Farinacium *d. Tr. qv. 43. n. 163. & seqq. multis.* quæ omnia expendere instituti nostri non est. Saltem multa hic necessario judicis se ex actis recte informantis, & pru-

dentis,

dentis, arbitrio reliqvenda omnino existimamus. Unde patet manifesta differentiæ ratio inter hujusmodi Denuntiationem requisitis omnibus munitam, & illam cui tertium hoc requisitum deest. Postrema hæc enîm non nisi cum indiciis per se ad Torturam sufficientibus; at prior etiam aliis stipata, non perinde gravibus indiciis quæstioni sufficit, ut ex collatione *princ. §. 2. & 3. dicti Art.* liquet. Atqve propter Dæmonis insignes & varias fraudes qvibus sæpe etiam judicibus illudere tentat, non immerito illos ut providi & discreti sint, monet Bocerus: verba illius, quod valde egregia sint, adscribo *ex cap. 3. num. 99.* ibi: *Certe hic judicem providum & discretum esse oportet ac dispicere, num rei illius, puta pingvedinis, aut globi cerei cum exuviis Viperæ, aut similis cujusdam rei alterius, naturaliter sit bonus & licitus usus, & tale qvidpiam commodum in finem haberi & observari soleat: id qvod ex peritis Phisicis & Medicis facile cognosci poterit. Nam annis abhinc aliqvot, ex primario qvodam hujus Academiæ Professore Juris, nunc in Domino reqviescente, ipsemet audivi aliqvando, qvadam in civitate vicina, aliqvas fuisse captas Sagas, qvæ in carcerem compactæ, duas alias ejusdem civitatis fœminas sua confessione prodiderint, & qvo facilius in eam traherent sententiam civitatis Magistratum, adjecisse, inventum iri apud unam in ejus cista testam cum adipe, qva se ad choreas Veneficarum abitura inungere soleat. Apud alteram vero repertum iri globum cereum, in qvo exuviæ serpentis recondita sint, qvo globo in hominum pernitiem ea utatur fœmina. Cum autem isthæc ita fuerint reperta, easdem fœminas à Magistratu ilico fuisse captas, & in carcerem conjectas. Verum deliberatione de isthoc casu habita, placuisse Magistratui, ut Collegium Facultatis Juridicæ Tubingensis hac de re consuleretur, proindeqve & acta causæ illius, & ollam cum pingvedine, atqve etiam globum illum huc fuisse transmissum. Cum autem hic perito Physico ac Medico opus fuerat, advocatum esse aliqvem ex Medicis, qvi cum inspexisset adipem illam, constitisse, fibri pingvedinem esse, qva cuidam hominum ma-*

plurium ad Torturam procedi poterit? JCti veteres ante ſecula duo, & quod excurrit, fere omnes, cum ſemper corporaliter transferri Sagas crederent, & repræſentationem innoxiarum perſonarum, Theologi Pontificii vel impugnarent, vel non tam clara ejus eſſent ex Experientia, ac noſtra ætate, exempla, & quæ generaliter de ſociis criminis in Exceptis ſcripta invenerunt, plerique ad hoc etiam crimen ferme nullo diſcrimine applicarent: haud dubie hic Torturam decrevisſent, ut ex multis ipſorum locis oſtendere nobis integrum eſſet. Sed cum noſtra ætate non Magiſtratuum ſolum, ſed & Johannis Baptiſtæ Porta experimentis, concesſa Sagis evolandi poteſtate, illæ repertæ ſint concidiſſe, in ſoporem gravisſimum datæ prius, ac certo tamen deinceps credidisſe, ſe eò evolaſſe, ubi minime fuerant, ac vidisſe in campo, quæ in Camera ſomniarant: ut adeo, conjunctis his cum aliis experimentis à nobis *cap. 2.* commemoratis, certum ſit illas transferri aliquando, interdùm ſomniare ſe transferri in locum, ubi choreas ducunt cum ſociis quas Denuntiant, (vide poſt DelRio, Binsfeld, Picum Mirandulanum, & autores ab illis adductos, Tannerum *tom. 1. Diſp. 5. de Angelis, Quæſt. 5. dub. 3. num. 5.*) aliter pronunciandum fuerit. Saltem enim quod ignoret, quid ſit de circumſtantiis in *Art. 31.* requiſitis, ideo indicii ratione Torturam ſuſpendet. Non debet enim aliquis niſi ex probabilisſimis cauſis ac ubi ad veritatem ſummæ rei, vix quicquam deeſſe videtur Torturæ ſubjici *l. 1. §. 1. D. de Quæſtion.* Paul. *5. ſent. 14. §. 1.* Sane de hujusmodi circumſtantiis, de quibus non conſtat, dici neqvit daß ſie erfunden/ aut: daß ſie zu nachfolgender Erfindung der Warheit dienſtlich ſeyn mögen: quod de circumſtantiis utrumque in *princ. & §. 2. Articuli 31.* requiritur. Et alioquin etiam contra extraordinaria & excepta crimina ita procedendum à Judicibus eſt, ne ex eo Procesſu, ſecundum prudens judicium morale & frequens, creetur periculum ipſis etiam innocentibus, arg. *Matth. 13. verſ. 29.* quod fuſe probat Tannerus *tom. 2. Diſp. 4. q. 5. dub. 1. num. 7. & ſeqq.* DelRio, ac Binsfeld, quos ſequitur Gœhauſen *qv. 5.* exiſtimant quidem ideo quia rarius deludantur Sagæ, præſumendum Judici illas nunquam deluſas. Sed hoc qvod præſupponunt illi rarius deludi Sagas, multis & eruditis argumentis confutat poſt Cajetanum, Navarrum, Vasquium, Tannerus *tom. 1. Diſp. 5. qv. 5. dub. 3. n. 12. & ſeqq.* Cui licet reſpondere tentaverit Gœhauſen, nihil tamen quo erudito Lectori ſatis fieri poſſit, illi regesſisſe cuivis integrum videre eſt. Atqve eò abſur-

dida-

didatis, ut hoc defendat, devolvitur alicubi DelRio in *App. 2. Qvæst. 1. vers. Qvinto hæc*, ut ipse fateatur, ita aliqvando necessario occidere Judicem innoxias, quod prætextu boni publici majoris & in consideratione ad plures vere reas, quæ pereunt, ita excusat, ut fere laudet. Qvæcunque tamen sententia vera sit, sive Tanneri, sive DelRio, saltem aliquando necessario Judicem, id ex natura Processus, ita instituti, & à priori cognoscentem, innoxios torquere liquet, nisi quod id frequentius ex Tanneri, rarius ex DelRio mente fiat; quod prohibitum omnino existimamus.

XXVII. Ex iis quæ hactenus diximus, id satis luculenter colligitur, frustra quæri à scripcoribus nonnullis, *An plurium Denominatio in Imperio qvidem Germanico, absqve aliis indiciis vel adminiculis ad Torturam sufficiat?* frustra etiam illud in controversiam vocari; *An Nominatio facta cum reqvisitis Art. 31. sine indiciis sufficiat ad Torturam?* Cum ipsa Ordinatio Carolina *dict. vers.* Zum andern/ modo rectè intelligatur, indicia vera reqvirat. Vidit hoc ipse ex parte Gœhausen, qui cum *Qvæst. 9. in fine.* quatuor, quæ ipse requirit ad Nominationem, explicasset, ac inter illa quarto loco scripsisset, requiri etiam ut certæ scientiæ causam, veluti quod persona nominata Magiam illos docuerit, vel quod venena cum illis miscuerit (quæ verissima esse indicia omnibus patet) hoc sibi argumentum objicit, idque ita resolvit, ut indicia & adminicula esse neget. Qvam responsionem recitasse solum jam est refutasse. Plura etiam quam Ordinationis nostræ Articulus ad Nominationem socii, ut valeat, requirunt Menochius *de Arb. Jud. Qvæst. lib. 2. cent. 5. cas. 474. num. 50. & seqq.* & qui illum sequitur Mascardus *concl. 1311. num. 38. usq. ad 53.* ubi plurimos alios adducit. Nos quin in Imperio Germanico præcipue ad ea, quæ in Carolina Constitutione expresa sunt, respiciendum sit, minime dubitamus.

XXVIII. Sed & hinc dependet decisio Qvæstionis, *An ex Denuntiatione cujus mentio in Art. 31. tuto ad Torturam perveniri pos-*

lib. 3. de Magia cap. 9. num. 2. Tum quod rationi optime congruat, ac argumentis Meyfarti, Tanneri, & Autoris Cautionis Criminalis accedentibus indiciis, qvæ ex circumſtantiis emergunt, ſatis reſponderi poſſit, & cum eorum ſententia, qui Denuntiationem cum indiciis reqvirunt, plane coincidat.

XXIX. Denuntiatio ergo cum Tortura & requiſitis *Art. 31.* recte explicatis facta, ſi duorum vel plurium ſit, ad Torturam ſufficit. Del-Rio tamen *in Append. 2. qv. 4.* ad eam quam ipſe deſcribit Denuntiationem, licet duo de jure ſufficiant, tres ad minimum perſonas Denuntiantes requirit, nullo diſcrimine Viri ſint an fœminæ? quod ſi autem fœminæ quem denuntiarint, tres qvoqve ad minimum vel quatuor Denuntiantes Binsfeld, *memb. 2. concl. 6. illat. 7.* poſtulat, quod Maſculinum non concipiat Fœmininum in exorbitantibus à lege communi, & quandoqve ſit differens ratio. Nos qvod ad numerum Denuntiantium ſpectat, dependere illum, ex modo Indiciorum, & ad illum directum Judicis arbitrium, exiſtimamus. Interim hoc caſu, cum Torturæ locus, etiam, & multo magis Capturæ, & Inquiſitioni ſpeciali & Citationi erit.

XXX. Cæterum ſi unius ſolum ſit? deciſio petenda erit iterum ab Indiciorum magnitudine: Qvæ ſi ſola etiam ſuffecerint ad Torturam, multo magis id præſtabunt cum Denuntiatione hac conjuncta: Sin iis deſit aliquid, Judicis eſt prudenter arbitrari adeo ne exiguum illud ſit, ut ſuppleri poſſit, unius legitima Denuntiatione. Quod ſi res expedita non videatur, ſatius fuerit, non ultra Inquiſitionem, aut ad ſummum, Carcerationem progredi, poſt Farinacium & Bertazolum, DelRio *lib. 5. ſect. 3.* Confer Menochium *in Arb. Judic. Qvæſt. d. l. num. 46.* Rectiſſime in eam ſententiam Maſcardus *de Probat. concl. 1311. num. 14.* ibi: *Si indicia alia concurrant, animadverti oportere arbitror, cujusmodi tale Indicium ſit, nam ſi leve ſit, & parvi momenti, ad Inquiſitionem, ſi leviſſimum, nec ad eam qvidem, ſi urgens & magnum, etiam ad Torturam ſufficere dicendum eſt. Sic ut ex qvalite Indicii adjuncti, fidem ſocii vel augeamus, vel minuamus.* Confer *num. 53.* DelRio *d. l. De hoc caſu timoratus Judex ſemper reqvirat Indicia, non levia, ſed magna & urgentia;* Adde Gœhauſen *qv. 7. pag. 122.* Peregrinum *Conſ. 2. num. 4.* & arg. *l. 20. D. de qvæſtion.*

XXXI. Solet circa Denuntiationes id quoque quæri; An ex iis torqueri poſſint perſonæ bonæ alioquin vamæ. Rem varie diſputatam ex hís, quæ antea aſſeruimus, facile decidi poſſe exiſtimamus, ac Negando qvidem: defuerit enim hoc caſu quartum requiſitum; niſi talia fortaſſis ſint Indicia, quæ inter gravisſima ad Torturæ effectum reputari posſint; tum enim ex Indiciis quidem illis, torqveri aliquando in hoc crimine posſit, argumento *verborum ult. th. præcedentis*, & eorum quæ tradit DelRio *in App. 2. qv. 5.* Gœhauſen *qv. 10.* adde omnino Tannerum *tom. 3. Diſp. 4. qv. 5. dub. 2.* contra quem *dict. qv. 10.* ita plerunque diſputat Gœhauſen, ut quid Tannerus ſenſerit, nón ſatis cœpiſſe videatur. Sed nec facile niſi ex gravioribus Indiciis ad Capturam perſonarum hujusmodi procedi debet, poſt plures à Tennero allegatos, Caut. Crimin. quæ magnam partem Tanneri argumenta contra Gœhauſen vindicat, *dub. 44.*

XXXII. Id præterea in quæſtionem venit, *An ſi ſocii Criminis, implicitiſint etiam aliis, præter Maleficium criminibus, Indicium ad Torturam faciant, ſi ſint eorum plures?* Quam nos quidem, ex Indicii magnitudine itidem decidendam remur. Si enim id, vel ea, per ſe ſufficiant, ex vi Indicii torquebitur Denuntiatus; ſin minus, non tantum in illis cum Indicio licet conjunctis momenti erit. Gœhauſen *pag. 99. in notis* diſtinguit inter crimina quæ ſunt ordinarie conjuncta, & quaſi huic Magiæ crimini ſubordinata, & ea quæ ab invicem plane ſeparata ſunt, nec cum Magia habent connexionem; *Qvoad priora crimina ſtatuit ejusmodi defectus non obſtare, qvo minus ſocii criminis ad inqvirendum & etiam ad torqvendum probent: Qvoad crimina poſteriora vero, poteſt concedi, ſocios Denuntiantes iis implicitos Indicium ad Torturam non facere. Prioris generis crimina, cum Maleficio ſemper conjuncta, ſunt crimina hæreſis, læſæ Majeſtatis divinæ, apoſtaſiæ blaſphemiæ, Sodomiæ, parricidii, homicidii,*

XXXIII. De Juramento quoque controversa res, *An id à Denuntiante requiratur?* Jure communi dicendum videtur id exigi, *arg l. 9. C. de Testibus. c. ult. x. de Testib. cogend. c. tuis qvæstionibus. c. nuper. x. de Testibus.* Bocer. *de Qvæstion. cap. 3. num. 47.* Jure tamen Carolinæ Ordinationis nihil tale constitutum legitur. In Praxi id Bononiæ observatum fuisse, se vidisse scribit Marsilius *in Pract. Crim. §. diligenter. num. 62. & seq.* qui id etiam hodie cum Carrero *in Pract. Crim. §. Octavum Indicium. num. 22.* requirit. Sed post Blancum id requiri hodie negat Zanger. *Tract. de Qvæst. cap. 2. num. 72.* quod & Clarum sentire ait Binsfeld. *membr. 2. conc. 5. dub. 1.* Menoch. *lib. 2. Arbitr. Jud. Qvæst. Cent. 5. cas. 474. num. 6.* & Mascardus *de Probat. vol 3. concl. 1311. num. 50. & 51.* consvetudinem uniuscujusque Curiæ hic attendendam esse monent, cum qvibus paria sentit Binsfeld. *d.* l. & Farinacius *dict. qv. 43. num. 141. & seqq.* Id certum est, in Germania plerisque in locis Juramentum hoc non reqviri. Superessent qvidem de Denuntiatione Sagarum adhuc nonnulla, sed Disputationis, qvem fere excessimus modus, & qvod illa ex iis, qvæ scripsimus collectu facilia sint, svadent hic anchoram figere.

F I N I S.